

МЕНЕДЖМЕНТ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО: ТРЕНДИ РОЗВИТКУ

Електронне наукове фахове видання

MANAGEMENT AND ENTREPRENEURSHIP: TRENDS OF DEVELOPMENT

ELECTRONIC SCIENTIFIC EDITION

eISSN: 2522-1566

JOIN THE DISCUSSION!

www.management-journal.org.ua

**ВИПУСК 2 (04)
ISSUE NO. 2 (04)**

ЧЕРВЕНЬ 2018 / JUNE 2018

Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет

**МЕНЕДЖМЕНТ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО:
ТРЕНДИ РОЗВИТКУ**

ЕЛЕКТРОННЕ НАУКОВЕ ПЕРІОДИЧНЕ ВИДАННЯ

ВИПУСК 2 (04) 2018

Запоріжжя
2018

Ministry of Education and Science of Ukraine
ZAPORIZHZHIA NATIONAL UNIVERSITY

**MANAGEMENT AND ENTREPRENEURSHIP:
TRENDS OF DEVELOPMENT**

ELECTRONIC SCIENTIFIC JOURNAL

ISSUE 2 (04) 2018

Zaporizhzhia
2018

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Бухаріна Людмила Михайлівна – доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри підприємництва, менеджменту організацій та логістики, Запорізький національний університет

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ РЕДАКТОР:

Онищенко Оксана Анатоліївна – кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри підприємництва, менеджменту організацій та логістики, Запорізький національний університет

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Гуржій Наталія Миколаївна – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри підприємництва, менеджменту організацій та логістики, Запорізький національний університет

Шмиголь Надія Миколаївна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку та оподаткування, Запорізький національний університет

Шавкун Ірина Григорівна – доктор філософських наук, професор, декан факультету менеджменту, Запорізький національний університет

Волков Володимир Петрович – доктор технічних наук, професор, професор кафедри підприємництва, менеджменту організацій та логістики, Запорізький національний університет

Метеленко Наталя Георгіївна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Запорізька державна інженерна академія

Антонюк Дмитро Анатолійович – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри підприємництва, менеджменту організацій та логістики, Запорізький національний університет

Богданов Сергій Миколайович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри підприємництва, менеджменту організацій та логістики, Запорізький національний університет

Шискін Віктор Олександрович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри підприємництва, менеджменту організацій та логістики, Запорізький національний університет

Маказан Євгенія Василівна - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, Запорізький національний університет

Сучков Артем Вадимович – кандидат економічних наук, доцент кафедри підприємництва, менеджменту організацій та логістики, Запорізький національний університет

Dr. Urbich Andreas – засновник та керуючий директор комунального освітнього закладу (Kommunales Bildungswerk e.V.), (м. Берлін, Федеративна Республіка Німеччина)

Sébastien Ménard – доцент, доктор філософії, факультет права, економіки та управління, Університет міста Ле-Ман (м. Ле-Ман, Франція).

Рекомендовано до поширення через мережу Інтернет Вченою радою ЗНУ

Офіційний сайт видання: <http://www.management-journal.org.ua>

ISSN (Online): 2522-1566

© Автори статей, 2018

© ЗНУ, 2018

Електронний науковий журнал «Менеджмент та підприємництво: тренди розвитку» започатковано кафедрою підприємництва, менеджменту організацій та логістики Запорізького національного університету з метою досягнення якісно нового рівня повноти й оперативності задоволення інформаційних потреб суспільства в знаннях, одержаних у процесі науково-дослідної діяльності українських та зарубіжних учених і фахівців галузей управління та адміністрування, сучасного менеджменту, підприємництва та маркетингу.

В журналі публікуються оригінальні статті вітчизняних та зарубіжних авторів (науковців, студентів та практиків) високого наукового рівня українською, російською, англійською та німецькою мовами, які не публікувалися раніше.

Відповідальність за зміст, оригінальність та переклад тексту статей, науковий рівень та точність наведених відомостей, а також за те, що в матеріалах не міститься інформація з обмеженим доступом, несуть автори.

EDITORIAL TEAM

EDITOR-IN-CHIEF

LIUDMYLA BUKHARINA – Doctor of Science (Economics), Associate Professor, Head of the Department of Entrepreneurship, Management of Organizations and Logistics, Zaporizhzhia National University, Ukraine

EXECUTIVE EDITOR

OKSANA ONYSHCHENKO – PhD in Public Administration, Associate Professor at the Department of Entrepreneurship, Management of Organizations and Logistics, Zaporizhzhia National University, Ukraine

EDITORIAL BOARD

NATALIA HURZHII – Doctor of Science (Economics), Professor at the Department of Entrepreneurship, Management of Organizations and Logistics, Zaporizhzhia National University, Ukraine

NADIYA SHMYHOL – Doctor of Science (Economics), Full Professor, Head of the Department of Accounting and Taxation, Zaporizhzhia National University, Ukraine

IRYNA SHAVKUN – Doctor of Science (Philosophy), Full Professor, Dean of the Faculty of Management, Zaporizhzhia National University, Ukraine

VOLODYMYR VOLKOV – Doctor of Science (Engineering), Full Professor, Professor at the Department of Entrepreneurship, Management of Organizations and Logistics, Zaporizhzhia National University, Ukraine

NATALIA METELENKO – Doctor of Science (Economics), Full Professor, Head of the Department of Finance, Banking and Insurance, Zaporizhzhia State Engineering Academy, Ukraine

DMYTRO ANTONIUK – Doctor of Science (Economics), Professor at the Department of Entrepreneurship, Management of Organizations and Logistics, Zaporizhzhia National University, Ukraine

SERHII BOHDANOV – Ph.D. in Economics, Associate Professor at the Department of Entrepreneurship, Management of Organizations and Logistics, Zaporizhzhia National University, Ukraine

VIKTOR SHYSHKIN – Ph.D. in Economics, Associate Professor at the Department of Entrepreneurship, Management of Organizations and Logistics, Zaporizhzhia National University, Ukraine

YEVHENIIA MAKAZAN - Ph.D. in Economics, Associate Professor at the Department of Business Administration and International Management, Zaporizhzhia National University, Ukraine

ARTEM SUCHKOV – Ph.D. in Economics, Associate Professor at the Department of Entrepreneurship, Management of Organizations and Logistics, Zaporizhzhia National University, Ukraine

DR. URBICH ANDREAS – Founder and Managing Director of the Municipal Educational Institution (Kommunales Bildungswerk e.V.), Berlin, Federal Republic of Germany

SÉBASTIEN MÉNARD –Assistant Professor of Economics, Director of International Relations – Erasmus coordinator, Faculty of Law, Economics and Management at University Du Maine, Le Mans, France, Member of the French Economics Association, Member of the Canadian Economics Association

The electronic scientific journal **MANAGEMENT AND ENTREPRENEURSHIP: TRENDS OF DEVELOPMENT (METHOD)** founded by the Department of Entrepreneurship, Management of Organizations and Logistics (*ZAPORIZHZHIA NATIONAL UNIVERSITY*) offers a dynamic international forum for the publication of high quality research on all aspects of Management & Entrepreneurship and their further widespread dissemination.

The journal issues academic articles, reviews on academic works and information on scientific events to promote the exchange of knowledge and experience among academicians, scholars and practitioners in the field of management and entrepreneurship.

Recommended for electronic distribution by ZNU Academic Council

Electronic page of journal: <http://www.management-journal.org.ua>

ISSN (Online): 2522-1566

© Авторы статей, 2018

© ЗНУ, 2018

ЗМІСТ

МЕНЕДЖМЕНТ

О. Yudina. Optimisation of the process of professional training the future managers for business communication in a foreign language.....	8
Жарик Є.А. Основні елементи управлінського лідерства.....	15
Проскурня О.М. Підвищення ефективності організації підприємницької діяльності з надання реабілітаційних послуг при впровадженні принципів менеджменту якості.....	22

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Шаульська Л. В., Карпенко А. В. Соціальна політика як передумова розвитку інтелектуальних складових людського потенціалу.....	33
--	----

МАРКЕТИНГ

Кургузов А.О. Використання маркетингових стратегій у процесі формування та репрезентації української національної ідентичності.....	45
--	----

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Лупинос А.В., Гуржій Н.М. Аналіз тенденцій розвитку підприємницької діяльності в галузі утилізації полімерних відходів в Україні.....	55
--	----

ЛОГІСТИКА

Бухаріна Л.М., Бірюков Т.Р. Використання потенціалу логістики внутрішніх водних шляхів для розвитку агробізнесу в Україні.....	64
Шмиголь Н.М., Метеленко Н.Г. Логістичні центри як напрямок розвитку логістики водного транспорту.....	76

CONTENTS

MANAGEMENT

O. Yudina. Optimisation of the process of professional training the future managers for business communication in a foreign language.....	8
Ye. ZHARYK. Main elements of administrative leadership.....	15
O. PROSKURNIA. Improving the efficiency of the organization of enterprise activity on the provision of rehabilitation services in the implementation of the principles of quality management.....	22

PUBLIC ADMINISTRATION

L. SHAULSKA, A. KARPENKO. Social policy as a prerequisite for developing intellectual components of human potential.....	33
---	----

MARKETING

A. KURGUZOV. Implementation of marketing strategies in the process of formation and representation of ukrainian national identity.....	45
---	----

ENTREPRENEURSHIP, TRADE AND EXCHANGE ACTIVITIES

A. LUPINOS, N. HURZHII. Analysis of trends of development of enterprise activity in the field of polymeric waste utilization in Ukraine public administration.....	55
---	----

LOGISTICS AND SUPPLY CHAIN MANAGEMENT

L. BUKHARINA, T. BIRIUKOV. Using of the potential of inland waterways logistics for development of agribusiness in Ukraine.....	64
N. SHMYHOL, N. METELENKO. Logistic centers as a way of the water transportation logistics development.....	76

UDC 811.11:378.147:004.738

OLGA YUDINA, *PhD in Pedagogical Sciences, associate professor, Assistant Professor of the Department of Business Communication, Zaporizhzhya National University, Zaporizhzhya, Ukraine.*
[DOI 10.26661/2522-1566-2018-2/04-01](https://doi.org/10.26661/2522-1566-2018-2/04-01)

OPTIMISATION OF THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING THE FUTURE MANAGERS FOR BUSINESS COMMUNICATION IN A FOREIGN LANGUAGE

Purpose

The paper purpose is to reveal the problem of future managers teaching and to determine the optimization ways of the process of managers' professional training for business communication in a foreign language.

Design/methodology/approach

The following theoretical and empiric methods have been used in the research: critical analysis of resources, current programs, education regulations, manuals; method of observation, questioning of students and professors to reveal their attitude to different aspects of training for business communication in a foreign language at the higher school, systematic and synthesis methods.

Findings

The subject of the study is the pedagogical technologies of professional training the future managers for business communication in a foreign language. The relevance of the research is determined by the requirements of the society to the quality of professional education in management, the needs of higher educational institutions in scientifically and methodologically grounded materials for the efficient educational process and the urgency of resolving these issues. The objective of modernization in the area of education in the world is the achievement of new quality of teaching process that would correspond to new socioeconomic conditions. There are certain conditions to optimize the educational process that we associate with the efficient pedagogical technologies and the factors that influence the formation of motivation in professional training the future managers at Ukrainian higher educational institutions. The innovative pedagogical technologies open up new possibilities of supplying the educational process of acquiring foreign language professionally-oriented communicative competence. The improvements of the professionally training process of future managers for business communication, the diversity of methods and techniques of teaching business communication in a foreign language, strengthening interdisciplinary connections allow creating the conditions on the basis of which the students have a personal and professional interest in the work. As a conclusion the implementation perspectives of innovative technologies in the professionally training process of future managers are substantiated.

Research limitations/implications

The paper provides opportunities of optimization and methodological support of educational process of acquiring foreign language professionally-oriented communicative competence.

Originality/value

Such knowledge will help to improve the process of managers' professional training in Ukrainian higher schools.

Key words: *professionally training, foreign language professionally-oriented communicative competence, the Internet sources, pedagogical technologies, information and communication technologies.*

Introduction. The problem of professionally training of qualified managers at Ukrainian higher educational institutions in conformity with the society demands is of current interest today. The world now is characterized by a growing number of international contacts resulting in communication between people with different linguistic and cultural backgrounds. Fast travel, international media and the Internet have made it easy for managers to communicate with business partners and customers all over the world. Communication-related issues are the most frequent problems faced by the managers. There is a need for a structured communications management plan. To find the solution to this problem is possible with the adoption of modern educational technologies into managers' teaching. The innovative efficient pedagogical technologies open up new possibilities of supplying the educational process of acquiring foreign language professionally-oriented communicative competence.

The main goal of modernization in the sector of education in the world is the achievement of new quality of teaching process that would correspond to new socioeconomic conditions. The law of Ukraine "On Higher Education" [1] determines the necessity of creation of organizational and educational conditions of teaching competitive specialists for highly technological and innovative development of the country and achievement of the results (competences) according to the educational professional program. This requires effective organization of the educational process, which will facilitate the search and development of abilities in each student.

Analysis of the latest research and publications. The authors of modern researches have investigated different aspects of the problem of teaching the students for business communication and building foreign language professionally-oriented communicative competence based on the Internet sources.

The implementation perspectives of informational technologies were analysed by O. Drozdov, V. Dronov, M. Yevdokimova, S. Zenkina, T. Koval, N. Noskova, O. Pankratova,

I. Rozina, G. Dryeden, T. Lawrence, P. Wallece, M. Warschauer and others. The problems of adult learners and technology based learning have been considered in the works of L. J. Ausburn, S. K. Bajt, M. Johnson, W. Maehl, R. Canning, S. Gorard, L. Madden and others. E-learning tools and technologies were studied by A. Andreev, O. Bigych, M. Voloshyniva, O. Matsneva, A. Bonnet, P. Kahl, B. Khan, R. Clark, R. Mayer, W. Horton, D. Rösler and others. The didactic opportunities of network technologies have been described by M. Skutil, T. Mooij, E. Trepule, M. Tereseviciene, A. Rutkiene, N. E. Polat, P. Sysoyev, S. Titova, Ya. Trepak, M. Biechele, J. Day, A. Janus, J. Davis, M. Glaboniat, G. Lewis, J. Roche and others. The Ukrainian researchers Ya. Dyachkova, N. Mayer, Ya. Krapchatova, V. Chernysh I. Koreiba Yu. Romanyuk, O. Sereda, V. Svyrydyuk have studied the methodological grounds of using the innovative technologies for building the foreign language communicative competence in different types of speech activity.

The topicality of our research is grounded on the requirements of the society to the quality of professional education in management, the needs of higher educational institutions in scientifically and methodologically grounded materials for the efficient educational process on the one hand and the urgency of resolving this issues on the other hand.

Formulation of the objectives of the article. The object of the study is the process of managers training in Ukrainian higher educational institutions. The subject of the study is the pedagogical technologies of professional training the future managers for business communication in a foreign language.

The **aim** of this article is to reveal the problem of future managers teaching and to determine the optimization ways of the process of managers' professional training for business communication in a foreign language.

Outline of the main research material. Aspects of communications management include developing corporate communication strategies, designing internal and external communications directives, and managing the flow of information,

including online communication [2]. Analytical solutions, knowledge management systems and artificial intelligence comprise modern trend of focusing information industries efforts. Information process moved from the stage of formation and development to the exponential growth of all items: accumulation and growth. In those circumstances, training of qualified managers depends on the ability to quickly adapt to rapidly changing processes and synthesis of long trends.

At the outset we must address the factor of the human resource element in communications. Speaking, writing, listening are fundamental attributes of good communications. The objectives are to create and maintain the parity between reality and one's perception of reality [3]. Programs and policies are ineffectual if members of the whole team do not know about them and why they exist. If they are not told or misunderstand them, the individual interpretation of the project can be wrong and the performance objectives are jeopardized. To overcome these human problems requires a tactical plan designed to assure the free flow of information and data throughout the organization.

Communicating on projects requires understanding of:

1. Understanding the communication requirements from stakeholders.
2. Sharing with stakeholders on the type of communication required from them.
3. Frequent updates to the communication plan as far as changing needs of the project [3].

There are certain conditions to optimize the educational process that we associate with the factors that influence the formation of motivation in professional training the future managers at Ukrainian higher educational institutions. The improving of the professional training process of future managers for business communication, diversity of methods and techniques of teaching business communication in a foreign language, strengthening interdisciplinary connections allow creating the conditions on the basis of which the students

have personal and professional interest in the work.

Interactive techniques and problem-based learning are the active methods of training for business communication and an effective way to constant stimulation of students. In problem-based learning, students working in small groups must identify what they know, and more importantly, what they don't know and must learn (learning issues) to solve a problem. These are prerequisites for understanding the problem and making decisions required by the problem. By working through a combination of learning strategies to discover the nature of a problem, understanding the viewpoints involved, students learn to analyze, synthesize, and evaluate information, as well as to apply that information appropriate to a given context. The problem-based learning emphasizes critical thinking skills, understanding, learning how to learn, and working cooperatively with others.

Interactive and computer technologies help the students in studying the foreign language easily because of fast access and it make teaching and learning more convenient and effective [4]. Studying the business communication in a foreign language with the help of online libraries and dictionaries makes grasping and increasing the knowledge easy for the future managers. Nonetheless, electronic educational technology, also called e-learning, has become an important part of society today, comprising an extensive array of digitization approaches, components and delivery methods. For example, m-learning emphasizes mobility, but is otherwise indistinguishable in principle from educational technology.

The examination of scientific researches and personal pedagogical experience gained at high school allowed us to systematize the didactical and methodological grounds for building foreign language professionally-oriented communicative competence by future managers based on the Internet sources, the use of which enables the following:

- 1) a wide range of available authentic sources of professional information and a large selection of virtual educational facilities

(dictionaries, encyclopedias, search engines, E-platforms in the distance learning system, multimedia-based courses, public services and foreign-language learning facilities);

2) interactive character of most virtual educational facilities, which affects the intensification of a foreign language learning process;

3) creation of natural environment in the framework of joint linguistic projects, use of different forms of in-class and out-of-class training;

4) providing feed-back and control of students' learning efficiency, which allows students to immediately receive their grades and see the progress in communication skills development [5].

Multimedia learning and technologies include numerous types of media that deliver text, audio, images, animation, and streaming video, and includes technology applications and processes such as audio or video tape, satellite TV, CD-ROM, and computer-based learning, as well as local intranet / extranet and web-based learning. Information and communication systems, whether free-standing or based on either local networks or the Internet in networked learning, underlie many e-learning processes [6]. Through the use of the Internet social services, word processors, multimedia, hypermedia and drill and practice programs students can meet their specific needs and participate in collaborative projects that promote communication with peers in both their classrooms and throughout the global community [7].

The use of information and communication technologies as a tool for professional training the future managers in a foreign language is gaining more and more attention as educators become aware of its ability to generate both independent and collaborative learning settings in which students can acquire and practice a foreign language [8]. Nowadays the following services are implemented in education process: Blog, Social networking, Wiki, Bookmarks, Web-quest, Podcast, Twitter, Skype, Google Docs, Google Maps, You Tube, Conversational arenas, etc [9]. The system of distance learning is

supported by different LMSs. ATutor, Dokeos, ILIAS, Moodle are among the most effective since they provide the open access to their services. There are some other platforms that are widely used: Acollab, Claroline, Colloquia, Ganesha, LAMS, Sakai. LMSs allow students self-control, individual communication, combination of traditional and computer learning tools [10]. In general they positively affect building professional foreign language competence in the process of independent work.

The important didactic and methodological prerequisites for successful teaching business professional communication in foreign language are the selection of training content and speech material, its processing and organization in the system. It is necessary to solve the problem of the selection of training content based on the analysis of professional needs of future specialists to identify potential communication situations in which they have to communicate in a foreign language within their work [11]. The major factor in the selection of learning content in professionally oriented foreign language is its substantive content (fields, topics, problems and communicational situations, social and professional communication roles, the content of educational texts). For optimal organization of the teaching process of business professional communication in foreign language verbal communication (negotiations, lectures, conversations) and written communication (reports, business correspondence, letters including computer support) are equally important [12].

The Internet opens a great variety of authentic literature, texts, sites, video and audio materials. However, students should be careful with these resources and web-based information, because sometimes it is difficult to verify their reliability. In this respect, the teacher can create his/her own internet resource, for students' close consideration. There are certain programs which can be used for this purpose. The following students' skills can be developed: to search for information, to highlight the key words, to define the topic / problem, to separate the main information from the secondary one, to be concise in presenting

the read information, and summarize the read information [13].

The use of virtual resources and web-based authentic materials promotes efficient organization of a foreign language professionally training process, allows meeting personally important educational and cognitive needs of future managers with different levels of foreign language knowledge and skills acquired [14]. It is beyond doubt that the best way of learning a foreign language is communication with a native speaker who wants to learn your language. It is a give and take solution where you are the teacher (of your own language) and the student (of a foreign language). E-mail tandems differ from face to face tandems (or online audio tandems like Net meeting) because an e-mail tandem has to concentrate on written communication skills.

Electronic or online simulations are different from role-plays because the activities undertaken in a simulation are real and not just acting. The tools for electronic simulations can be plain e-mails, mobile phone SMS, chart boards etc. The advantage of electronic simulation is the possibility of having participants from different countries. Theoretical perspectives and scientific testing influence [instructional design](#). The application of theories of human behavior to educational technology derives input from [instructional theory, learning theory, educational psychology, media psychology](#) and [human performance technology](#) [7]. Educational technology and e-learning can occur in or out of the [classroom](#). It can be self-paced, [asynchronous learning](#) or may be instructor-led, [synchronous learning](#). There are effective ways to optimize the process of teaching and education in line with modern trends of language education.

Conclusion. The implementation of innovative pedagogical technologies in managers training provides great opportunities for all participants of the education process, consequently leading to quality improvement. The use of web-based information and reference sources can provide an unlimited number of authentic educational and information and

reference materials in foreign languages, grant additional possibilities to intensify and individualize the educational process, increase motivation to learn a foreign language as an object of cognition. The realization of these methodical and didactic aspects contributes to the improvement of the professional training the future managers at the European level, which is the key to successful implementation of the principles of the Bologna Declaration into the educational process.

REFERENCES:

1. The Law of Ukraine (July 1, 2014) No 1556-VII "On higher education", [Online], available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (in Ukrainian).
2. The free encyclopedia "Wikipedia" (2018), "Communications management" [Online], available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Communications_management (Accessed 25 May 2018).
3. The Open University Business School (2018), "Communication Management Overview" [Online], available at: <https://www.greycampus.com/opencampus/project-management-professional/communication-managem> (Accessed 25 May 2018).
4. Rozina, I. (2005), "Pedagogical computer-mediated communication as an applied sphere of communication researches", *Educational Technology & Society*, vol. 8, Issue 2, pp. 257-264, (in Russian).
5. Yudina, O. (2016), "Building students' foreign language professionally-oriented communicative competence based on Internet sources use", *Scientific Papers of Berdyansk State Pedagogical University*, Issue 3, pp. 181-187.
6. Lawrence, T. (2010), *ICTs for Modern Educational and Instructional Advancement: New Approaches to Teaching*, NY: Hershey, New York, USA.
7. Wallece, P. (1999), *The Psychology of the Internet*, Cambridge University Press, Cambridge, UK.

8. Koval, T., Sysoyeva, S, and Suschenko, L. (2009), “*Teaching higher school educators: informational technologies in education*”, Editing department of KNLU, Kyiv, Ukraine, (in Ukrainian).

9. Nikolayeva, S., Mayer, N., Chernysh, V. et al. (2015), “*Modern technologies of teaching foreign languages and cultures in secondary and higher educational institutions*”, Lenvit, Kyiv, Ukraine, (in Ukrainian).

10. Bajt, S. K. (2011), “ Web 2.0 technologies: Applications for community colleges”, *New Directions for Community Colleges*, [Online], Issue 154, available at: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/c.c.446> (Accessed 25 May 2018).

11. Pankratova, O. (2012), “Realization of the competence approach in forming an information educational environment in higher school (by the example of the Stavropol state university)”, *Standarty i monitoring v obrazovanii*, vol. 3, pp.42-45, (in Russian).

12. Tarnopolsky, O. (2012), “*Constructivist Blended Learning Approach to Teaching English for Specific Purposes*”, Versita, London, UK.

13. Warschauer, M. and Shetzer, M. (2000), “*Internet for English Teaching*”, TESOL, Alexandria, VA, USA.

14. Biechele, M., Rösler, D., Ulrich, St.und Würffel N. (2003), “*Internet-Aufgaben*”, Deutsch als Fremdsprache. Ernst Klett Sprachen, Stuttgart, (in German).

ЮДИНА ОЛЬГА ВОЛОДИМИРІВНА,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри ділової комунікації, Запорізький
національний університет, м. Запоріжжя

**ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ДО
ІНШОМОВНОЇ ДІЛОВОЇ
КОМУНІКАЦІЇ**

Актуальність теми дослідження зумовлена процесами інтеграції системи вищої освіти України у Європейській освітній простір та зростанням ролі іноземної мови як міжнародної у сучасному суспільстві, і тому

завданням української вищої школи є підготовка менеджерів з рівнем володіння іноземною мовою, який відповідає світовим стандартам і який надає можливість застосовувати іноземну мову у майбутній професійній діяльності для встановлення ділових контактів та розвитку співпраці з фахівцями інших країн. Предметом дослідження є сучасні педагогічні технології професійної підготовки фахівців з менеджменту до іншомовної ділової комунікації. Мета – окреслити проблему професійної підготовки менеджерів в сучасних умовах та визначити шляхи оптимізації освітнього процесу. Наукова значущість полягає в дослідженні дидактичного потенціалу інноваційних освітніх технологій для забезпечення ефективності навчання майбутніх менеджерів. Практичне значення дослідження полягає у визначенні чинників оптимізації процесу іншомовної професійної підготовки майбутніх менеджерів у вищій школі відповідно до потреб суспільства.

Ключові слова: професійна підготовка, іншомовна професійно орієнтована комунікативна компетентність, Інтернет-ресурси, педагогічні технології, інформаційно-комунікаційні технології.

ЮДИНА ОЛЬГА ВЛАДИМИРОВНА,
кандидат педагогических наук, доцент,
доцент кафедры деловой коммуникации,
Запорожский национальный университет, г.
Запорожье

**ОПТИМИЗАЦИЯ ПРОЦЕССА
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ
БУДУЩИХ МЕНЕДЖЕРОВ К
ИНОЯЗЫЧНОЙ ДЕЛОВОЙ
КОМУНИКАЦИИ**

Актуальность темы исследования обусловлена процессами интеграции системы высшего образования Украины в Европейское образовательное пространство и увеличением роли иностранного языка как международного в современном обществе, поэтому задачей украинской высшей школы

является подготовка менеджеров с уровнем владения иностранным языком, который соответствует мировым стандартам и который предоставит возможность использовать иностранный язык в будущей профессиональной деятельности для установления деловых контактов и развития сотрудничества со специалистами других стран. Предметом исследования являются современные педагогические технологии профессиональной подготовки специалистов по менеджменту к деловой коммуникации на иностранном языке. Цель – рассмотреть проблему профессиональной подготовки менеджеров в современных условиях и определить пути оптимизации

образовательного процесса. Научная новизна заключается в исследовании дидактического потенциала инновационных образовательных технологий для обеспечения эффективности обучения будущих менеджеров. Практическое значение работы состоит в определении факторов оптимизации процесса иноязычной профессиональной подготовки будущих менеджеров в высшей школе согласно требованиям общества.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, иноязычная профессионально-ориентированная коммуникативная компетентность, Интернет-ресурсы, педагогические технологии, информационно-коммуникационные технологии.

УДК: 37.035.91

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ УПРАВЛІНСЬКОГО ЛІДЕРСТВА

ЖАРИК ЄВГЕН АНАТОЛІЙОВИЧ, аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Запорізький національний університет, м. Запоріжжя
[DOI 10.26661/2522-1566-2018-2/04-02](https://doi.org/10.26661/2522-1566-2018-2/04-02)

Актуальність розгляду сутнісних характеристик лідерства впливає як із сучасних тенденцій розвитку наукового знання, так і з потреб практики управління сучасними організаціями.

В умовах нестабільності та глобалізації економічного простору все більш значущою для підприємств стає проблема пошуку напрямків ефективного управління, при цьому значну роль відіграє лідер організації, який здатен забезпечити не тільки стабільний розвиток, але й досягнення високих результатів.

Особливе місце серед різних видів лідерства займає організаційне лідерство, оскільки лідер – це ключова фігура будь-якої організації. Лідерство закладено в самій людській природі і виникає в результаті спілкування і взаємодії індивідуумів.

Ключові слова: управлінське лідерство, модель ефективного управлінського лідерства, лідер, керівник, лідерські компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми лідерства розглядалися в роботах таких вчених, як Р.Акоффа, І. Ансоффа, М.Вудкока, Е.Гроува, К.О'Делла, П. Друкера, Б.Карлофа, Г.Кунца, Д. Карнегі, Т.Пітерса, Ф.Тейлора, Р. Уотермена, А.Файоля, Г. Емерсона.

Варто відзначити вивчення лідерства в межах системного аналізу В. Афанасьєвим, О. Віханським, А. Волчіком, Е. Голднером, В. Гончаровим, Д. Гвішіані, А. Етционі, Ю. Кочевріним, А. Омаровим, А. Пригожиним, В.Радаєвим Г.Саймоном, Ч. Бернардом та ін.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. В публікаціях з лідерства в управлінні розглядаються переважно головним чином історія становлення концепції лідерства, основи лідерства, спеціальні аспекти лідерства. Недостаньо уваги приділяється ролі лідерства в управлінні та особливостям лідерських якостей керівників великих промислових підприємств.

Постановка завдання. Метою стаття є вивчення елементів ефективного управлінського лідерства та визначення найбільш впливових чинників щодо його формування та розвитку.

Виклад основних результатів.

Відносини лідерства присутні на всіх рівнях організації. Вони відображають сформоване співвідношення індивідуальних сил, влади і впливу на процеси міжособистісного спілкування та організаційної діяльності. Феномен управлінського лідерства виникає в тому випадку, якщо підлеглі ви-знають авторитет і вплив свого керівника не тільки по праву статусної влади, а за правом сили його особистості. Управлінський лідер володіє унікальними можливостями використання таких ресурсів організації, які недоступні менеджерам. Вивчення досвіду роботи багатьох лідерів-практиків сучасних організацій свідчить, що для успіху їм необхідно мати здатність створювати образ майбутнього стану організації та доведення його до послідовників. Також успішного лідера характеризує те, що він наділяє послідовників відповідними правами і повноваженнями щодо здійснення вираженої в баченні мети, може визнати свої слабкі сторони і залучити для їх усунення необхідні ресурси.

Управлінське лідерство необхідно сприймати, перш за все, як процес вдосконалення організаційної культури, що до-

зволяє розвивати такі елементи, які забезпечуватимуть ефективну діяльність організації щодо реалізації стратегічних цілей [1].

Управлінське лідерство – це особливі відносини між керівником організації і підлеглими, в результаті яких полегшується, або ускладнюється виконання посадових обов'язків кожним з учасників взаємин. Ці відносини ґрунтуються на добровільному і взаємному визнанні певного балансу сили і влади між співробітниками і підкріплюються здатністю кожного з них впливати на зміну мотивації і цілей, емоцій і настроїв учасників взаємодії [2].

Компетентність керівника в питаннях лідерства і його лідерський талант – це обов'язкові умови ефективної роботи організації, результати якої викликають почуття задоволеності, як у керівника, так і у його підлеглих.

Таким чином, керівник – лідер має більше можливостей ефективно управляти організацією, ніж просто менеджер, або неформальний лідер, який не має статусної влади. Ефективність управлінського лідерства безпосередньо обумовлена ефективністю організаційної діяльності.

Управлінський лідер – індивід, який гармонічно поєднує в собі лідерські та менеджерські якості. Як менеджер, він реалізує свої законні повноваження і статусну владу для ефективного вирішення організаційних задач, а як лідер – використовує силу особистісного впливу на підлеглих. Управлінський лідер за своїм статусом є керівником. Це той «ідеальний тип» керівника, який поєднує в собі лідерські та менеджерські якості. Концепція ефективності управлінського лідерства може служити основою для подальшого практичного використання з метою підвищення ефективності діяльності управлінських лідерів [3]. Індивідуальна ефективність менеджера як управлінського лідера визначається його особливими особистісними якостями і звичайними моделями поведінки. Індивідуальні риси, особливості та особистісні властивості менеджера обумовлюють його бажання

взяти на себе роль лідера визначеної групи або організації в цілому, і дають можливість проявити здібності, яких потребують обов'язки лідера.

Особистість управлінського лідера формується на перетині індивідуальних і групових цілей та інтересів різних суб'єктів (вищого керівництва, підлеглих, партнерів). Діяльність управлінського лідера можна вважати ефективною, якщо оптимально використовуються наявні переваги і мінімізуються недоліки.

Важливим елементом ефективного управлінського лідерства є спроможність лідера позитивно впливати на оточуючих, яке спонукає їх змінити ставлення до того, що відбувається і перетворює їх з пасивних спостерігачів в послідовників його політики та ідей, цінностей і принципів [4]. Саме тому розвиток ефективності управлінського лідерства складно уявити поза розвитку особистості менеджменту впливати і прогнозувати реакцію оточуючих на свій вплив. Лідер завжди активно залучений в процеси групової взаємодії. Він активно впливає на розподіл неформальних соціальних ролей і функцій, впливом на процеси групової динаміки. Управлінський лідер використовує своє лідерство в певній групі як фактор підвищення ефективності групової діяльності в рамках реалізації цілей, поставлених перед організацією. Ось чому важливим аспектом ефективності управлінського лідерства є здатність ефективно управляти групами, включаючи команди.

Лідер володіє виключним видом можливостей, які дозволяють йому впливати не тільки на внутрішнє середовище організації, але і на зовнішнє середовище [5, с. 22]. Він регулярно взаємодіє з представниками різних організацій, діяльність яких, так чи інакше впливає на ефективність функціонування організації. Ці представники можуть бути союзниками, або ж противниками політики управлінського лідерства. Здатність лідера створювати, підтримувати і розвивати партнерські відносини з окремими індивідуумами,

групами і організаціями є важливим фактором оцінки його ефективності. І, на останок, ефективність управлінського лідерства визначається здатністю планувати і проводити зміни відповідно до найбільш перспективних ідей та цілей. Ефективний управлінський лідер гідно зустрічає і долає опір змінам, спираючись на культивовані риси організаційної культури.

Особливість управлінського лідерства визначає методологічні аспекти оцінки його ефективності. Модель оцінки ефективності управлінського лідерства зумовлена тим, як лідер сприймає напрямок та підкріплює його здатністю фокусувати енергію організації, а також вмінням вибудувати організаційну структуру, яка забезпечить результативність діяльності [6].

На основі цих критеріїв можна виокремити наступні моделі управлінського лідерства за ступенем їх ефективності.

Модель неефективного управлінського лідерства. Ролі та процедури прийняття рішень у своїй сукупності призводять до ірраціонального використання наявних можливостей, обумовлюючи низьку результативність організаційної діяльності. Відсутність відчутних позитивних підсумків організаційної роботи обумовлені відсутністю єдиного бачення мети і напрямку діяльності, неспроможністю менеджменту консолідувати зусилля організації на єдину мету. Як правило, в цих структурах немає уявлення про місію організації і погано налагоджена комунікація між підрозділами. Прояв лідерських якостей та ініціативи не заохочується через нерозуміння їх доцільності.

Ця модель управлінського лідерства формує відповідні їй типи менеджерів і підлеглих. Менеджери прагнуть перекласти відповідальність за «популярні» методи управління на вище керівництво і намагаються не проявляти ініціативи, щоб не обтяжувати себе додатковими обов'язками. Творчі люди залишають таку організацію з розчаруванням. Члени організації, які докладають зусилля з розвитку своєї вертикальної кар'єри, використовують і

зміцнюють сформовані процедури, традиції і правила. В умовах реалізації даної моделі формується і певний тип підлеглого, для якого характерні незадоволеність умовами праці та робочими взаєминами, слабка самоідентифікація з посадою і організацією, відсутність мотивації до досягнень.

Модель управлінського лідерства «в супереч обставинами». Підсумковий результат, як правило, досягається за допомогою витрат технічних, матеріальних і людських ресурсів. В організаціях з такою моделлю управлінського лідерства персонал адаптований до роботи в екстремальних умовах. Таким чином, компенсуються недоліки управління та відсутність взаєморозуміння щодо вибору напрямку діяльності та реалізації стратегічних і тактичних завдань. В умовах стабільності, коли стратегічна лінія розвитку визначається «зверху», управлінське лідерство може досить успішно вирішувати поставлені завдання без зайвих ресурсних витрат. Та тільки-но ламаються встановлені правила організаційної діяльності (менеджменту мимоволі доводиться пристосовуватися до мінливого середовища), дефіцит лідерських здібностей і талантів представників управління стає видимим чинником зниження ефективності функціонування організацій.

Модель «збилися зі шляху» характеризується низькою результативністю організаційної діяльності при єдності розуміння мети і сполученні зусиль в загальному напрямку заради її досягнення. Стрижнем цієї моделі управлінського лідерства служить ідея, яка об'єднує ключових співробітників і дозволяє їм досягти єдності і розуміння мети організаційної діяльності. У складі управлінського лідерства виокремлюють яскравих особистостей з великим лідерським потенціалом, які об'єднують частину підлеглих в групу своїх послідовників, які готові докладати зусилля, що виходять за рамки посадових обов'язків, для досягнення поставленої мети. Проте організація демонструє низьку результативність

діяльності через неузгодженість між стратегією розвитку і організаційною структурою, розподілом ролей і функцій, процедурами ухвалення і виконання рішень для досягнення поставлених цілей. Підвищення ефективності управлінського лідерства можливе за наступних умов: 1) змінити напрямок діяльності, скоригувавши цілі та завдання організації з урахуванням наявної оргструктури і культури організації та ресурсної бази; 2) провести реструктуризацію організації, змінити її культуру (норми, цінності і традиції), створити оновлену базу ресурсів, які в сукупності забезпечать реалізацію запланованої мети в обраному лідерами напрямку.

Модель ефективного управлінського лідерства. Успішно поєднує єдність бачення мети і напрямку організаційних зусиль з адекватною системою правил і процедур, придатною структурою організації і розподілом неформальних соціальних ролей. Таким чином, стратегія знаходить своє втілення в діяльності щодо реалізації стратегії і тактичних завдань. В рамках даної моделі менеджмент в повному обсязі виконує функції лідера організації на всіх рівнях. У подібному випадку управлінське лідерство забезпечує максимально ефективне використання потенціалу організації, консолідує енергію і підсилює всіх співробітників в єдиному напрямку оптимального досягнення цілей [7]. Вищим ступенем ефективності управлінського лідерства є досягнення синергетичного ефекту організаційної діяльності. Коли оцінюється ефективність управлінського лідерства, то в першу чергу аналізується те, як управлінський лідер бачить цілі та напрямки діяльності організації. Ступінь ефективності управлінського лідерства визначається тим, наскільки сам лідер здатен генерувати ідеї і втілювати їх в організації.

Саме великі компанії приймають рішення розвивати лідерський потенціал не тільки у керівників вищої та середньої ланок, а й у персоналу, який становить кадровий резерв організації. В даний час все більше

закордонних промислових підприємств, що працюють в умовах жорсткої конкуренції і ринкової невизначеності, включають лідерство в число корпоративних цінностей, а перелік компетенцій, якими повинен володіти керівник, поповнився лідерськими компетенціями.

Дослідники, узагальнюючи практику лідерства, вказують на те, що до керівників організацій пред'являються високі вимоги, реалізувати які може тільки лідер.

Все більше компаній включають лідерство в список корпоративних цінностей і перелік компетенцій, якими повинен володіти керівник, а саме [8]:

- визначення стратегічної перспективи розвитку організації;
- ініціювання нововведень і змін;
- вмінням виведення компанії на пік ефективності і продуктивності;
- надихання персоналу на досягнення значущих цілей;
- надання позитивного впливу, керування відносинами і емоційним кліматом в колективі.

Уміння розпізнавати лідерський потенціал керівника, особливо потенціал, який проявить себе в довгостроковій перспективі – це гра з високими ставками. Це не просто аналіз рівня його ефективності, це його вміння розпоряджатися часом і ресурсами.

Оцінюючи потенціал керівника, доцільно зберігати ясність і об'єктивність щодо: властивих якостей і вимог посади та ролі керівника в довгостроковій перспективі.

Розвиток співробітників – ключовий інструмент управлінця для того, щоб знизити плинність, підвищити залученість і продуктивність його команди. Незважаючи на це, розвитком лідерства займаються рідко, пояснюючи це відсутністю часу на зустрічі та достатністю фінансових ресурсів для проведення тренінгів, заповнення анкет та іншу паперову тяганину.

Висновок. Наявність лідерських якостей у керівника є одним з найважливіших факторів успішного існування підприємства на ринку. Варто відзначити, що тільки за

умови розвитку керівників в професійному плані, їх мотивуванні до просування по кар'єрних сходах та необхідності накопичення знань та вмінь, а головне бажання з їх боку розвиватися в особистісному плані, можливий розвиток управлінського лідерства на вітчизняних підприємствах.

Список використаних джерел:

1. Салихова И.С., Антипова Д.А. Лидерство как инновационный управленческий феномен. *Вестник Московского государственного областного университета*. 2014. № 2. С. 49-57.
2. Базаров Т.Ю. Лидерство и руководство: реинтерпретация традиции и рефлексия новой ситуации. *Российский психологический журнал*. 2010. № 3. С. 52-66.
3. Калашнікова С. А. Освітня парадигма професіоналізації управління на засадах лідерства : монографія. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. 380 с.
4. Нестуля О. О., Нестуля С. І. Лідерство в управлінні персоналом. Управління персоналом у ХХІ столітті: кадрова політика, мотивація, оплата праці : монографія / Т. А. Костишина та ін. ; за ред. проф. Т. А. Костишиної. Полтава : Полтав. літератор, 2010. 498 с.
5. Скібіцька Л. І. Лідерство та стиль роботи менеджера : навч. посіб. Київ : Центр учбової літ., 2009. 192 с.
6. Сергеева В. Б., Токарева А. А. Лидерство в менеджменте. *Вестник НГИЭИ*. 2012. № 9. С. 81-102.
7. Кови С. Лидерство, основанное на принципах : пер. с англ. Москва : Альпина Бизнес Букс, 2008. 302 с.
8. Кузнецова Н. Как выявить лидера в организациях. *Менеджер по персоналу*. 2008. № 6. С. 56-64.

REFERENCES:

1. Salikhova, I.S. and Antipova D.A. (2014), "Leadership as an innovative managerial

phenomenon", *Vestnik Moskovskogo gosudarstvennogo oblastnogo universiteta*, No. 2, pp. 49-57.

2. Bazarov, T.Yu. (2010), "Leadership and management: the reinterpretation of tradition and the reflection of a new situation", *Rossiyskiy psikhologicheskiy zhurnal*, No. 3, pp. 52-66.

3. Kalashnikova, S. A. (2010), *Osvitnia paradyhma profesionalizatsii upravlinnia na zasadakh liderstva* [Educational paradigm of management professionalism on the basis of leadership],: monohrafiia, Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka, Kyiv, Ukraine, 380 p.

4. Nestulia, O. O. and Nestulia, S. I. (2010), *Liderstvo v upravlinni personalom. Upravlinnia personalom u XXI stolitti: kadrova polityka, motyvatsiia, oplata pratsi* [Leadership in Personnel Management. Personnel management in the XXI century: personnel policy, motivation, payment]: monohrafiia, Poltav. literator, Poltava, Ukraine, 498 p.

5. Skibitska, L. I. (2009), *Liderstvo ta styl roboty menedzhera* [Leadership and managerial style]: navch. posib. Tsentr uchbovoi lit., Kyiv, Ukraine, 192 p.

6. Sergeeva, V. B. and Tokareva, A. A. (2012), "Leadership in management", *Vestnik NGIEI*, No. 9, pp. 81-102.

7. Kovi, S. (2008), *Liderstvo, osnovannoe na printsipakh* [Leadership based on principles], Al'pina Biznes Buks, Moscow, Russia, 302 p.

8. Kuznetsova, N. (2008), "How to identify the leader in organizations", *Menedzher po personalu*, No. 6, pp. 56-64.

ЖАРИК ЕВГЕНИЙ АНАТОЛЬЕВИЧ, аспирант кафедры финансов, банковского дела и страхования Запорожского национального университета

**ОСНОВНЫЕ ЭЛЕМЕНТЫ
УПРАВЛЕНЧЕСКОГО ЛИДЕРСТВА**

Актуальность работы заключается в том, что в современных условиях экономика Украины находится в состоянии трансформации и кризиса. Это является серьезным препятствием эффективной работы многих отечественных

промышленных предприятий, поскольку снижается покупательский спрос и как следствие – прибыль от реализации продукции. В данной ситуации необходимо создать эффективную систему менеджмента, которая будет направлена на разработку эффективных управленческих решений. Это возможно при условии наличия на предприятии руководителя – лидера. Значимость управленческого лидерства будет только расти, и, следовательно, именно лидерские компетенции руководителей промышленных предприятий должны найти свое отражение в оценке профессионально-личностных характеристик руководителей.

Современная организация представляет собой комплекс социальных процессов, которые не всегда предсказуемы и прогнозируемы. Поэтому лидерам приходится отказываться от устаревшей организационной модели и попыток контролировать людей, и создавать условия, помогающие работникам в условиях неопределенности сохранять инновационную направленность в своих действиях.

Объектом исследования является управленческое лидерство на промышленных предприятиях. Целью научной статьи является исследование элементов эффективного управленческого лидерства и определение наиболее значимых факторов его формирования и развития.

Для достижения поставленной цели были решены следующие задачи: проанализированы теоретические аспекты управленческого лидерства; охарактеризованы модели управленческого лидерства в зависимости от степени ее эффективности: модель неэффективного управленческого лидерства, модель управленческого лидерства «вопреки обстоятельствам», модель «сбились с пути», модель эффективного управленческого лидерства; определен перечень ключевых лидерских компетенций, которыми должен обладать современный руководитель крупного промышленного предприятия.

Научная значимость работы заключается в сосредоточении на проблемах формирования и развития лидерского потенциала на отечественных промышленных предприятиях и рассмотрении возможных путей решения имеющихся проблем в их практической деятельности.

Использование модели эффективного лидерства позволит отечественным предприятиям комплексно управлять всеми направлениями деятельности предприятия в соответствии со стратегическими целями его развития.

Ключевые слова: управленческое лидерство, модель эффективного управленческого лидерства, лидер, руководитель, лидерские компетентности.

YEVHEN ZHARYK, post-graduate student of the Department of Finance, Banking and Insurance of Zaporizhzhia National University

MAIN ELEMENTS OF ADMINISTRATIVE LEADERSHIP

Purpose. The object of research is management leadership in industrial enterprises. The purpose of the scientific article is to study the elements of effective managerial leadership and determine the most significant factors of its formation and development.

Findings. A modern organization is a complex of social processes that are not always predictable. Therefore, leaders have to abandon the outdated organizational model and attempt to control people, create conditions that help workers in an environment of uncertainty to maintain an innovative focus in their actions.

The urgency of the work lies in the fact that in modern conditions the Ukrainian economy is in a state of transformation and crisis. This is a serious obstacle to the effective operation of many domestic industrial enterprises, as consumer demand decreases and as a result – decreases profit from the sale of products. In this situation it is necessary to create an effective management system that will be aimed at developing effective management solutions.

This is possible if there is a leader at the enterprise. The importance of managerial leadership will only grow, and, therefore, it is the leadership competencies of managers of industrial enterprises that should be reflected in the assessment of the professional and personal characteristics of managers.

Research limitations/implications. To achieve the goal of the research, the following tasks were accomplished: the theoretical aspects of managerial leadership were analyzed; the models of managerial leadership are characterized depending on the degree of its effectiveness: the model of ineffective managerial leadership, the model of managerial leadership "in spite of the circumstances", the model "got out of the way", the model of effective managerial leadership; a list of key leadership competencies that a modern head of a large industrial enterprise should possess.

Originality/value. The scientific significance of the work is to focus on the problems of forming and developing the leadership potential in domestic industrial enterprises and to consider possible ways of solving existing problems in their practical activities.

Using the model of effective leadership will allow domestic enterprises to fully manage all areas of the enterprise in accordance with the strategic objectives of its development.

Keywords: administrative leadership, model of effective managerial leadership, leader, leadership competence.

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З НАДАННЯ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ПОСЛУГ ПРИ ВПРОВАДЖЕННІ ПРИНЦИПІВ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ

ПРОСКУРНЯ ОЛЕНА МИХАЙЛІВНА, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри організації, виробництва та управління персоналом, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків

[DOI 10.26661/2522-1566-2018-2/04-03](https://doi.org/10.26661/2522-1566-2018-2/04-03)

Актуальність питань забезпечення ефективної системи управління медичних центрів та організацій особливо зростає в період реформування галузі охорони здоров'я, створення нової системи охорони здоров'я з якісною медичною допомогою.

Метою дослідження є узагальнення провідного закордонного та вітчизняного досвіду сучасних приватних реабілітаційних центрів відносно підвищення ефективності функціонування їх організаційної системи за умов впровадження принципів системи менеджменту якості.

Матеріали та методи: аналіз, синтез, емпіричні методи, логічний метод, узагальнення, метод моделювання.

Результати. У статті за результатами аналізу методики розробленої для надання послуги: «Навчання рідних по догляду за пацієнтом» було виявлено, що поточне значення результативності 71, 48 %, перебуває в інтервалі від 65% до 72%. Це говорить про те, що в цілому процес результативний, очікувані результати отримані, але необхідно проведення заходів для попередження появи невідповідностей.

Висновки. В ході дослідження детально проаналізована специфіка організації роботи у центрі, визначили що значимість реабілітаційної допомоги вдома є дуже висока та впровадження послуги «Навчання рідних по догляду за пацієнтом» є перспективним та необхідним; було розроблено опис регламентованого процесу на прикладі послуги «Навчання рідних догляду за пацієнтом», розподіл відповідальності презентували у вигляді матриці відповідальності, розроблено схему процесної моделі центру з надання реабілітаційних послуг.

Наукова значущість роботи полягає в тому, що на основі проведених досліджень розроблені науково обґрунтовані пропозиції по впровадженню принципів системи менеджменту якістю відповідно до вимог міжнародних стандартів серії ІСО 9000 в діяльність реабілітаційних центрів.

Цінність проведеного дослідження. Положення, рекомендації й висновки статі мають прикладний характер і орієнтовані на широке використання при здійсненні заходів, пов'язаних з формуванням ефективної системи організації підприємницької діяльності та збільшення конкурентоздатності організацій з реабілітаційних послуг.

Ключові слова: ефективність, реабілітаційні послуги, організаційна діяльність, менеджмент якості, регламентація, процесна модель.

Постановка проблеми. З сучасним розвитком підприємницької діяльності в різноманітних галузях збільшуються вимоги до продукту та процесів цієї діяльності. Є галузі, які регламентуються не тільки чинного податкового законодавства а й галузевими нормами та стандартами. Одними з таких послуг є послуги приватних та державних реабілітаційних центрів, які вбудовані в систему охорони здоров'я як частина медичної допомоги. Зараз в Україні проходить медична реформа і актуальним

питанням постає забезпечення ефективності та якості надання медичної допомоги. Реабілітація відіграє одну з провідних ролей у досягненні стратегії ВООЗ «Здоров'я для всіх у XXI столітті». Комітет експертів з медичної реабілітації ВООЗ наголосив, що «Реабілітація — це процес, метою якого є запобігання інвалідності під час лікування захворювань і допомога хворому у досягненні максимальної фізичної, психічної, професійної, соціальної та економічної повноцінності, на яку він буде здатний в межах існуючого захворювання»[1].

У 2015 р. в Україні відбувся аудит системи реабілітації Комітету експертів з медичної реабілітації ВООЗ, який зробив невтішний висновок щодо системи надання реабілітаційної допомоги в нашій країні [1 с. 1]. Тому питання підвищення ефективності самої організаційної системи, визначення факторів впливу на управління послугою має важливе значення, нарівні з медичними показниками якості реабілітаційної допомоги.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз результатів роботи лікувально - профілактичних закладів базується на затверджених державними органами облікових і звітних документах (статистичні дані та річні звіти про діяльність) та на результатах окремих досліджень, що є недостатнім для оцінки якості медичної допомоги та визначення напрямків її покращання. Цілеспрямований вплив на якість та ефективність медичної допомоги потребує розробки стандартів, індикаторів (наприклад, як наказ МООЗ [2, с. 29]), які б дозволяли забезпечити об'єктивне оцінювання, моніторинг та конкретне визначення проблем забезпечення якості. У міжнародному розумінні медичні стандарти є набором критеріїв якості й ефективності медичної допомоги, яких необхідно досягти. Якість і ефективність надання медичної допомоги не тотожні поняття, і не завжди якісна медична допомога може забезпечити необхідний ефект (результат лікування). Медичні стандарти одна з технологій, що

впливають на процес досягнення необхідного ефекту шляхом надання якісної медичної допомоги. [3, с. 29]. На сьогодні в МОЗ України розроблено медико-технологічні документи з метою забезпечення надання якісної медичної допомоги населенню через упровадження медичних стандартів на засадах доказової медицини відповідно до сучасних європейських вимог, які контролюють діяльність системи ОЗ і можуть бути адаптованими для надання МД у ЗОЗ МО України [4 с. 42].

Зарубіжний досвід свідчить про розробку функціональних показників якості реабілітаційної допомоги системи UDSMR з залученням інструменту FIM. Це складна комп'ютеризована система збору, аналізу та звітності даних. Мета цієї системи – встановити курс на поліпшення медичного обслуговування, показуючи переваги і ефективність догляду [5 с. 1]. В літературних джерелах багато інформації по питанню забезпечення якості медичної допомоги, яка так необхідна населенню нашої країни. Це питання необхідно вирішувати з різних сторін таких як створення нормативної бази в галузі медицини, регламентації та стандартизації процесів та також з точки зору системи менеджменту якості надання реабілітаційних послуг.

Постановка завдання. Метою наукової статті є узагальнення провідного закордонного та вітчизняного досвіду сучасних приватних реабілітаційних центрів відносно підвищення ефективності функціонування їх організаційної системи за умов впровадження принципів системи менеджменту якості. Для досягнення поставленої мети було вирішено такі основні завдання: проаналізовано діяльність приватного реабілітаційного центру; виявлено фактори, які впливають на ефективність організації діяльності та якість послуг в реабілітаційному центрі; визначено початкові кроки для впровадження принципів системи менеджменту якості у центрі; впроваджено процесний підхід; розроблено схему процесної моделі

реабілітаційного центру; оцінено результативність процедури на прикладі нової медичної послуги “Навчання рідних догляду за пацієнтом”.

Виклад основних результатів. В останні роки в реабілітацію введено поняття “якість життя, пов'язане зі здоров'ям”. При цьому саме якість життя розглядають як інтегральну характеристику, на яку треба орієнтуватися при оцінці ефективності реабілітаційних послуг. За даними МООЗ зараз відбувається поступова перебудова цієї системи. Розвиваються нові і вже існуючі реабілітаційні професії, докорінно переглядається філософія надання реабілітаційної допомоги, законодавчі і підзаконні акти, що регулюють систему" та створюється інтерактивна карта, на якій можна буде знайти реальних постачальників реабілітаційних послуг по всій Україні [6 с. 1].

Для дослідження було вибрано приватний центр з надання реабілітаційних послуг, основними напрямками якого є: рухова реабілітація (гімнастика, ЛФК); адаптація пацієнта до побутових та трудовим навантажень; масаж; мовна реабілітація при різних типах афазій; психотерапевтична корекція та соціальна підтримка.

Специфіка реабілітаційного центру проявляється у постійній взаємодії співробітників центру з пацієнтом та його рідними; збирання консиліумів для вирішення складних першочергових питань; ефективна взаємодія лікарів з ЛФК, їх тісне співробітництво з колегами з інших медичних установ; постійний аналіз динаміки показників стану здоров'я

пацієнтів; в необхідності комплексного підходу в методиці надання реабілітаційних послуг.

Також приватний центр з надання реабілітаційних послуг здійснює підприємницьку діяльність й намагається підвищити свою конкурентоздатність, відповідність послуг усім нормативним галузевим документам та найкращім чином задовольнити в обслуговуванні та сервісі своїх клієнтів. Одним з шляхів підвищення ефективності підприємницької діяльності на сучасному етапі розвитку та затребуваності цих послуг є впровадження принципів менеджменту якості для створення цілісної організаційної системи управління діяльності центру.

На наш погляд головними перевагами впровадження цих принципів є забезпечення гарантованого контролю якості надання послуг спеціалістами реабілітаційного центру; згідно матриці відповідальності налагодиться чіткий розподіл відповідальності персоналу центру при виконанні професійних обов'язків; підвищиться довіра пацієнтів, та їхніх родичів до послуг за рахунок наявності задокументованих доказів контролю за медичними та організаційними процесами; зміцниться ділова репутація центру та підвищиться рівень його конкурентоспроможності.

Одним зі принципіальних вимог менеджменту є визначення всіх існуючих процесів та створення процесної моделі їх взаємодії. Нами було розроблено схему процесної моделі реабілітаційного центру, яка наведена на рис. 1.

Слід зазначити, що нами введено новий процес: «Проектування та розробка нових видів послуг». Це обумовлено тим, що за період роботи центру надійшла велика кількість звернень з проханням консультації рідних по догляду за хворими. Нами було розроблено алгоритм виконання цього процесу для підвищення ефективності організації діяльності та якості послуг в реабілітаційному центрі, яка складається з основних етапів:

- Отримання та реєстрація інформації;
- Планування роботи для виконання заявки;
- Розробка методики по наданню допоміжних послуг;
- Розробка методики надання послуг;
- Складання звіту;
- Передача розроблених пропозицій керівництву;

- Оцінка результативності проведеної роботи та передача для оцінки керівництвом;
- Розробка та реалізація коригуючих дій.

Завідувач відділення ЛФК одержує й реєструє інформацію про необхідність проектування й розробки нових видів послуг з надання реабілітаційної допомоги у відділенні ЛФК, на підставі отриманої заявки (розпорядження) переданої вищим керівництвом. Інформацію про отримані дані реєструють у журналі. Згідно з інструкцією по плануванню діяльності інструктором по ЛФК разом з лікарем відділення плануються роботи для виконання заявки, план дій яких документується. Нами було розроблено матрицю відповідальності за виконання даної процедури і представлена в таблиці 1.

Таблиця 1

Матриця відповідальності за виконання процедури

Етапи процедури	Головний лікар центру	Завідувач відділення ЛФК	Спортивний лікар	Старший інструктор	Інструктор 1	Інструктор 2	Інструктор 3	Інструктор 4	Інструктор 5	Інструктор 6	Інструктор 7
Етап 1 Отримання та реєстрація інформації	К	В	Ін	Ін	Ін	Ін	Ін	Ін	Ін	Ін	Ін
Етап 2 Планування роботи для виконання заявки		Р	Ін	Ін	Ін	Ін	Ін	Ін	Ін	Ін	Ін
Етап 3 Розробка методики по наданню допоміжних послуг		В	Ін	Р	Ін	Ін	Ін	Ін	Ін	Р	Р
Етап 4 Розробка методики надання послуг		В	Ін	Р	У	У	У	У	У	Р	Р
Етап 5 Складання звіту		Ін	Р	Р	У	У	У	У	У	Р	Р

Етап 6 Передача розроблених пропозицій керівництву		У	Ін	Р	У	У	У	У	У	Р	Р
Етап 7 Оцінка результативності проведеної роботи	У	Ін	Ін	Ін	У	У	У	У	У	Ін	Ін
Етап 8 Розробка та реалізація коригуючих дій	Ін	Ін	Р	Р	Ін	Ін	Ін	Ін	Ін	Р	Р

К - Керівник процесу; В - Відповідальний; У - Учасник; І - Інформується; Р-Розробник

По закінченню курсу реабілітації в умовах стаціонару пацієнт потребує додаткових заходів, тому що на відновлення після операції або гострого захворювання потрібно в 3-5 раз більше часу, ніж на лікування в лікарні. Виписка додому не повинна означати припинення активної терапії, як це ще часто зустрічається, у тому числі не повинні припинятися й заняття ЛФК.

Реабілітація вдома, безсумнівно, має свої переваги: пацієнт перебуває у звичній обстановці, в умовах психологічного комфорту, у результаті чого менше виражена фізичне виснаження і заняття більш ефективні. Найчастіше реабілітація вдома не затребувана через відсутність інформації про те, хто може допомогти в проведенні комплексу реабілітаційних процедур вдома.

Спираючись на гостру потребу у вирішенні цього питання нами було запропоновано документовану процедуру для використання виконавцями послуги

«Навчання рідних догляду за пацієнтом» - інструкторами по ЛФК.

Для оцінки результативності запропонованої методики нами було виділено показники, за якими оцінюватиметься процес: своєчасність; рентабельність; адаптивність; доступність; комплексність; цілісність; затребуваність; практичність.

Оцінка результативності складеної методики проводиться по завершенню розробки й проектуванню даної послуги. Кожному з 5-ти інструкторів, котрі не приймали участь у розробці методики була видана анкета, складена розробниками методики, для оцінки результативності проекту. Вищому керівництву також була надана анкета того ж зразка для оцінки результативності. Також усіма учасниками анкетування, була оцінена по 100-ти бальній шкалі важливість кожного показника методики. Результати наведено в таблицях 2 та 3.

Таблиця 2

Середнє значення показників

Показники	Інструктор1	Інструктор2	Інструктор3	Інструктор4	Інструктор5	середнє значення оцінки показника серед інструкторів	Оцінка показника результативності вищим Керівництвом	Середнє значення показника результативності, Рі
доступність	15	20	35	30	25	25	30	27,5
комплексність	80	75	45	70	55	65	60	62,5
своєчасність	50	40	75	80	55	60	55	57,5
рентабельність	65	80	70	70	90	75	90	82,5
адаптивність	95	85	75	80	90	85	80	82,5
цілісність	100	95	95	100	95	97	90	93,5
практичність	90	100	95	85	95	93	100	96,5
затребуваність	100	100	95	100	100	99	100	99,5

Для визначення результативності процесу як множення коефіцієнта вагомості і -го показника методики та Р і - результативності і -го показника методики було визначено коефіцієнти вагомості методом анкетування. Оцінка проводилася серед інструкторів по ЛФК, котрі не

приймали участь у розробці даної методики а також вищим керівництвом. Оцінювалася важливість показників даного проекту по десятибальній шкалі в міру зростання важливості, отримані данні підраховувались по правилам кваліметрії.

Таблиця 3

Середнє значення показників

Показники	Значення середнього показника результативності Рі	вагомість, Кі	Значення і-го показника результативності Р=Рі*Кі	Нормативний показник результативності Рні	порівняння показників РΔі = Рі-Рні	Цьлове значення показника результативності Рці	Порівняння показників Р=Рі-Рці
доступність	27,5	0,16	4,4	3	1,4	4	0,4
комплексність	62,5	0,18	11,25	11	0,25	12	-0,75
своєчасність	57,5	0,11	6,325	5	1,325	6	0,325
рентабельність	82,5	0,14	11,55	11	0,55	12	-0,45
адаптивність	82,5	0,10	8,25	7	1,25	8	0,25
цілісність	93,5	0,16	14,96	15	-0,04	16	-1,04
практичність	96,5	0,06	5,79	6	-0,21	6	-0,21
затребуваність	99,5	0,09	8,955	7	1,955	8	0,955
		1,00	71,48	65		72	

У результаті аналізу методики розробленої для надання послуги: «Навчання рідних по догляду за пацієнтом» було виявлено, що поточне значення результативності 71, 48 %, перебуває в інтервалі від 65% до 72%. Це говорить про те, що в цілому процес результативний, очікувані результати отримані, але необхідно проведення заходів для попередження появи невідповідностей.

Висновки. Проведені дослідження з розуміння базових понять в підвищенні ефективності підприємницької діяльності в галузі надання реабілітаційних послуг є важливим аспектом виконання стратегічного розвитку системи реабілітаційних послуг в Україні. Варто відмітити, що у проаналізованих джерелах досить чітко формуються невирішені завдання по цьому питанню. Нами було проаналізовано специфіка такої підприємницької діяльності та впроваджено принципи системи менеджменту в організаційну систему приватного реабілітаційного центру. Було розроблено схему процесної моделі центру з введенням нового процесу «Проектування та розробки нових видів послуг» й підтвердили необхідність та актуальність розширення списку послуг. Також спираючись на статистику звернень клієнтів визначили значимість реабілітаційної допомоги вдома, перспективи та необхідність впровадження послуги «Навчання рідних по догляду за пацієнтом». Розробили опис регламентованого процесу на прикладі послуги «Навчання рідних догляду за пацієнтом», розподіл відповідальності презентували у вигляді матриці відповідальності. У результаті аналізу методики розробленої для надання послуги: «Навчання рідних по догляду за пацієнтом» було виявлено, що поточне значення результативності 71, 48 %, перебуває в інтервалі від 65% до 72%. Це говорить про те, що в цілому процес результативний, очікувані результати отримані, але необхідно проведення заходів для попередження появи невідповідностей.

Проведені дослідження мають наукову та

практичну цінність, яка полягає в том, що на основі проведених досліджень розроблено науково обгрунтовані пропозиції по впровадженню принципів системи менеджменту якості для підвищення ефективності підприємницької діяльності організації. Які надають реабілітаційні центри. Рекомендації орієнтовані на широке використання при здійсненні заходів, пов'язаних з формуванням інтегральної системи управління в організації.

Список використаних джерел:

1. Сучасні стандарти фізичної реабілітаційної медицини. URL: <https://www.umj.com.ua/article/115246/suchasn-i-standarti-fizichnoyi-reabilitatsijnoyi-meditsini> (дата звернення: 12.06.2018).
2. Офіційний сайт Платформа LIGA-ZAKON. НАКАЗ від 17 квітня 2014 року N 275. Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при геморагічному інсульті. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/moz22644?an=1> (дата звернення: 12.06.2018)
3. В.Д. Мішиєв, Коментарії спеціалістів. НейроNews: психоневрологія та нейропсихіатрія. 2015. № 1. URL: <https://neuronews.com.ua/ua/issue-article-1478/Komentari-specialistiv#gsc.tab=0> (дата звернення: 13.06.2018)
4. Микита О. О. Комплексний аналіз управління якістю медичної допомоги на основі стандартизації медичного забезпечення збройних сил і цивільної охорони здоров'я (огляд літератури) *Екстрена медицина: від науки до практики*. К. : Професійні видання Східна Європа. 2016. № 1. С. 29 - 43
5. Carl V. (2015), Granger Quality and Outcome Measures for Rehabilitation Programs. Updated: October 16, 2015: MD, [Online], available at <https://emedicine.medscape.com/article/317865-overview> (Accessed 15 June 2018)
6. Офіційний сайт телеканалу «Новое время країни». МОЗ створить інтерактивну

карту з переліком всіх діючих реабілітаційних центрів в Україні. Випуск новин на телеканалі «Новое время країни» 13 травня 2017 . URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/moz-stvorit-interaktivnu-kartu-z-perelikom-vsikh-dijuchih-reabilitatsijnih-tsentriv-v-ukrajini-1137490.html#> (дата звернення: 15.06.2018)

REFERENCES:

1. Modern standards of physical rehabilitation medicine. [Online], available at: <https://www.umj.com.ua/article/115246/suchasni-standarti-fizichnoyi-reabilitatsijnoyi-meditsini> (Accessed 12 June 2018), (In Ukrainian).

2. Official State Platforma LIGAZAKON. (2014), «NAKAZ vid 17 kvitnya 2014 roku N 275. Pro zatverdzhennya ta vprovadzhennya medyko-tekhnolohichnykh dokumentiv zi standartyzatsiyi medychnoyi dopomohy pry hemorahichnomu insul'ti», [Online], available at: <https://ips.ligazakon.net/document/view/moz22644?an=1> (Accessed 12 June 2018), (In Ukrainian).

3. V.D. Mishyiev (2015), Komentarii spetsialstiv. *NejroNews: psykhonevrolohiia ta nejropsykhiatriia*. 2015. № 1., [Online], available at: <https://neuronews.com.ua/ua/issue-article-1478/Komentari-specialistiv#gsc.tab=0> (Accessed 13 June 2018), (In Ukrainian).

4. Mykyta O. O. (2016) “A comprehensive analysis of the problem of the use of mediological dopomohy on the basis of the standardization of medical care for zbrojnykh syl and tsyvil'noi okhorony zdorov'ia (ohliad literatury)”, *Extramural Medicine: vid nauky do praktyky*, vol. 1, pp. 29 – 43.

5. Carl V. (2015), Granger Quality and Outcome Measures for Rehabilitation Programs. Updated: October 16, 2015: MD, [Online], available at <https://emedicine.medscape.com/article/317865-overview> (Accessed 15 June 2018)

6. Official site of the TV channel "New Time of the Country"(2017). "The MOH will create an interactive map with a list of all existing rehabilitation centers in Ukraine",

available at: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/moz-stvorit-interaktivnu-kartu-z-perelikom-vsikh-dijuchih-reabilitatsijnih-tsentriv-v-ukrajini-1137490.html> (Accessed 15 June 2018)

ПРОСКУРНЯ ЕЛЕНА МИХАЙЛОВНА, кандидат технических наук, доцент, доцент кафедры организации производства и управления персоналом, Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт», г. Харьков

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПО ПРЕДОСТАВЛЕНИЮ РЕАБИЛИТАЦИОННЫХ УСЛУГ ПРИ ВНЕДРЕНИИ ПРИНЦИПОВ МЕНЕДЖМЕНТА КАЧЕСТВА

Актуальность вопросов обеспечения эффективной системы управления медицинских центров и организаций особенно возрастает в период реформирования здравоохранения, создание новой системы здравоохранения с качественной медицинской помощью.

Целью исследования является обобщение ведущего зарубежного и отечественного опыта современных частных реабилитационных центров относительно повышения эффективности функционирования их организационной системы в условиях внедрения принципов системы менеджмента качества.

Материалы и методы: анализ, синтез, эмпирические методы, логический, обобщения, метод моделирования.

Результаты. По результатам анализа методики разработанной для предоставления услуги: «Обучение родных по уходу за пациентом» было выявлено, что текущее значение результативности 71, 48%, находится в интервале от 65% до 72%. Это свидетельствует о том, что в целом процесс результативный, ожидаемые результаты

получены, но необходимо проведение мероприятий для предупреждения появления несоответствий.

Выводы. В ходе исследования подробно проанализирована специфика организации работы в реабилитационном центре; определено, что значимость реабилитационной помощи на дому очень высокая и внедрение услуги «Обучение родных по уходу за пациентом» является перспективным и необходимым; было разработано описание регламентированного процесса на примере услуги «Обучение родных ухода за пациентом»; проведено распределение ответственности и составлена матрица ответственности; разработана схема процессной модели центра по оказанию реабилитационных услуг.

Научная значимость работы заключается в том, что на основе проведенных исследований разработаны научно обоснованные предложения по внедрению принципов системы менеджмента качества в соответствии с требованиями международных стандартов серии ИСО 9000 в деятельность реабилитационных центров.

Ценность проведенного исследования. Положения, рекомендации и выводы статьи имеют прикладной характер и ориентированы на широкое использование при осуществлении мероприятий, связанных с формированием эффективной системы организации предпринимательской деятельности и увеличения конкурентоспособности организаций по реабилитационным услугам.

Ключевые слова: эффективность, реабилитационные услуги, организационная деятельность, менеджмент качества, регламентация, процессная модель.

OLENA PROSKURNIA, PhD in Technical Sciences, associate professor, Assistant Professor of the Department Business Administration and Personnel Management National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv

IMPROVING THE EFFICIENCY OF THE ORGANIZATION OF ENTERPRISE ACTIVITY ON THE PROVISION OF REHABILITATION SERVICES IN THE IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLES OF QUALITY MANAGEMENT

The relevance of the issues of an effective management system ensuring for medical centres and organizations enhances especially during the reformation period and creation of a new health care system with quality medical care.

Purpose. The aim of the study is to summarize the leading foreign and domestic experience of modern private rehabilitation centres according to improvement of the effectiveness of their organizational system in the context of implementation of the quality management system principles.

Design/methodology/approach: analysis, synthesis, empirical methods, logic, summarizing, modelling.

Findings. Based on the results of the analysis of the methodology which was developed to provide the service: "Training relatives to care for the patient", it was found that the current value of 71, 48% is between 65% and 72%. This indicates that, in general, the process is productive, the expected results have been obtained, but it is necessary to carry out some actions to prevent the appearance of inconsistencies.

Research limitations/implications. The scientific significance of the work based on this study means that scientifically substantiated proposals have been developed to introduce the principles of the quality management system in accordance with the requirements of the international standards of the ISO 9000 in the activity of rehabilitation centers.

Originality/value. The provisions, recommendations and conclusions of the article are applied in practice and oriented to wide implementation in activities, which are related with formation of organizing business activities effective system and increasing the

competitiveness of organizations for rehabilitation services.

Key words: efficiency, rehabilitation services, organizational activity, quality management, regulation, process model.

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

УДК 316.334.3:005.336.4

ШАУЛЬСЬКА ЛАРИСА ВОЛОДИМИРІВНА, доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту та поведінкової економіки, декан економічного факультету, Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

КАРПЕНКО АНДРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ, кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри менеджменту та поведінкової економіки, Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

[DOI 10.26661/2522-1566-2018-2/04-04](https://doi.org/10.26661/2522-1566-2018-2/04-04)

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Актуальність досліджуваної теми полягає у тому, що визначені Україною пріоритети щодо євроінтеграції обумовлюють високу затребуваність суттєвих соціально-політичних перетворень з метою впровадження відповідних соціальних стандартів і підходів до їх дотримання, заснованих на побудові партнерських відносин влади з суспільством та бізнесом. Основою означених реформ має стати така соціальна політика, яка створить справжні умови для формування та забезпечення європейського рівня соціальних стандартів з метою розвитку людського потенціалу та його інтелектуальних складових в умовах становлення економіки знань. Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти соціальної політики та розвитку інтелектуальної складової людського потенціалу. Мета – дослідження актуального для сучасної України змісту соціальної політики як передумови розвитку інтелектуальних складових людського потенціалу. В дослідженні використано системний і процесний підходи, функціонально-цільовий та абстрактно-логічний методи. Наукова значущість полягає у дослідженні сутнісної основи соціальної політики та обґрунтуванні її впливу на розвиток інтелектуальних складових людського потенціалу. Як висновок визначено, що актуальним вектором соціальної політики є прагнення створити умови для нагромадження та раціонального використання саме інтелектуальних складових людського потенціалу, оскільки поєднання стимулюючої, захисної та регулюючої ролей соціальної політики спроможне забезпечити гідні рівень і якість життя, попередити ризики втрати цінних активів людського потенціалу або його нераціонального використання та зростання економіки в цілому. Обґрунтовано основні напрями в межах даного вектору соціальної політики, що мають реалізовуватись переважно в середовищі перетину освітньої сфери та ринку праці, на всіх етапах вибору професійно-освітніх траєкторій через сприяння усвідомленню відповідальності держави і домогосподарств за поточне спрямування інвестицій та відповідальності бізнесу за умови використання людського капіталу.

Ключові слова: соціальна політика, цінності, справедливість, інтелектуальні складові, людський потенціал, людський капітал.

Постановка проблеми. Визначені з метою впровадження відповідних Україною пріоритети щодо євроінтеграції соціальних стандартів і підходів до їх обумовлюють високу затребуваність дотримання, заснованих на побудові суттєвих соціально-політичних перетворень партнерських відносин влади з суспільством

та бізнесом. Основою означених реформ має стати така соціальна політика, яка створить справжні умови для формування та забезпечення європейського рівня соціальних стандартів з метою розвитку людського потенціалу та його інтелектуальних складових в умовах становлення економіки знань. З одного боку, реалізація цього завдання в Україні не є простою через комплекс невирішених внутрішніх конфліктів, які обумовлюють значні витрати на нагальні потреби. З іншого боку, сучасні глобалізаційні виклики стрімко змінюють систему очікувань суспільства від сучасної соціальної політики, тобто традиційні моделі та підходи мають поєднуватися з принципово новими. За таких умов Україна має складне завдання формувати власну/адаптовану модель соціальної політики, яка має одночасно реалізовувати функції компенсації, підтримки, захисту та стимулювання прогресивної суспільної динаміки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблематики соціальної політики надається значна увага не лише науковцями і практиками, а й політиками та громадськістю. Значний внесок у вивчення механізму формування та реалізації соціальної політики зробили такі вітчизняні вчені: О. Грішнова, Е. Лібанова, А. Колот, Г. Лопушняк, О. Макарова, О. Новікова та інші. За складних і суперечливих умов сьогодення вкрай важливим є усвідомлення на рівні держави потреби пошуку нових форматів поєднання підтримки тієї частини населення, яка потребує допомоги у реалізації гарантованих прав і свобод з стимулюванням таких параметрів економічної активності населення, які будуть спроможні забезпечити високопродуктивну зайнятість не лише сьогодні, а ще й у віддаленій перспективі. Для реалізації цього необхідними є визначення актуального змісту сучасної соціальної політики, її напрямів й інструментів, механізмів планування та реалізації, пошук процедур результативного діалогу між управлінськими

структурами, наукою, громадськістю та окремими верствами населення.

Постановка завдання. Метою наукової статті є дослідження актуального для сучасної України змісту соціальної політики як передумови розвитку інтелектуальних складових людського потенціалу.

Виклад основних результатів. Тема соціальної політики, що відображає взаємовідносини держави та суспільства має свою історію, в межах якої різними типами суспільств розроблялися та реалізовувалися певні варіанти соціальної політики, які засновувалися на положеннях про належне та справедливе, сформоване мораллю та релігією, закріплене традиціями.

Починаючи з 1991 р., коли Організація об'єднаних націй (ООН) започаткувала оцінку людського розвитку, соціальна політика стає одним з пріоритетів, який набуває постійної уваги та обґрунтовується рекомендаціями щодо сприяння соціальному залученню та розвитку.

Стрижневим елементом економічної та соціальної політики будь-якої країни є повна й продуктивна зайнятість, що визначено у Декларації МОП про соціальну справедливість [1]. Тобто, забезпечити соціальну справедливість можна лише в умовах сприяння максимальному виведенню працездатного (в т.ч. частково працездатного) населення на відкритий ринок праці, а доходи від повної і продуктивної зайнятості здатні забезпечити формування страхової та фіскальної баз систем соціального захисту задля зменшення впливу соціальних ризиків та повернення особи на ринок праці.

Особливістю соціальної політики України у перехідний період було надання пріоритету проблемам соціального захисту населення, підвищення ролі особистого трудового доходу, скорочення проявів утриманської поведінки, формування нового механізму фінансування та регулювання розвитку соціальної сфери. Проте до сьогодні в Україні соціальна політика не виконує покладених на неї завдань щодо цілісності та комплексності, а фактично

підмінена нагромадженням різноманітних видів недостатньо обґрунтованих та несистематизованих виплат, пільг, субсидій тощо, не підкріплених можливостями бюджетного фінансування та не забезпечуючих відповідної якості життя та стимулів для підвищення рівня самозайнятості [2, с. 4].

В Україні сьогодні держава досить обмежено забезпечує проголошені соціальні гарантії, підприємництво розвивається нестабільно на фоні скоріше обмежень ніж стимулів. Це є проявом обмеженої соціальної відповідальності держави, оскільки якість соціальних послуг залишається недостатньою, відсутні сприятливі умови для взаємодії соціальних партнерів та стимулювання інноваційних підходів. У суспільстві сьогодні переважає високий рівень корупції, поширеною є практика порушення законодавства, недостатня активність та розкриття творчого потенціалу, недотримання норм соціальної етики. Крім того, сучасний стан економіки та культури такий, що підприємства, організації, державні та місцеві органи влади і громада в цілому неготові й переважно нездатні до відповідального ставлення один до одного. Здійснюються лише поодинокі спроби взаємодії та сумісної відповідальності, які ще не носять системного характеру [3, с. 243].

Побудова певної моделі соціальної політики традиційно ґрунтується на певному варіанті суспільного розуміння соціальної справедливості та напрямів її реалізації; у мінливих умовах сьогодення питання залишається актуальним. Найчастіше

соціальна справедливість сприймається як прояв порядності у сфері розподілу багатств, благ і доходів між членами суспільства та характеризується чотирма основними підходами: егалітарний – усі члени суспільства отримують однакові блага, тобто має місце рівний розподіл благ між індивідами; утилітарний – товари і послуги розподіляються таким чином, щоб максимізувати загальну користь усіх членів суспільства; роулсіанський – максимізується корисність найбільш забезпечених осіб, що досягається за рахунок підвищення продуктивності та ефективності праці високооплачуваних працівників; ринковий – справедливість встановлюється ринком, який винагороджує тих, хто більш здібний і працьовитий [4, с. 108-109].

Вибір та затвердження підходу до формування національної соціальної політики має узгоджуватись з особливостями розвитку країни та закріпленими на її території традиціями. Наприклад, відомими є поширені американські традиції «презирства» до бідних, які базуються на тому, що бідність не є результатом певного стану економічної системи (напруги на ринку праці, високої вартості освітніх послуг, монополізації ринків тощо), а переважно є наслідком індивідуальних здібностей, недостатніх зусиль та відсутності бажання громадян наполегливо працювати для покращання життя.

В залежності від розуміння та сприйняття соціальної справедливості, що асоціюється з поняттям соціальної рівності, прийнято виділяти декілька основних моделей (табл. 1).

Таблиця 1

Моделі реалізації принципу соціальної справедливості*

Види моделей	Основні риси моделей
Японська модель	Справедливість проявляється через пошук відповідності між соціальною позицією та обов'язками, а також у добродійності правління, заснованому на конфуціанстві. Встановлюється справедливий соціальний обмін: правитель дає народу благо і отримує правління. Тобто дуже велике значення відводиться правильному розподілу і правильному виконанню соціальної ролі

Продовження таблиці 1

Китайська модель	Спирається на ідеї конфуціанства (гармонічний розвиток на основі «великого єднання» та «великого добробуту», досягнення мрії про всеохоплюючу рівність), де егалітарна ідея поєднується з ідеєю соціальної ієрархії (справедливим є поділ суспільства на тих, хто працює і виробляє, і тих, хто керує та управляє). Кожен повинен добре виконувати свої обов'язки. Все населення має право на освіту, тому й критерієм соціального зростання особистості визнано здібності, грамотність, розум
Скандинавська модель	Характеризується високим рівнем видатків на соціальний захист, значним податковим втручанням, високою роллю профспілок та найбільш повною реалізацією принципу соціальної рівності
Континентальна модель	Базується на домінуванні принципу професійної солідарності у соціальному страхуванні та системі пенсій
Середземноморська модель	Заснована на «перекосі» у бік пенсійного забезпечення та відносно невеликих сімейних допомог і допомог із безробіття
Американська (англосаксонська) модель	Будується на ідеї рівності можливостей, заохочується свобода підприємницької діяльності та створюються умови для збагачення найбільш активної частини населення. Взаємозв'язок економічного і соціального життя базується на високій продуктивності праці та масовій орієнтації на досягнення особистого успіху. Втручання в економіку з боку держави є незначним, а придатний рівень добробуту малозабезпечених груп досягається за рахунок перерозподілу частини національного доходу і податкових функцій

* складено авторами на основі [5, с. 10-15; 6]

Наявність специфічних особливостей у сприйнятті та реалізації принципу соціальної справедливості свідчить про особливий вплив національних та ментальних проявів на зміст соціальної політики, певною мірою суперечливим є, навіть, ставлення до отримання соціальної допомоги. У східних країнах (Китай, Японія тощо) переважає пріоритетність колективних цінностей над індивідуальними інтересами, а у західних (більшості країн Європи) – перевага надається індивідуальності, яка узгоджується у суспільстві на основі консенсусу. Досвід та довготривалі спостереження підтверджують, що з наведених європейських моделей найбільш результативною є скандинавська (забезпечує високий рівень зайнятості та низькі ризики бідності, у ній найкраще поєднано ефективність і справедливість), оскільки дозволяє країнам північної Європи посідати чільні місця у світових рейтингах. В англосаксонській моделі справедливість асоціюється з рівними можливостями та максимально забезпечується підтримка найбільш активної частини населення з масовою орієнтацією на досягнення особистого успіху.

З розвитком цивілізації справедливість дедалі більше розглядалася в економічній

площині та почала асоціюватися не просто з рівністю, а з тим, що винагорода має відповідати здійсненому внеску (заслугам) та всі очікування мають виправдовуватись. Тобто прагнення до досягнення рівності шляхом перерозподілу доходів, як правило, асоціюється зі справедливістю, але майже завжди супроводжується зниженням економічної ефективності. Відповідно такі обставини призводять до падіння економічної активності і заможних (оскільки велику частину їхнього доходу держава вилучає у вигляді податку), і бідних (втрачається стимул працювати, оскільки є можливість жити за рахунок допомоги) [5, с. 12]. Саме тому у сучасних надстрімких змінних реаліях необхідно враховувати окреслені висновки і з обережністю використовувати зазначені заходи (оптимальне втручання в перерозподіл доходів).

Отже, від держави очікується усвідомлення об'єктивного факту, пов'язаного з тим, що люди нерівні між собою за численним комплексом параметрів (соціальних, моральних, інтелектуальних, фізичних тощо), тому держава й суспільство мають це враховувати й надавати можливості до певного відхилення при

додаткових зусиллях, однак всі вони рівні перед державним законодавством, що має забезпечуватись і однаковим рівнем відповідальності за його порушення. Тобто сприйняття справедливості та її забезпечення владою є важливою основою формування соціальних стандартів та розвитку економіки.

Держава є основним суб'єктом соціальної політики, оскільки залишається головним та найважливішим джерелом формування та розвитку країни, а її установи – гарантують можливість взаємодії соціальних груп та інших елементів соціальної структури як суспільно впорядкованого і суспільно захищеного процесу в межах країни. Тобто держава через органи законодавчої та виконавчої влади виступає і основним суб'єктом, і гарантом здійснення соціальної політики за допомогою різних інструментів впливу.

Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. В межах зазначеного, держава бере на себе всі обов'язки щодо впровадження програм розвитку ринку праці, підвищення рівня життя населення, забезпечення мінімальної заробітної плати, реалізації заходів соціального захисту для тих, хто його потребує. Саме через соціальний захист держава формує стратегію профілактики негативного впливу можливих соціальних ризиків, яка не лише усуває наслідки соціальної нерівності, а й передбачає збалансований перерозподіл суспільних благ.

Соціальна політика здійснюється в багатьох напрямках забезпечення стабільності та справедливості в суспільстві, тому й об'єктів її впливу нараховується близько десяти: ринок праці та зайнятість населення; трудові відносини; оплата праці та доходи населення; система соціального забезпечення населення; елементи соціальної інфраструктури; громадяни як споживачі. Головним її об'єктом є населення та, в контексті захисту, окремі його категорії з акцентом на найбільш уразливі верстви: пенсіонери, малозабезпечені, інваліди різних

категорій, ветерани війни, сім'ї, які мають декілька дітей, самотні батьки, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, безпритульні діти, громадяни без постійного місця проживання тощо [7].

Отже, соціальна політика має забезпечувати стійку основу для зростання рівня і якості життя через стимулювання населення до високопродуктивної праці та створення умов для перерозподілу частини благ у суспільстві й надання допомоги вразливим і малозабезпеченим верствам. Вона ґрунтується на таких принципах: самовідповідальність найманих працівників, їх роботодавців, інших категорій працюючих і працездатних осіб за фінансове забезпечення прийняттого рівня соціального захисту; солідарна підтримка працюючим населенням і роботодавцями найменш захищених категорій населення і їх сімей; оптимальна підтримка (принцип субсидіарності), що визначає міру (рамки) солідарної підтримки, фіксує її розмір та форми надання [2, с. 7].

Категорія «соціальна політика» визначається як система правових, економічних, організаційних, регулятивно-контрольних заходів держави (державних органів, підприємств і місцевих органів влади) щодо регулювання та забезпечення соціально-економічних умов існування громадян, з метою його захисту від безробіття, економічного занепаду, інфляції, знецінення трудових заощаджень, тобто для підвищення рівня життя членів суспільства, забезпечення соціальної справедливості та рівності, а також, стабільності в країні.

Отже, соціальну політику прийнято розглядати на рівні людських потреб як заходи й програми держави, що мають задовольняти фізіологічні, соціальні та духовні потреби людини. Вона визначається набором інструментів, що сприяють стимулюванню працездатного населення до праці та забезпечують функціонування системи соціального захисту, тобто створення гарантій допомоги на випадок настання соціальних ризиків упродовж життя (хвороба, бідність, інвалідність,

травматизм, старість, втрата годувальника, безробіття, міграція тощо).

Багатоаспектність засад соціальної політики розкривається через її різноманітні багатофакторні складові: конституційно-правові, інституціональні, управлінські регулятивні та саморегулятивні, глобальні, національні, економічні, державні, наддержавні, громадські, гуманістичні, етичні, комунікативні тощо. Вона є системою програм, служб та заходів, що переслідують соціальні цілі та на будь-якому етапі розвитку людства дозволяють нормально існувати не тільки без праці, а й без врахування потреб непрацездатних в засобах існування. Соціальна політика охоплює всі сфери життєдіяльності людей – виробничу, соціальну, політичну, духовну і регулює стосунки між суспільством, колективом, особою в кожній із цих сфер та зонах її взаємодії.

Нові умови й сучасні потреби розбудови економіки інноваційного типу та соціальної держави вимагають запровадження нових принципів формування соціальної політики, усвідомлення її нової ролі в забезпеченні соціально-економічної динаміки [8]. Саме держава, як провідний учасник взаємодії у макросистемі людина-підприємство-держава-суспільство, що володіє фінансовими важелями, визначає законодавче забезпечення, правові вимоги до стандартизації продукції та додержання її достатньої якості, створює інформаційний простір, реалізує соціальні чинники – є відповідальною за забезпечення інноваційного розвитку [9, с. 366].

Пріоритетом держави у забезпеченні інноваційного розвитку є формування національної інноваційної системи, що передбачає створення: рівного доступу до інформації для всіх суб'єктів інноваційної діяльності; розвинутої інноваційної інфраструктури; привабливих соціальних умов та стимулюючих заходів щодо активізації інноваційної діяльності; попиту на значущі наукові розробки; стійких взаємозв'язків у системі «освіта – наука – виробництво – держава»; умов розвитку

державно-приватного партнерства тощо [3, с. 238]. Відповідно реалізація зазначених напрямів та формування сприятливих умов для інноваційного розвитку й буде проявом соціально відповідальної держави, а їх низька якість та неповнота – відсутністю такої відповідальності.

У вітчизняній практиці поширеною залишається думка, що соціальна політика є виключно інститутом, який має створювати умови для реалізації принципу соціальної справедливості й підтримувати слабких. Проте не заперечуючи такої її ролі, основою соціальної політики та соціального розвитку є перш за все соціально-трудова політика, оскільки можливості її реалізації залежать переважно від сфери праці. Саме працездатне населення, яке має не лише забезпечувати свій добробут, а й виконувати істотні соціальні обов'язки стосовно дітей і людей похилого віку, особливо в умовах зростання гнучкості ринку праці та мобільності виробництва, наявних і потенційних структурних зрушень в економіці заслуговують вагомої підтримки [8]. Відповідно потрібно перейти до нового усвідомлення ролі і значення соціальної сфери і самої соціальної політики, яка є інститутом, що створює передумови формування і оптимального використання людського потенціалу, його розвитку, та як наслідок соціально-економічного зростання.

В центрі уваги сучасних економічних відносин все більше місце відводиться людині, яка є найважливішим фактором виробництва і об'єктом найефективніших інвестицій, що здатна засвоювати і осмислювати інформацію, перетворювати її на знання. Людина виступає носієм людського капіталу, який відображається у здатності приносити дохід. Проте прояв такої здатності (приносити дохід) і відповідно реалізація людського потенціалу залежить від сприятливості середовища, врахування певної специфіки особистості та взаємодії в колективі, що забезпечується заходами соціальної політики. Особливого значення набуває державна політика зайнятості як складова соціальної політики

стосовно працездатного населення, яка в умовах економіки знань і креативної економіки здатна забезпечити використання інтелектуально-креативних якостей людського потенціалу.

Під вплив сучасних інноваційних змін все більше підпадають зміст і характер праці, які набувають ознак творчості, що вимагає формування комплексу заходів зі стимулювання людського потенціалу до розвитку, особливо його інтелектуальної складової. Відповідно розвиток людського потенціалу розглядається як основна мета та критерій суспільного прогресу, основний ресурс суспільства здатний забезпечити інноваційний розвиток економіки. Саме людський потенціал, з його індивідуальними цінностями, знаннями, кваліфікацією та надбаннями, є основою забезпечення розширеного відтворення капіталу, розвитку ринку праці та найбільш важливою умовою становлення постіндустріальної економіки.

Людський чинник є визначальним для посилення інноваційної та креативної складових національного зростання. Рівень людського потенціалу, його якість, освіта й здатність до інновацій і креативності, що впливають на економічні результати та національну конкурентоспроможність є рушіями людського прогресу [10, с. 15], оскільки спричинені ними зміни ведуть до зростання конкуренції та подальшого розвитку.

Забезпечення формування, ефективного використання та розвитку людського потенціалу й окремих його складових потребує відповідних інструментів та механізмів впливу, а також сприятливого середовища. Тому доцільним є виокремлення серед актуальних задач державної соціальної політики саме такої, що буде пов'язана із розвитком найцінніших компонентів людського потенціалу країни. Основні прояви цієї цінності, які обумовлюють потребу надання пріоритету стимулюванню розвитку інтелектуальних компонентів людського потенціалу, пов'язані здебільшого з перспективним їх значенням як надійного та значного за

обсягами джерела економічного зростання. Крім того, такий акцент соціальної політики має сформувати додаткові ресурси для забезпечення нових аспектів якості життя, пов'язаних з розширенням в країні сфери застосування творчої, інноваційної, знаннєвомісткої діяльності, яка має не лише прагматичну цінність, а ще й додає можливостей самореалізації і розвитку для кожного працівника та підприємця.

Поширеною є думка стосовно виділення інтелектуальної складової трудового потенціалу, що обумовлюється використанням певного інтелекту людини в процесі її трудової діяльності. В той же час інтелектуальна складова людського потенціалу незалежно від рівня її використання людиною постійно акумулюється.

Інтелектуальна складова у макроекономічному вимірі визначається як «якісна характеристика трудового потенціалу, ступінь його відповідності потребам економіки і можливості його використання» [11, с. 104]. Разом з цим, незалежно від рівня застосування категорії, майже всі науковці наводять схожу сукупність рис, які утворюють інтелектуальну складову трудового потенціалу: знання (освітній рівень та професійна підготовка); здібності (уміння) (розумові, творчі, підприємницькі); навички; досвід (професійний); здатність до інновацій; об'єкти інтелектуальної власності.

Тобто інтелектуальна складова трудового потенціалу є сукупністю професійних знань і навичок, розумових, творчих і підприємницьких здібностей, що відповідають потребам ринку та обумовлюють можливості створення доданої вартості.

Інтелектуальна складова людського капіталу є його ядром і представлена як знання, навички та творчі здібності людини [12, с. 223]. Наведене визначення є типовим, оскільки базується на традиційному наборі компонентів. Інша точка зору представлена у роботі І. Ільченка та Г. Арустамяна [13, с. 11] у якій інтелектуальна складова

співвідноситься лише з індивідуальним рівнем.

У структурі людського капіталу виділяють: капітал здоров'я і здорового способу життя; капітал освіти; капітал підготовки на виробництві; науковий капітал; капітал культури; володіння економічно значущою інформацією; капітал міграції; мотивація і стимули економічної діяльності [14, с. 56]. У наведеній структурі хоча і відсутня інтелектуальна складова, проте особлива увага дослідників концентрується на формуванні таких елементів структури людського капіталу, як капітал культури, освіти, науковий капітал, які сприяють розвитку творчого потенціалу людини, прояву його креативності. Такі елементи структури, а також швидкість мислення і прийняття рішень, адаптація, стійкість, інтуїція і ін., визначають конкурентоспроможність людського капіталу і дозволяють отримувати стратегічні вигоди.

Отже, інтелектуальна складова людського потенціалу є якісною його рисою, яка утворюється на основі знань (освітній рівень та професійна підготовка), здібностей (умінь) (розумові, творчі, підприємницькі), навичок, досвіду (професійний), креативності, а також здатності до інновацій і самих об'єктів інтелектуальної власності. Зокрема важливо наголосити на виокремленні саме креативного потенціалу, який демонструє максимально продуктивний рівень застосування знань і здібностей для актуалізації інноваційних чинників розвитку.

Сучасні умови становлення економіки знань підтверджують, що реалізація інтелектуального потенціалу особистості або суспільства здійснюється через використання таких складових потенціалу, які забезпечують в подальшому формування людського та, як наслідок, інтелектуального капіталу.

На відміну від капіталу, втіленого в фінансових ресурсах, обладнанні або виробничих ресурсах, людський капітал при використанні не зношується, а навпаки накопичується через навчання і набуття

практичного досвіду. Саме людський капітал визначає людину як носія багатства, що забезпечує максимальне використання його потенціалу і відповідно виступає ключовою ланкою в підвищенні конкурентоспроможності економіки. Тобто активізація творчого потенціалу людини і його розвиток формує приріст вартості та є найефективнішим способом досягнення економічного зростання.

Світовий досвід свідчить, що сприйняття «... концепції людського капіталу, визнання його провідної ролі в економічному зростанні, адекватна оцінка його частки в структурі національного багатства» забезпечили значні економічні зрушення в сучасних багатих країнах [15, с. 92]. Такі узагальнення підтверджують обґрунтованість концентрації уваги влади і бізнесу до людини і її потенціалу, який здатний забезпечувати при інвестуванні значні прирости.

Процес формування людського капіталу і його ефективного використання, головним чином залежать від обсягів вкладень у людський потенціал, як у грошовій так і у негрошовій формах, тому цільова спрямованість державної політики, стратегії розвитку людського потенціалу є базовими умовами капіталізації та комерціалізації активів людського потенціалу, трансформації людського потенціалу в капітал.

Погоджуючись з думкою професора А. М. Колода зазначимо, що сучасна соціальна політика виступає інститутом, який створює передумови для соціально-економічного розвитку індивідів у взаємодії з іншими суб'єктами громадянського суспільства за допомогою потенціалу держави та підприємницьких структур. Тобто консолідація ресурсів соціальних партнерів, взаємна відповідальність та систематизовані інструменти сприяють досягненню сучасних соціальних стандартів людського розвитку. «Отже, основними складовими соціальної політики мають бути розвиток трудового потенціалу, інтелектуалізація процесів праці, сприяння

продуктивній зайнятості, забезпечення гідних умов та гідної оплати праці, розвиток соціальної сфери та створення гідних умов життєдіяльності для тих, хто ще чи вже не може себе захистити» [8].

Висновки. Отже, актуальним вектором соціальної політики пропонуємо вважати прагнення створити умови для нагромадження та раціонального використання саме інтелектуальних складових людського потенціалу, оскільки поєднання стимулюючої, захисної та регулюючої ролей соціальної політики спроможне забезпечити гідні рівень, якість життя та зростання економіки. В цьому контексті традиційно широким залишається коло адресатів соціальної політики – практично все населення, проте має змінюватись мета впливу; йдеться про заходи профілактичного характеру, спроможні попередити ризики втрати цінних активів людського потенціалу або його нерационального використання. Основні напрями в межах даного вектору соціальної політики мають реалізовуватись переважно в середовищі перетину освітньої сфери та ринку праці, на всіх етапах вибору професійно-освітніх траєкторій через сприяння усвідомленню відповідальності держави і домогосподарств за поточне спрямування інвестицій та відповідальності бізнесу за умови використання людського капіталу.

Список використаних джерел:

1. Декларация МОТ о социальной справедливости в целях справедливой глобализации (97-я сессия Международной конференции труда 10.06.2008, Женева). URL : http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgr eports/@cabinet/documents/publication/wcms_100193.pdf
2. Кочемировська О. А., Пишуліна О. М. Основні напрями оптимізації системи соціального захисту в Україні. К. : НІСД, 2012. 54 с.
3. Карпенко А. В. Соціальна

відповідальність в основі сучасного інноваційного розвитку України. *Теорія та практика регіонального розвитку: колективна монографія / за заг. ред. К. Ф. Ковальчука, Л. М. Савчук. Дніпро : Герда, 2016. С. 237-245.*

4. Комарова О. О. Соціальна справедливість як основний принцип процесу розподілу соціальних трансфертів. *Український соціум*. 2008. № 2. С. 106-112.

5. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні: монографія; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. К., 2015. 244 с.

6. Хорикава А. Социальная справедливость с точки зрения японцев / А. Хорикава. URL : <http://ecsocman.hse.ru/data/2010/12/04/1214827466/7cHorikava.pdf>

7. Деріга В. В. Соціальна і гуманітарна політики: навч. посібник. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2012. 152 с.

8. Колот А. Міфи соціальної політики, або з чого слід розпочати формування нової моделі. *Дзеркало тижня*. 2010. 23 січ. №2. URL : https://dt.ua/SOCIETY/mifi_sotsialnoyi_politiki,_abo_z_chogo_slid_rozpochati_formuvannya_novo_yi_modeli.html

9. Соціальна відповідальність: теорія і практика розвитку : монографія / [А. М. Колот, О. А. Грішнова та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Колота. – К. : КНЕУ, 2012. – 501 с.

10. Скиба С. А. Роль людського потенціалу в креативній економіці. *Економіка і регіон*. 2014. № 6. С. 15-20.

11. Шаульська Л. В. Стратегія розвитку трудового потенціалу України : монографія. Донецьк : Ін-т економіки промисловості НАН України. 2005. 502 с.

12. Чекулина Т. А., Юхачев С. П. Развитие интеллектуальной составляющей человеческого капитала в современной России. *Социально-экономические явления и процессы*. 2011. № 11 (033). С. 223-228.

13. Ильченко И. Н., Арустамян Г. Н. Значимость человеческого капитала в укреплении здоровья и профилактике

заболеваний. *Профилактическая медицина*. 2009. № 2. С. 9–17.

14. Яцунь О.М. Креативний людський капітал в просторі суспільства знань: економічний аспект. *Соціально-трудові відносини: теорія та практика*. 2014. № 2. С. 55-60.

15. Грішнова О. А., Брінцева О. Г. Фіктивний людський капітал: сутність, характерні особливості, чинники формування. *Демографія та соціальна економіка*. 2015. № 1 (23). С. 90-101.

REFERENCES:

1. Deklaratsiya MOT o sotsialnoy spravedlivosti v tselyah spravedlivoi globalizatsii, (97-ya sessiya Mezhdunarodnoy konferentsii truda 10.06.2008, Zheneva), [Online], available at: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgr_eports/@cabinet/documents/publication/wcms_100193.pdf

2. Kochemyrovska, O. A. and Pyshhulina, O. M. (2012), *Osnovni napryamy optymizatsiyi systemy socialnogo zaxystu v Ukrayini*, NISD, Kyiv, Ukraine, 54 p.

3. Karpenko, A. V. (2016), «Socialna vidpovidalnist v osnovi suchasnogo innovacijnogo rozvytku Ukrayiny», *Teoriya ta praktyka regionalnogo rozvytku*, Gerda, Dnipro, Ukraine, pp. 237-245.

4. Komarova, O. O. (2008), «Socialna spravedlyvist yak osnovnyj pryntyp procesu rozpodilu socialnyx transfertiv», *Ukrayinskyj socium*, vol. 2, pp. 106-112.

5. Makarova, O. V. (2015), *Socialna polityka v Ukrayini*, In-t demografiji ta socialnyx doslidzhen im. M. V. Ptuxy NAN Ukrayiny, Kyiv, Ukraine, 244 p.

6. Horikava, A. «Sotsialnaya spravedlivost s tochki zreniya yarpontsev», [Online], available at: <http://ecsocman.hse.ru/data/2010/12/04/1214827466/7cHorikava.pdf>

7. Derega, V. V. (2012), *Socialna i gumanitarna polityku*, Vyd-vo ChDU im. P. Mogyly, Mykolayiv, Ukraine, 152 p.

8. Kolot, A. (2010), «Mify socialnoyi

polityky, abo z chogo slid rozpochaty` formuvannya novoyi modeli», *Dzerkalo tyzhnya*, [Online], available at: https://dt.ua/SOCIETY/mifi_sotsialnoyi_politiki,_abo_z_chogo_slid_rozpochati_formuvannya_novoyi_modeli.html

9. Kolot, A. M. and Hrishnova, O. A. ta in. (2012), *Socialna vidpovidalnist: teoriya i praktyka rozvytku*, KNEU, Kyiv, Ukraine, 501p.

10. Skyba, S. A. (2014), «Rol lyudskogo potencialu v kreatyvni ekonomici», *Ekonomika i region*, vol. 6, pp. 15-20.

11. Shaulska, L. V. (2005), *Strategiya rozvytku trudovogo potencialu Ukrayiny*, In-t ekonomiky promyslovosti NAN Ukrayiny, Doneczk, Ukraine, 502 p.

12. Chekulina, T. A. and Yuhachev, S. P. (2011), «Razvitie intellektualnoy sostavlyayushey chelovecheskogo kapitala v soremennoy Rossii», *Sotsialno-ekonomicheskie yavlyaniya i protsessyi*, vol. 11 (033), pp. 223-228.

13. Ilchenko, I. N. and Arustamyan, G. N. (2009), «Znachimost chelovecheskogo kapitala v ukreplenii zdorovya i profilaktike zabolevaniy», *Profilakticheskaya meditsina*, vol. 2, pp. 9–17.

14. Yaczun, O. M. (2014), «Kreatyvnyi lyudskiy kapital v prostori suspilstva znan: ekonomichni aspekt», *Socialno-trudovi vidnosyny: teoriya ta praktyka*, vol. 2, pp. 55-60.

15. Hrishnova, O. A. and Brinceva, O. G. (2015), «Fiktyvnyi lyudskiy kapital: sutnist, charakterni osoblyvosti, chynnyky formuvannya», *Demografiya ta socialna ekonomika*, vol. 1 (23), pp. 90-101.

ШАУЛЬСКАЯ ЛАРИСА
ВЛАДИМИРОВНА, доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры менеджмента и поведенческой экономики, декан экономического факультета, Донецкий национальный университет имени Васыля Стуса, г. Винница

КАРПЕНКО АНДРЕЙ
ВЛАДИМИРОВИЧ, кандидат экономических наук, доцент, докторант кафедры менеджмента и поведенческой

экономики, Донецкий национальный университет имени Василя Стуса, г. Винница

СОЦИАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА КАК ПРЕДПОСЫЛКА РАЗВИТИЯ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ СОСТАВЛЯЮЩИХ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА

Актуальность исследуемой темы заключается в том, что определенные Украиной приоритеты по евроинтеграции обуславливают высокую востребованность существенных социально-политических преобразований с целью внедрения соответствующих социальных стандартов и подходов к их соблюдению, основанных на построении партнерских отношений власти с обществом и бизнесом. Основой указанных реформ должна стать такая социальная политика, которая создаст настоящие условия для формирования и обеспечения европейского уровня социальных стандартов с целью развития человеческого потенциала и его интеллектуальных составляющих в условиях становления экономики знаний.

Предметом исследования является теоретико-методологические аспекты социальной политики и развития интеллектуальной составляющей человеческого потенциала.

Цель – исследование актуального для современной Украины содержания социальной политики как предпосылки развития интеллектуальных составляющих человеческого потенциала. В исследовании использованы системный и процессный подходы, функционально-целевой и абстрактно-логический методы.

Научная значимость заключается в исследовании сущностной основы социальной политики и обосновании ее влияния на развитие интеллектуальных составляющих человеческого потенциала.

Как вывод определено, что актуальным вектором социальной политики является стремление создать условия для накопления и рационального использования именно интеллектуальных составляющих

человеческого потенциала, поскольку сочетание стимулирующей, защитной и регулирующей ролей социальной политики способно обеспечить достойный уровень и качество жизни, предупредить риски потери ценных активов человеческого потенциала или его нерационального использования и роста экономики в целом. Обоснованы основные направления в рамках данного вектора социальной политики, которые должны реализовываться преимущественно в среде пересечения образовательной сферы и рынка труда, на всех этапах выбора профессионально-образовательных траекторий через содействие осознанию ответственности государства и домохозяйств за текущее направление инвестиций и ответственности бизнеса при использовании человеческого капитала.

Ключевые слова: социальная политика, ценности, справедливость, интеллектуальные составляющие, человеческий потенциал, человеческий капитал.

LARISA SHAULSKA, *Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Management and Behavioral Economics, Dean of the Faculty of Economics, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia*

ANDRII KARPENKO, *PhD of Economics, associate professor, candidate for a doctor's degree of the Department of Management and Behavioral Economics, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia*

SOCIAL POLICY AS A PREREQUISITE FOR DEVELOPING INTELLECTUAL COMPONENTS OF HUMAN POTENTIAL

The relevance of the topic under study is that the priorities as for European integration defined by Ukraine determine high demand for significant social and political transformations in order to implement relevant social standards and approaches to their observance, based on building partnerships between authorities and

society or business. The basis of these reforms should be such a social policy that will create real conditions for formation and provision of European level of social standards for developing human potential and its intellectual components in the context of knowledge economy formation. On the one hand, actualization of this task in Ukraine is not simple because of a complex of unresolved internal conflicts that cause significant expenses for urgent needs. On the other hand, modern globalization challenges are rapidly changing the system of society's expectations from contemporary social policy, that is, traditional models and approaches must be combined with fundamentally new ones. The subject of the study is theoretical and methodological aspects of social policy and development of intellectual component of human potential.

Purpose. The purpose is to study social policy content relevant to modern Ukraine as a prerequisite for developing intellectual components of human potential.

Design/methodology/approach. Theoretical and methodological basis of the research is works of domestic and foreign scientists, aimed at studying current problems of social policy and ways of their resolving, systemic and procedural approaches, functional-target and abstract-logical methods.

Research limitations/implications. The scientific significance consists in the study of essence and basic components of social policy

and the substantiation of its influence on the development of intellectual components of human potential.

Findings. It is defined that actual vector of social policy is the desire to create conditions for accumulation and rational use of intellectual components of human potential, since combination of stimulating, protective and regulatory roles of social policy can provide a decent level and quality of life, prevent risks of losing valuable assets of human potential or its inefficient use and growth of economics in general.

Originality/value. There has been proved the difficulty of solving the task for Ukraine to develop its own / adapted model of social policy, which must simultaneously actualize functions of compensation, support, protection and promotion of progressive social dynamics. The main directions within the framework of this social policy vector, which should be implemented mainly in the environment of cross-cutting of educational sphere and labor market, are substantiated, at all stages of choosing vocational and educational trajectories through promoting state and households' awareness of responsibility for current investments' direction and business's responsibility for conditions of human capital usage.

Key words: social policy, values, justice, intellectual components, human potential, human capital.

МАРКЕТИНГ

УДК: 361.7:004.78:31.61

ВИКОРИСТАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ТА РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

КУРГУЗОВ АНДРІЙ ОЛЕГОВИЧ, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри ділової комунікації, Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

[DOI 10.26661/2522-1566-2018-2/04-05](https://doi.org/10.26661/2522-1566-2018-2/04-05)

Актуальність досліджуваної теми зумовлена необхідністю збереження української національно-культурної ідентичності, підвищення рівня національної свідомості громадян та активної репрезентації національно-культурної самобутності нашої країни глобальному світовому співтовариству.

Метою статті є дослідження феномену української національної ідентичності та виявлення характерних особливостей її формування в умовах сучасної мовно-культурної динаміки; аналіз можливостей практичного використання сучасних маркетингових стратегій у процесі репрезентації української національної ідентичності та окреслення перспектив розвитку української національної ідентичності й шляхів репрезентації національно-культурної самобутності нашої країни в сучасних умовах конкуренції різних мовно-культурних систем.

Реалізація мети та завдань зумовила необхідність використання наступних загальнонаукових методів та принципів: методу системного аналізу, структурно-функціонального аналізу, методу аксіологічної інтерпретації, аналітичного методу.

Наукова значущість роботи полягає у виявленні сучасних особливостей формування та збереження української національної ідентичності в умовах наявної мовно-культурної динаміки, результатах аналізу можливостей практичного використання маркетингових стратегій у процесі репрезентації української національної ідентичності.

У якості висновку відзначається необхідність системної консолідації діяльності як державних, громадських структур та об'єднань, так і окремих громадян України та української діаспори в процесі збереження й розвитку української національної ідентичності та використання шляхів репрезентації національно-культурної самобутності нашої країни в умовах конкуренції різних мовно-культурних систем.

Ключові слова: національна ідентичність, мова, культура, маркетингова стратегія, глобальний соціокультурний простір, національний продукт.

Постановка проблеми. Для кожної нації мова та культура виступають головною умовою її існування та розвитку, найважливішими складовими її національно-культурної ідентичності. За сучасних умов протистояння впливам глобалізації та конкуренції різних мовно-культурних систем дослідження стану та перспектив розвитку головних інструментів самовираження нації набувають особливої актуальності. Саме тому проблеми формування та збереження

національної ідентичності, пошуку нових шляхів та стратегій репрезентації національно-культурної самобутності в умовах глобальної взаємодії та конкуренції сьогодення привертають особливу увагу багатьох сучасних дослідників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам впливу глобалізації на національно-культурну ідентичність, перспектив розвитку та взаємодії національних культур в контексті

глобалізаційних процесів, проблемам особливостей глобального культурно-інформаційного простору присвячені наукові розвідки Б. Ажнюка, В.М. Алпатова, О.Ю. Артем'євої, В. Герасимчука, В.С. Єлістратова, Я.М. Засурського, В.В. Кабакчі, Н.Ф. Клименко, Є.А. Карпіловської, Л. П. Кислюка, І.О. Пантелєєвої, В. Радчука, О.П. Северинчик, В. Старцева, О.Б. Федоришина, К. Хакназарова, Є. Цимбаленка, О. Чередниченка, С. Хьярварда, М. Пеї, К. Унгера, К. Возницього.

Серед актуальних досліджень теоретичних та практичних аспектів маркетингу доцільно виділити роботи таких зарубіжних авторів, як Г. Ассель, М.Дж. Бейкер, П. Дойль, П. Друкер, К.Л. Келлер, Ф. Котлер, Ж. Ламбен, Т. Левіт, М. МакДональд, Дж. МакКарті Ф. Уебстер, а також роботи вітчизняних дослідників Г.Л. Багієвої, Л.В. Балабанової, О.А. Виноградова, А.В. Войчака, С.С. Гаркавенка, Т.П. Данько, Н.К. Моїсеєвої, А.Ф. Павленка, А.О. Старостіної, С.В. Скибінського; наукові розвідки С.М. Богданова, Н.М. Гуржій, Я.С. Дибчинської, І.Г. Шавкун та інших.

Необхідно зауважити, що використання сучасних трендів маркетингових стратегій у процесі формування та репрезентації української національної ідентичності залишається наразі поза увагою науковців та потребує подальшого дослідження з метою визначення перспектив і шляхів репрезентації національно-культурної самобутності нашої країни світовому співтовариству.

Постановка завдання. В рамках даної статті автор ставить за мету здійснити аналіз наявного стану та виявити особливості перспектив розвитку української національно-культурної ідентичності. Досягнення мети дослідження зумовило виконання наступних завдань:

- дослідити сучасний стан та особливості формування української національно-культурної ідентичності;

- проаналізувати можливості практичного використання сучасних маркетингових

стратегій у процесі репрезентації української національної ідентичності;

- окреслити перспективи розвитку української національної ідентичності в умовах глобальної конкуренції різних мовно-культурних систем та шляхи репрезентації національно-культурної самобутності нашої країни світовому співтовариству.

Виклад основного матеріалу.

Національно-культурна ідентичність нації – комплексний та багатоаспектний феномен. Складові національно-культурної ідентичності кожної нації – це, по-перше, її мова, культура, культурний та інтелектуальний «продукт», національні символи, традиції, вірування, звички, національна кухня, смаки, вподобання, тощо.

Окремо відзначимо, що різні нації використовують різний «арсенал» складових національно-культурної ідентичності: деякі сучасні поліетнічні нації – такі, як, наприклад, Канада чи Швейцарія та інші схожі на них держави не мають мови, котра співпадає з самоназвою нації, що, однак, не заважає їм зберігати та репрезентувати свою національно-культурну ідентичність.

Україна ж як нація має у розпорядженні повний «арсенал» складових національно-культурної ідентичності: українська мова, культура, мистецтво, науковий та інтелектуальний потенціал, національна символіка, музична індустрія, кіно, інтернет-ресурси, національна кухня тощо.

Але при цьому, як і багато інших сучасних націй, попри свою неповторність та самобутність, Україна не є ізольованим національно-культурним утворенням – українська національно-культурна ідентичність вбирає до своїх складових чимало ідентитетів європейського та глобального характеру, що зумовлюється прагненням цієї нації бути повноцінним членом європейського та світового співтовариства. Саме тому все більше українців сьогодні опановують та активно використовують декілька іноземних мов як у діловому, професійному спілкуванні, творчій діяльності, так і у якості засобу комунікації з

глобальним соціокультурним середовищем та його агентами.

В економічній теорії маркет – це ринок, а маркетинг – це мистецтво існувати і виживати на ринку. Для української національно-культурної ідентичності як для національного «продукту» існують внутрішній (в рамках країни) та зовнішній (світове співтовариство) ринки, котрі наразі зливаються в єдине глобальне поле ідентифікації та самоідентифікації «споживачів» українського національного продукту.

Як відзначив відомий фахівець з маркетингу професор Пітер Дойль (викладає маркетинг і стратегічний менеджмент в Уорвікському університеті та консультує найвідоміші міжнародні компанії, серед яких "Coca-Cola", "Shell", "IBM", "Nestle", "Hewlett-Packard", "British Airways" і багато інших) у своїй роботі «Менеджмент. Стратегія та тактика»: «Проаналізувавши всі наведені стратегії, ми не можемо виділити одну універсальну, оскільки кожна фірма унікальна і повинна мати свою, оригінальну стратегію» [1, 128].

Отже, з поміж багатьох маркетингових концепцій, на нашу думку, варто виділити декілька, врахування та використання принципів яких є корисним для процесу формування та репрезентації української національної ідентичності.

Маркетингова концепція вдосконалення виробництва, зокрема, передбачає, що будь-який товар на ринку буде мати успіх, якщо він буде широко поширений і доступний за ціною. Наразі відомий український мистецтвознавець Діана Ключко підкреслює, що цей принцип просування національного «продукту» сьогодні використовується недостатньо: «Україна не проводить притомної культурної політики за кордоном, а мала б проводити культурну експансію. Усе, що відбувається позитивного у просуванні наших культурних цінностей, то або через політизовані події, або мікро-впливи і ентузіазм приватних осіб і фондів» [2].

У відповідь на запитання про необхідні шляхи просування українського національного «продукту», спрямовані на те, щоб цей «культурний набір» для ідентифікації укоренився у масовій свідомості, згадана вище мистецтвознавець наголошує наступне: «Потрібна консолідована програма, в якій би ці артефакти, об'єкти, особистості, явища постійно, кілька років поспіль «вигулькували» у різних жанрах, щоб про них нагадувалось в інформаційних передачах, особливо регіональних; подавались у сучасних форматах, ставали частиною візуалізацій, зокрема і для різних вікових груп» [2].

Необхідність консолідованої програми, спрямованої на збереження української національно-культурної ідентичності та репрезентації національно-культурної самобутності сьогодні не викликає жодних сумнівів, саме тому приємною новиною для українців стало підписання Указу Президента України №156/2018 «Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України» від 31 травня 2018 року.

Серед завдань захисту національного мовно-культурного та мовно-інформаційного простору, підтримки розвитку національної культури, заохочення процесів її інтеграції у європейський та світовий культурний простір, викладених в Указі, відзначимо наступні:

- підтримка інновацій, нових знань та розвитку сучасних культурних індустрій;
- покращення якості україномовного культурного продукту на телебаченні, радіо, у кіно- та відеомережі;
- проведення конкурсів на створення інформаційної, у тому числі медійної, україномовної продукції для дітей;
- запровадження освітніх теле- та радіопрограм, відкритих електронних курсів з української історії та культури;
- збереження культурної спадщини як основи національної культури та розширення доступу до неї громадян;

- підтримка культурного розмаїття, розвитку міжнародного культурного співробітництва, інтеграції української культури у світовий культурний простір [3].

Отже, консолідована програма збереження української національно-культурної ідентичності та репрезентації національно-культурної самобутності на сьогодні вже існує. Отже, здійснимо аналіз даної програми з точки зору відповідності основним принципам маркетингових стратегій.

Головним змістом концепції «маркетинг-мікс» є турбота про задоволення потреб споживача за допомогою товару і цілого ряду чинників, пов'язаних зі створенням, постачанням і споживанням цього товару. Засобом досягнення мети виступають комплексні маркетингові зусилля. Програма заходів, спрямованих на збереження української національно-культурної ідентичності та репрезентації національно-культурної самобутності, прописана в Указі Президента України №156/2018 має безумовно комплексний характер.

Концепція стратегічного маркетингу орієнтує маркетингові зусилля на довгострокову перспективу і по суті являє собою постійний і систематичний аналіз потреб ринку, що призводить до розробки товарів, що відрізняють їх від товарів-конкурентів і таким чином створюють стійку конкурентну перевагу для виробника. Передбачене Указом Президента України №156/2018 створення експертної групи з представників державних органів та органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, провідних вітчизняних вчених і міжнародних фахівців для здійснення комплексного аналізу сучасної мовно-культурної ситуації в Україні та механізмів моніторингу мовно-культурної ситуації на постійній основі, на нашу думку, цілком задовольняє цьому принципу.

Концепція маркетингу партнерських відносин передбачає безперервний процес створення цінностей виробником спільно з клієнтами, покупцями, а також подальше отримання суб'єктами-партнерами вигоди від

такого роду взаємодії. Отримання взаємної вигоди є головним принципом концепції маркетингу партнерських відносин. На реалізацію цього принципу, на нашу думку, спрямовані положення Указу Президента №156/2018 про проведення конкурсів на створення інформаційної, у тому числі медійної, україномовної продукції; підвищення конкурентоспроможності української книжкової продукції як на вітчизняному книжковому ринку, так і за межами України; підтримки культурного розмаїття, розвитку міжнародного культурного співробітництва, інтеграції української культури у світовий культурний простір.

В рамках дослідження вважаємо за необхідне окремо звернути увагу на маркетингову концепцію Роберта Лотерборна, — так званий «комплекс чотирьох С» (цінність товару для споживача (customer value), рішення споживача (customer cost), доступність товару для споживача (customer convenience) та інформованість споживача (customer communication) [4].

Необхідно зазначити, що один з елементів комплексу Роберта Лотерборна, а саме: «customer communication» (інформованість споживача) наразі стає одним з ключових механізмів вирішення завдання репрезентації (просування) «продукту» української національної ідентичності як на внутрішньому, та і на зовнішньому «ринку».

Агенція Isobar Ukraine провела детальне дослідження того, як глобальні зміни впливають на процеси в нашій країні. Згідно результатам, зміна парадигми від «TV-centric» до «Digital-centric» тепер уже глобальна даність. На відміну від традиційних медіа, інтернет - єдине медіа, у якого зростає популярність серед населення. У 2018 році його охоплення зросло до 73% або 23 млн користувачів на місяць. Найцікавішу для брендів аудиторію в діапазоні від 18 до 40 років набагато легше знайти в Інтернеті, ніж охопити за допомогою ТВ. Ця аудиторія в середньому

проводить в мережі за місяць на 16 годин більше, ніж за переглядом телевізора. І навіть під час перегляду телепрограм половина Інтернет користувачів паралельно відволікаються на свої цифрові гаджети. 9 з 10 українців у віці від 12 до 35 років використовують інтернет. При цьому найбільший приріст показує аудиторія 45+. Вона виросла на 80% за останні 6 років [5].

Отже, сучасні канали інформації вже поступово зміщуються з боку друкованих ЗМІ, радіо та телебачення не тільки у напрямку інформаційних Інтернет-джерел, але й векторно перетворюються на індивідуалізовані ресурси постачання інформації споживачам. Зокрема, серед десяти основних трендів, які, на думку фахівців, будуть домінувати в сфері інтернет-маркетингу в 2018 році, на першому місці зазначається «перехід у мобайл». За різними даними, залежно від тематики, показник мобільного трафіку на комерційних сайтах вже зараз становить від 30 до 50%. Це значна цифра, і що вже казати про звичайні інформаційні проекти, де вона може бути ще вищою [6].

За даними агенції «MMR.ua» (Marketing Media Review) — 4D-медіабренду, націленого на інформування і провокацію зростання корпоративних та агентських маркетинг-, PR-, рекламних, digital- і sustainability професіоналів, 41 відсоток українців сьогодні використовує мережу «Facebook» як один з основних ресурсів для перегляду новин [7].

У зв'язку з цим варто згадати, що Україна отримала доменне ім'я fb.com/Ukraine у соціальній мережі Facebook ще у 2016 році. Тепер тут розміщено офіційний акаунт України в найбільшій соціальній мережі світу, а цільова аудиторія проекту нараховує мільони користувачів, – як українських, так і іноземних, які цікавляться Україною. Зазначимо, що ще раніше Україна вже отримала аналогічні акаунти у [Твіттері](https://twitter.com) та [Інстаграмі](https://www.instagram.com/).

За даними компанії Watcher (інтернет-видання про бізнес в Україні та маркетинг в соціальних медіа) всі три акаунти ведуться

SMM-командою Адміністрації Президента [8].

Отже, канали репрезентації (просування) національного українського «продукту», котрі в змозі задовольнити надсучасніші інформаційні потреби як вітчизняного, так і світового споживача – вже існують. Тому головним завданням, на нашу думку, сьогодні стає саме стратегічне інформаційне наповнення наявних каналів контентом, який позитивно репрезентує та «просуває» все українське: надбання культури та мистецтва, наукового та інтелектуального потенціалу нації, кращі витвори кіно-, рекламної та музичної індустрії, тощо.

Для кращого розуміння вищезазначеного наведемо декілька прикладів.

Приклад перший. У звіті «Інновації України», який презентували 29 травня в агенції UNIT.City, були представлені найбільш значимі українські наукові розробки в рамках дослідження динаміки інноваційної активності, а також винаходи українських винахідників за кордоном за 2007-2017 роки. Проект був реалізований спільними зусиллями Innolytics Group, SingularityU Kyiv Chapter, UNIT.City, в партнерстві з DLA Piper і Ukrinnovate.

Згідно статистиці дослідження, за 11 років за участю українських винахідників було зареєстровано понад 124 тисяч патентів, майже 20 тисяч патентів належать іноземним компаніям і громадянам в Україні, 5600 патентів українці оформили в зарубіжних юрисдикціях (в 19 країнах).

Активні українці і на міжнародній арені. Так, за 11 років новатори з України виступили авторами та співавторами та понад 4600 патентів і заявок на патенти, подані за кордоном. В тому числі, спільно з найбільшimi міжнародними корпораціями, такими як General Electric, Samsung, Bayer, BASF, Qualcomm, Syngenta та інші [9].

Приклад другий. Індекс ефективності Effie представив рейтинг найбільш ефективних рекламних агентств у світі за результатами фіналістів і переможців міжнародної премії Effie Award. Найефективнішим незалежним агентством

назвали ACG Advertising Agency з Угорщини. З українських агентств в топ-10 увійшли Kinograf (третє місце), Banda Agency (закриває першу п'ятірку), а Rockets. Growth R & D на дев'ятому місці [10].

Приклад третій. Лев в категорії Lions Entertainment Каннського фестивалю дістався меморіальної кампанії Українського кризового медіацентру в честь 75-ої річниці трагедії в Бабиному Яру. Восени 2016 року спільно з організацією Ukrainian Jewish Encounter український уряд провів концерт в меморіальному парку «Бабин Яр». Там же була встановлена спеціальна інсталяція: проекція музичного інструменту шофар - сто восьмиметрових порожнистих труб, через які проходить вітер, створюючи специфічні звуки. Композицію - уособлення голосів жертв Бабиного Яру - ретранслюють для слухача діти-скрипалі та дитячі голоси [11].

Приклад четвертий. Сервіс [Twiplomacy](#), який аналізує використання Твіттера урядовими, міжнародними організаціями та політиками, опублікував рейтинг найбільш популярних в світі дипломатів. Приємно, що на 4-му місці цього рейтингу перебуває український посол в Канаді [Андрій Шевченко](#).

Станом на березень 2017 року, у Андрія Шевченка було вже майже 182 тис фоловерів, і він поступався третьому місцю всього 200 фоловерів. Перше місце закріпив за собою Рафаель Рамірез – відомий венесуельський політик та дипломат, який зараз є постійним представником Венесуели в ООН [12].

Перейдемо до висновків. По-перше, зазначимо, що прикладів, подібних тим, що були наведені вище, існує ще чимало і всі вони свідчать про те, що попри наявні негаразди у суспільно-політичній та економічній сферах, сучасна Україна є розвинутою європейською державою. Сучасний стан та особливості формування української національно-культурної ідентичності зумовлюються, з одного боку, наявним історико-культурним надбанням нації, а з іншого — глобальними інтеграційними процесами, котрі істотно

впливають на формування ідентичності українців.

Аналіз можливостей практичного використання сучасних маркетингових стратегій у процесі формування та репрезентації української національної ідентичності свідчить про необхідність активного використання у якості інформаційних каналів Інтернет-джерел замість друкованих ЗМІ, радіо та телебачення, а також, відповідно сучасним змінам парадигми споживання інформації від «TV-centric» до «Digital-centric», — індивідуалізованих ресурсів постачання інформації споживачам, таких, як, наприклад, соціальні мережі.

Серед перспектив розвитку української національної ідентичності та шляхів репрезентації національно-культурної самобутності нашої країни світовому співтовариству, відзначимо необхідність консолідації діяльності державних, громадських структур та об'єднань, окремих громадян України в процесі збереження й розвитку української національної ідентичності.

За умов зкоординованої співпраці з вітчизняними агентами, особливу роль, на нашу думку, у цьому процесі можуть відіграти представники української діаспори (Громадська організація «Європейська Асоціація Українців» (<http://www.ukrassociation.eu>) з центральним офісом у Брюсселі та представництвами у Парижі, Страсбурзі, Мюнхені та Берліні; Міжнародний благодійний фонд «Open Ukraine» (<http://www.openukraine.org/ua/>); Громадська організація «Бізнес-Рада «Україна-ЄС» (<http://www.euubn.eu/indexukr.html>); Неурядова організація «Україна Відома» (Ukraine Cognita); Газета «Європейський Українець» (<http://www.glife.com.ua/vydannya/ukrainec.html>); Українська Всесвітня Координаційна Рада (<http://www.uvkr.com.ua>); Світовий Конгрес Українців (<http://www.ukrainianworldcongress.net>); Європейський Конгрес Українців

(<http://www.eukrainians.net>); Спілка Української Молоді (<http://www.cym.org>); Організація „Український пласт” (<http://www.plast.org.ua>).

Список використаних джерел

1. Дойль П. Менеджмент: стратегия и тактика / Пер. с англ. СПб.: Изд-во ПИТЕР, 1999. 560 с.

2. Ірина Штогрін. Імідж України у світі. Як іде «культурна ідентифікація»? Інформаційний портал «Радіо Свобода». Грудень 2017, URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28948447.html> (дата звернення: 30.06.2018).

3. «Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України»: Указ Президента України від 31 травня 2018 року. №156/2018. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/1562018-24258> (дата звернення: 30.06.2018).

4. Теорія (концепція) «4С». Матеріал з Вікіпедії. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Модель_4С (дата звернення: 30.06.2018).

5. Исследование: медиатренды Украины и мира 2018 года. Агентство *Isobar Ukraine*. URL:

http://mmr.ua/show/mobilynaya_auditoriya_ukrainy_issledovanie_kantar_tns#85903861.1529844307 (дата звернення: 30.06.2018).

6. Топ-10 трендів інтернет-маркетингу в 2018 році. Аналітичні дані агенції розробки та розвитку Інтернет-трейдингу «Lemarbet». URL: <http://lemarbet.com/ua/razvitie-internet-magazina/10-trendov-internet-marketinga/> (дата звернення: 30.06.2018).

7. Мобильная аудитория Украины. Исследование Kantar TNS. URL: http://mmr.ua/show/mobilynaya_auditoriya_ukrainy_issledovanie_kantar_tns#85903861.1529844307 (дата звернення: 30.06.2018).

8. Олег Дмитренко. Україна отримала офіційний акаунт у Facebook – [fb.com/Ukraine](https://www.facebook.com/Ukraine). Дані агенції «Watcher». URL:

<http://watcher.com.ua/2016/12/23/ukrayina-otrymala-ofitsiynyy-ekaunt-u-facebook/> (дата звернення: 30.06.2018).

9. «Иновации Украины»: ежегодно регистрируют 12-13 тыс. патентов. *Отчёт «MMR.ua» (Marketing Media Review)*. URL: http://mmr.ua/show/otchet_innovatsii_ukrainy_ezhegodno_registriruyut_12-13_tys_patentov (дата звернення: 30.06.2018).

10. Effectiveness Index 2018. *Отчёт «MMR.ua» (Marketing Media Review)*. URL: http://mmr.ua/show/tri_ukrainskih_agentstva_v_oshli_v_top-10_effie_effectiveness_index_2018#470840340.1528979483 (дата звернення: 30.06.2018).

11. Украина получила первого каннского льва. *«MMR.ua» (Marketing Media Review)*. URL:

http://mmr.ua/show/ukraina_poluchila_pervogo_lyva#470840340.1528979483 (дата звернення: 30.06.2018).

12. Український посол в Канаді став 4-м за популярністю в Твітері дипломатом

За даними компанії *Watcher*. URL: <http://watcher.com.ua/2017/03/16/ukrayinskyy-posol-v-kanadi-stav-4-m-za-populyarnistyu-v-tviteri-diplomatom/> (дата звернення: 30.06.2018).

REFERENCES

1. Dojl, P., (1999), *Menedzhment: strategija i taktika*, [Management: Theory and Practice], PITER, SPb, Russia.

Дойль П. Менеджмент: стратегия и тактика / Пер. с англ. СПб.: Изд-во ПИТЕР, 1999. 560 с. (In Russian).

2. Irina Shtogrin, (2017), “The image of Ukraine in the world. How does “cultural identity” go? [Online], available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/28948447.html> (Accessed 30 June 2018), (In Ukrainian).

3. Official Site of the President of Ukraine, (2018), “On Urgent Measures to Strengthen the State Status of the Ukrainian Language and Promote the Creation of Common Cultural Space in Ukraine”: [Online], available at: <http://www.president.gov.ua/documents/1562018-24258>

8-24258 (Accessed 30 June 2018), (In Ukrainian).

4. Theory (concept) "4C". From Wikipedia, (2018), [Online], available at: https://ru.wikipedia.org/wiki/Модель_4C. (Accessed 30 June 2018), (In Ukrainian).

5. Agency Isobar Ukraine. "Research: Ukraine and the world of 2018", [Online], available at: http://mmr.ua/show/mobilynaya_auditoriya_ukrainy_issledovanie_kantar_tns#85903861.1529844307 (Accessed 30 June 2018), (In Russian).

6. Analytical data of the agency for the development of Internet-trading "Lemarbet", (2018), "Top 10 Trends in Online Marketing in 2018", [Online], available at: <http://lemarbet.com/ua/razvitie-internet-magazina/10-trendov-internet-marketinga/> (Accessed 30 June 2018), (In Russian).

7. Study of Kantar TNS, "Mobile audience of Ukraine", (2018), [Online], available at: http://mmr.ua/show/mobilynaya_auditoriya_ukrainy_issledovanie_kantar_tns#85903861.1529844307 (Accessed 30 June 2018), (In Russian).

8. Oleg Dmitrenko, (2016), "Ukraine got an official account in Facebook - fb.com/Ukraine", [Online], available at: <http://watcher.com.ua/2016/12/23/ukrayina-otrymala-ofitsiynyy-ekaunt-u-facebook/> (Accessed 30 June 2018), (In Ukrainian).

9. Report of "MMR.ua", (Marketing Media Review), (2018), "Innovations of Ukraine": 12-13 thousands of patents are registered annually", [Online], available at: http://mmr.ua/show/otchet_innovatsii_ukrainy_ezhegodno_registriruyut_12-13_tys_patentov (Accessed 30 June 2018), (In Russian).

10. Report "MMR.ua", (Marketing Media Review), (2018), "Effectiveness Index 2018", [Online], available at: http://mmr.ua/show/tri_ukrainskih_agentstva_v_oshli_v_top-10_effie_effectiveness_index_2018#470840340.1528979483 (Accessed 30 June 2018), (In Russian).

11. Report of "MMR.ua", (Marketing Media Review), (2018), "Ukraine received the first Cannes lion", [Online], available at: http://mmr.ua/show/ukraina_poluchila_pervogo

[_lyva#470840340.1528979483](http://mmr.ua/show/ukraina_poluchila_pervogo) (Accessed 30 June 2018), (In Russian).

12. Report of Watcher, (2017), "Ukrainian Ambassador to Canada becoming the 4th for the popularity in Tviteri diplomat", [Online], available at: <http://watcher.com.ua/2017/03/16/ukrayinsky-posol-v-kanadi-stav-4-m-za-populyarnistyu-v-tviteri-dyplomatom/> (Accessed 30 June 2018), (In Russian).

КУРГУЗОВ АНДРЕЙ ОЛЕГОВИЧ,
кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры деловой коммуникации, Запорожский национальный университет, г. Запорожье

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МАРКЕТИНГОВЫХ СТРАТЕГИЙ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ И РЕПРЕЗЕНТАЦИИ УКРАИНСКОЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ

Актуальность исследуемой темы обусловлена необходимостью сохранения и формирования украинской национально-культурной идентичности, повышения уровня национального сознания граждан и активной репрезентации национально-культурной самобытности нашей страны глобальному мировому сообществу.

Целью статьи является исследование феномена украинской национальной идентичности и выявление характерных особенностей ее формирования в условиях современной языково-культурной динамики, анализ возможностей практического использования современных маркетинговых стратегий в процессе репрезентации украинской национальной идентичности, определение перспектив развития украинской национальной идентичности и путей репрезентации национально-культурной самобытности нашей страны в современных условиях конкуренции различных культурных систем.

Реализация целей и задач обусловила необходимость использования следующих общенаучных методов и принципов: метода

системного анализа, структурно-функционального анализа, метода аксиологической интерпретации, аналитического метода.

Научная значимость работы заключается в выявлении современных особенностей формирования и сохранения украинской национальной идентичности в условиях современной языково-культурной динамики; в результатах анализа возможностей практического использования маркетинговых стратегий в процессе формирования и репрезентации украинской национальной идентичности.

В качестве вывода отмечается необходимость системной консолидации деятельности как государственных, общественных структур и объединений, так и отдельных граждан Украины и украинской диаспоры в процессе сохранения и развития украинской национальной идентичности и использования путей репрезентации национально-культурной самобытности нашей страны в условиях глобальной конкуренции различных национальных культурных систем.

Ключевые слова: национальная идентичность, язык, культура, маркетинговая стратегия, глобальное социокультурное пространство, национальный продукт.

ANDRIY KURGUZOV, *Ph.D. in Philosophy, Associate Professor, Assistant Professor, Department of Business Communication, Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, Ukraine.*

IMPLEMENTATION OF MARKETING STRATEGIES IN THE PROCESS OF FORMATION AND REPRESENTATION OF UKRAINIAN NATIONAL IDENTITY

Purpose. The urgency of the topic under study is conditioned by the current necessity of preserving and forming the Ukrainian national-cultural identity, raising the level of national consciousness of Ukraine's citizens, and

representing the national-cultural identity of our country to the global community.

The aim of the article is to study the phenomenon of Ukrainian national identity and to identify the specific features of its formation in the context of modern language-cultural dynamics; to provide the analysis of the possibilities of practical use of modern marketing strategies in the process of representing Ukrainian national identity and to outline the prospects for the development of Ukrainian national identity as well as the ways of representing the national-cultural identity of our country in the current conditions of competition between different language and cultural systems.

Design/methodology/approach. The realization of goals and objectives prompted the implementation of the following general scientific methods and principles: the method of system analysis, structural and functional analysis, the method of axiological interpretation, the analytical method.

Findings. The necessity of systematic consolidation of activities of the state, public structures and associations as well as individual citizens of Ukraine and the Ukrainian diaspora in the process of preservation and development of Ukrainian national identity and the use of ways of representing the national-cultural identity of our country in the conditions of global competition of different linguistic and cultural systems is manifested.

Research implications. The research provides the further directions for the implementation of modern marketing strategies in the process of representing Ukrainian national identity to the global community considering the specifics of the modern language-cultural dynamics.

Originality/value. The scientific significance of the given research lies in the revealing the modern peculiarities of the formation and preservation of the Ukrainian national identity to the global community in conditions of the existing language-cultural dynamics; provides the results of the analysis of the possibilities of practical use of marketing strategies in the process of formation and

representation of the Ukrainian national identity.

Key words: national identity, language, culture, marketing strategy, global socio-cultural space, national product.

УДК 338.456:678

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ
УТИЛІЗАЦІЇ ПОЛІМЕРНИХ ВІДХОДІВ В УКРАЇНІ

ЛУПИНОС АНАСТАСІЯ ВІТАЛІЇВНА, студентка факультету менеджменту,
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

ГУРЖІЙ НАТАЛІЯ МИКОЛАЇВНА, доктор економічних наук, доцент, професор
кафедри підприємництва, менеджменту організацій та логістики, Запорізький національний
університет, м. Запоріжжя

[DOI 10.26661/2522-1566-2018-2/04-06](https://doi.org/10.26661/2522-1566-2018-2/04-06)

Процеси урбанізації значно впливають на погіршення екологічного стану навколишнього середовища, що в свою чергу негативно впливає на здоров'я нації. Накопичені відходи в містах утилізуються невчасно та неправильно, це спричиняє їх інтенсивне накопичення. Несанкціоновані звалища є основним забруднювачем поверхневих і ґрунтових вод. В результаті потрапляння в водойми хімічних речовин, що виділяються з відходів, відбувається забруднення земельних ділянок і водних джерел. Останнім часом використовується багато видів утилізації, які дозволяють отримати нову сировину для виробництва готового продукту. Розвиток наукових технологій дозволяє отримати високоякісні марки палива з відходів пластику. Ефектом від такої діяльності є енергозбереження. Перехід до ери раціонального ресурсоспоживання дає змогу знижувати собівартість та питомі капітальні вкладення, в результаті чого темпи економічного зростання прискорюються. Одним з широко розповсюджених методів застосування рециклінгу є переробка ПЕТ пляшок з яких отримують поліефірне волокно, що може повернутися до нас у вигляді еко-одягу. Таким чином, при використанні методів утилізації та переробки пластику зменшиться обсяг сміття на території України.

Об'єктом дослідження є стан екологічного середовища регіонів України, забруднених відходами. Метою наукової статті є дослідження стану переробки ПЕТ-пляшок, перспектив розвитку вітчизняного ринку з урахуванням досвіду зарубіжних підприємств, що займаються переробкою пластику в дорогий ресурс. Для досягнення поставленої мети було вирішено такі завдання: проаналізовано тенденції розвитку підприємницької діяльності з переробки пластику в світовій та вітчизняній практиці, визначено ключових гравців пластикового бізнесу на території України, а також охарактеризовано перспективи розвитку технології з переробки ПЕТ-пляшок.

Наукова значимість роботи полягає в зосередженні на екологічних проблемах забруднених регіонів України та практичного застосування шляхів вирішення різних методів очищення від нагромадження полімерних відходів, використовуючи їх, як цінний ресурс.

Ключові слова: утилізація, полімерні відходи, екологічне середовище, нагромадження сміття, рециклінг.

Постановка проблеми. В сучасному світі набирає актуальності проблема нагромадження полімерних відходів. Весь світ потопав в пластику, обсяг виробництва, якого щорічно зростає. Зростання обсягу пластикових відходів веде до збільшення частки нагромадження твердих побутових відходів, що в свою чергу є невід'ємною проблемою з пошуку шляхів очищення навколишнього природного середовища.

Через викиди пластикових відходів щорічно гинуть мільйони птахів та риби, адже пластикові відходи розкладаються понад 100 років. Одним з шляхів вирішення цієї проблеми є впровадження технологій з переробки ПЕТ-пляшок в цінний ресурс.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сучасних екологічних перспектив в сфері переробки ПЕТ-пляшок привертають увагу вітчизняних та зарубіжних вчених. Технології роздільного збору та ефективну утилізацію полімерів досліджували в своїх працях С.І. Бухкало, Н.Б. Буряк, У.Р. Хром'як, Т.О. Моренко, Н.Б. Хлоповських, А.С. Науменко, Л.М. Маркіна.

Однак, більшість вчених в своїх працях зосереджують увагу на окремих питаннях, що стосуються аналізу шляхів зменшення накопичених пластикових відходів. Водночас окремого значення набувають проблеми екологічної безпеки, забруднених полімерами регіонів України. Таким чином, питання рециклінгу полімерів є недостатньо вивченими та потребують значно більшої уваги.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження стану переробки ПЕТ-пляшок, перспектив розвитку вітчизняного ринку з урахуванням досвіду зарубіжних підприємств, що займаються переробкою пластику в дорогий ресурс. Для досягнення поставленої мети було вирішено такі завдання: проаналізовано тенденції розвитку підприємницької діяльності з переробки пластику в світовій та вітчизняній практиці, визначено ключових гравців пластикового бізнесу на території України, а також охарактеризовано перспективи розвитку технології з переробки ПЕТ-пляшок.

Виклад основних результатів. Дешева та зручна пластикова продукція користується високою популярністю, адже її використання є зручним, а ціна є доступною для соціуму. Але не кожна людина замислюється над питанням впливу такої продукції на своє здоров'я. Сьогодні неможливо представити своє життя без використання пластикової продукції. Таку продукцію виготовляють з

поширених полімерів, які приваблюють своїм гарним зовнішнім виглядом, мають необхідну міцність і гнучкість. Але ж такі зручні на один погляд пластмасові вироби при впливі на пластмасу зовнішніх факторів, таких як нагрівання та контакт з рідиною, виділяють шкідливі канцерогенні хімічні сполуки. Більша частина полімерів має дешеву вартість виготовлення, через, що і є вибором виробників.

Останнім часом серед шляхів утилізації відходів, зокрема полімерних, виділяють такі види, як регенерація, повторна переробка, одержання композиційних матеріалів та піроліз. Одним з перспективних напрямків переробки пластику з точки зору енергозбереження є переробка відходів полімерів в рідке паливо. Розвиток наукових технологій дозволяє отримувати з переробленого пластику високоякісні марки бензину, газу, дизельного і котельного палива. В Україні вперше переробили пластикові відходи в бензин в 2014 році та отримали з 1 тони пластикових відходів 200 кг бензину, 600 кг дизельного палива та газ [1]. Від звичного всім бензину такий вид палива є екологічним, адже в ньому відсутня сірка, що є важкою хімічною сполукою.

Однак, через високу вартість обладнання, що використовується для вказаних технологій, ціна виробленого штучного палива є високою [2]. Причиною цього є бажання отримати паливо стандартної якості, що призводить до ускладнення технології і відповідно до подорожчання обладнання. Але, не дивлячись на вказані недоліки, ці технології є одними з найбільш перспективних як в енергетичному плані, так і в плані охорони навколишнього середовища від забруднення відходами полімерної тари і упаковки.

На сьогодні під впливом екологічних, соціальних та технологічних об'єктивних чинників набирає актуальності питання переробки полімерних відходів ПЕТ-пляшка – одна з найбільш поширених в світі речей, виробництво, якої зростає на 20% в рік [3]. Тільки в Україні щорічно видування складає

800 млн пластикових пляшок. Однак на перероблення йде тільки 3 % використаних пляшок, інші стають сміттям на полігонах. Утилізацію відходів ПЕТ на територію України найчастіше проводять методом захоронення на звалищах твердих побутових відходів (ТПВ), що є неприйнятним варіантом, оскільки території стають непридатними для подальшого застосування, а цінна вторинна сировина втрачається.

За різними оцінками, від 4% до 7% території України – сміттеві звалища. Відповідно до даних Державної служби статистики, населення і підприємства щорічно утворюється близько 350 млн тонн відходів[4]. В середньому кожен українець, що живе в багатоквартирному будинку, викидає близько 350 кг сміття на рік, а житель приватного будинку – близько 450 кг (дані Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики і комунальних послуг (НКРЕКУ)). Таким чином, за станом на кінець 2017 року в Україні накопичилося понад 14 млрд тонн сміття [5].

При цьому утилізується не більше 5% відходів в рік, що знаходяться на сміттєзвалищах. У кращому випадку сміття

знаходиться на офіційному полігоні, в гіршому – відправляється на стихійні звалища. Причиною цього є принцип: викинути дешевше, ніж утилізувати.

По всій Україні налічується понад 6 тис. офіційних сміттєвих полігонів, які займають площу понад 9 тис. га. Ще близько 30 тис. полігонів - стихійних звалищ - працюють "по-чорному". Їх існування можна пояснити "економічною доцільністю" – недобросовісним компаніям, які займаються вивезенням сміття, адже дешевше вивезти відходи на неофіційний полігон, заплативши за поховання істотно менше затвердженого державою тарифу, а іноді і зовсім залишити сміття в лісі або полі. На сміттєвому ринку є кілька гравців, які заробляють на відходах, в основному це дотаційні підприємства. В першу чергу це підприємства, які займаються вивезенням сміття. Їх, за даними Міністерства регіонального розвитку, працює 1143. Абсолютна більшість (850 підприємств) знаходиться в комунальній власності, тільки 293 – у приватній [6]. Дані вітчизняних лідерів дотаційного фінансування на сміттєвому ринку зображені на таблиці 1 [8].

Таблиця 1

Топ 10 вітчизняних лідерів дотаційного фінансування на сміттєвому ринку

Збір безпечних відходів					
№	Компанія	Чистий дохід		Чистий прибуток	
		2016, млн грн	2015, млн грн	2016, млн грн	2015, млн грн
1	АВЕ Умвельт Україна	153	91	-1	-7
2	Комплекс з вивозу побутових відходів	123	121	15	2
3	Дніпрокоммунтранс	86	65	0	2
4	ДП «Фірма Альтфатер Київ»	85	78	8	10
5	Київспецтранс	83	73	-8	-2
6	ТОВ «Союз»	79	66	3	1
7	ТОВ «Селтік»	72	77	-1	5
8	Крамар Ресайклінг	67	51	0	0
9	Екоспецтранс	63	59	-1	5
10	ТОВ«Володар- роз»	61	56	0	1

Найбільшими гравцями вітчизняного ринку сміття є Харківське комунальне підприємство "Комплекс з вивезення побутових відходів", "Фірма Альтфатер Київ" (входить в "Veolia Environmental Services Україна"), Криворізький "Екоспецтранс", Дніпропетровський "Дніпрокомунтранс", Одеський "Союз", а також такі столичні компанії, як "Володар Роз", "Селтік" (належить Remondis), "Ремондіс Україна", "Спецкоммунтехніка", "АТП Шевченківського району" та ПрАТ "Київспецтранс", яке займає близько 30-35% ринку Києва. Крім послуг з вивезення побутових відходів, компанії займаються вивезенням будівельного сміття, сезонних відходів, продають і здають в оренду сміттєві контейнери, а також займаються реалізацією обладнання та спецтехніки.

Незважаючи на роботу більше тисячі компаній з вивозу сміття, його утилізацією займається одне підприємство - сміттєспалювальний завод Енергія в Києві. У 2017 році це підприємство спалило близько 900 тис. тонн сміття, що становить менше 1% всього "виробленого" в країні сміття. Ще 4% всього сміття відправляється на вторинну переробку. Для цих цілей в Україні працюють 17 підприємств з переробки макулатури, 35 підприємств з переробки поліетиленових пляшок і полімерних матеріалів, 27 підприємств з переробки склобою [7].

Передбачене законом України «Про відходи», а саме статтею 40, стимулювання діяльності спрямованої на переробку відходів і розв'язання екологічних проблем не залучене. Не розвивається виробнича сфера щодо дій з відходами, як державна, так і приватна. Використання відходів потребує від їх виробника розробки та застосування додаткової технології, відповідних інвестицій тощо. Мотивації до таких кроків в Україні майже немає. Вкрай низька плата за розміщення відходів не стимулює їхньої переробки і реалізації заходів щодо їхньої утилізації.

Підводячи підсумок вищевикладеному можна виокремити такі проблеми в галузі утилізації відходів в Україні:

- недосконалість механізму збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, видалення, знешкодження та захоронення відходів, що призводить до збільшення обсягів їх накопичення;

- відсутність екологічно безпечних методів та засобів переробки відходів, що призводить до підвищення техногенних та екологічних ризиків; – низькі темпи впровадження маловідходних технологій, створення інфраструктури у сфері поводження з відходами, зокрема небезпечними;

- недосконалість законодавства та системи державного регулювання у сфері поводження з відходами;

- відсутність єдиного органу, на який покладено функції у сфері поводження з відходами.

Однією з найважливіших причин, що обумовлює доцільність переробки пластику є енергозбереження та скорочення викидів парникових газів. Відомий факт, що заміна первинного матеріалу на перероблений вторинний значно знижує викиди парникових газів, плюс на переробку йде набагато менше енергії. У світовому масштабі спостерігається така тенденція - 70% ПЕТ йде на виробництво синтетичних волокон, а 30% - на виробництво пляшок. Але все частіше ПЕТ використовується для двох цілей відразу. Йдеться про перероблений пластик, який зазвичай називають recycled polyester (перероблений поліестер). Виробництво ПЕТ-пляшок має багато переваг, що може принести вагомий економічний ефект. Так, виготовляючи пластикові пляшки, скорочується кількість викидів вуглекислого газу. На 30% зменшується викидів, ніж при виробництві скляних пляшок та на 20%, ніж при виробництві алюмінієвої банки, що характеризується значною екологічністю процесу. Серед переваг також виділяють економічну характеристику. Переробка однієї пляшки економить достатньо енергії

для роботи лампи в 60В протягом 6 годин. Серед інших видів упаковок пластикова пляшка відрізняється тим, що вона 100% може бути перероблена, а це свідчить про її ефективність, як найдешевший спосіб переробки та з логістичного боку, як правильний вид упаковки.

Ринок вітчизняної ПЕТ-переробки є достатньо молодим. На ньому працює 17 компаній станом на 2018 рік, з яких 4 є найбільш вагомими. 16 років тому на ринку України почала діяти компанія ЄВРОПЕТ, що розташована в м.Львів. Корпорація Оболонь займає 2 місце, як компанія, що зайняла свою нішу на ринку з 2003 року, заклавши бюджет 10 млн.грн. Українська компанія GREENSTEP з 2012 року активно ввійшла в ринок перероблення ПЕТ-пляшок в флекс, експортуючи поліефірне волокно. Наймолодшою компанією представником ринку перероблення пластику є китайська компанія Еко-Втор, що розташована в м.

Фастів Київської області, бюджет компанії 10 млн.\$ [9].

Серед представників підприємств, що займаються переробкою ПЕТ на території південно-східного регіону лише два підприємства – Харківська компанія GREENSTEP та Кіровоградська корпорація Оболонь. Виходячи з цього, на ринку південно-східного регіону відсутня конкуренція, як результат низькі бар'єри входження на цей ринок.

Порівнюючи кількість звичайних пунктів прийому полімерів, в різних регіонах України простежується велика різниця. Так, південно-східний регіон має вищу динаміку показників, ніж південно-західний регіон та центральний. Згідно з даними інтерактивної мапи Міністерства екології та природних ресурсів України кількість пунктів прийому полімерних відходів в 2017 році зображені на Рис. 1.

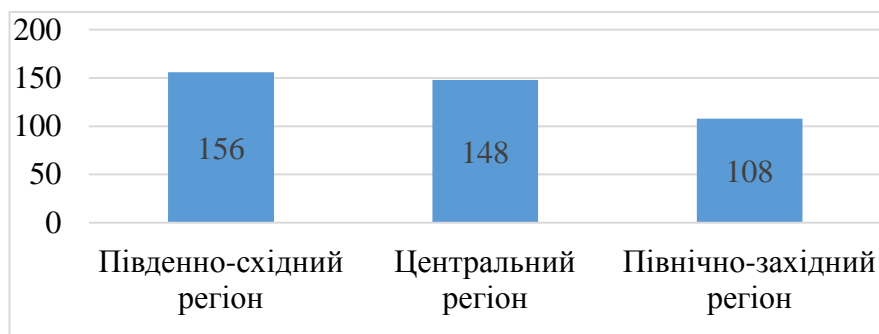

Рис.1 Пункти прийому полімерів в регіонах України, 2017р.

З рис.1 бачимо, що полімерна галузь зі збору відходів розвинута нерівномірно в трьох регіонах України. Однією з основних проблем є не переробка пляшок, а їх збір та сортування, адже людство не хоче сортувати відходи окремо в різні контейнери, бо так значно простіше. Для вирішення цього питання необхідно застосовувати міри в виді штрафів, їх стягнення повинно чітко контролюватися органами місцевого самоврядування.

В багатьох закордонних країнах переробка ПЕТ-пляшок регулюється на державному рівні. Принцип державного регулювання переробки ПЕТ-тари полягає в

тому, що її виробники платять спеціальний податок, в який закладено вартість майбутньої переробки. З цих грошей держава фінансує утилізацію.

За статистичними даними в Англії переробляється 70% ПЕТ-пляшок, в Німеччині — 80-85%, в Швеції — 90-95%. Цивілізовані країни давно знайшли спосіб, як перетворити використані полімерні відходи в такі готові продукти, як штапельні волокна, неткані матеріали, плівки, щітки, одноразовий посуд, пляшки харчового і нехарчового призначення, а також еко-одяг, що є світовою тенденцією визнаних брендів всього світу. Про ефективність поведінки з

відходами цивілізованих європейських країн свідчить той факт, що місцеві жителі і підприємства настільки призвичаїлися утрамбовувати і розподіляти своє сміття, що сміттєспалювальним та сміттєпереробним заводам не вистачає сировини. Через це країна навіть вимушена закуповувати сміття закордоном.

Серед переваг переробки пляшок виділяють економічну характеристику. Переробка однієї пляшки економить достатньо енергії для роботи лампи в 60В протягом 6 годин. Серед інших видів упаковок пластикова пляшка відрізняється тим, що вона 100% може бути перероблена, а це свідчить про її ефективність, як найдешевший спосіб переробки та з логістичного боку, як правильний вид упаковки. В результаті переробки ПЕТ-пляшок утворюється вторинна гранула або флекс, речовина, готова для виробництва нових продуктів. З вторинної гранули роблять, зокрема, поліестер - тканину, яку нескладно прати, при цьому матеріал швидко сохне, після прання не змінює розмір і форму. Поліестер вторинного використання став одним з головних матеріалів в арсеналі eco-friendly дизайнерів.

Для вирішення проблем з накопичення полімерних відходів та розвитку їх галузі на території південно-східного регіону необхідно виконати ряд таких завдань:

- Забезпечити раціональний збір залишків людської діяльності, в окремі контейнери.
- Провести кардинальні зміни в законодавстві щодо поводження з відходами.
- Запровадити розширену відповідальність виробника полімерних продуктів.
- Плідно співпрацювати з міжнародними проектами у сфері поводження з твердими побутовими відходами.

Висновки. В сучасних мегаполісах та містах набирає актуальності проблема накопичення відходів людської діяльності, зокрема полімерів. Сьогодні ПЕТ використовується для виробництва

найрізноманітнішої упаковки для продуктів і напоїв, косметики і фармацевтичних засобів. ПЕТ матеріали незамінні при виготовленні аудіо, відео і рентгенівських плівок, автомобільних шин, пляшок для напоїв, плівок з високими бар'єрними властивостями, волокон для тканин. Зі зростанням застосування ПЕТ-пляшок в різних галузях господарства зростає і потреба в їх утилізації, яка представлена в Україні 3 %, що йдуть на переробку. Ці дані змушують негайно вживати заходи щодо ефективного збору сміття та його раціонального перероблення.

Україна має всі можливості для розвитку підприємств з утилізації полімерних відходів. Значимість розвитку такого циклу підприємств зазначається тим, що наша країна є одним з найбільш екологічно забруднених країн світу. У нашій країні поки немає системи штрафів, за допомогою якої можна змусити людей правильно сортувати відходи перед викидом. Ця проблема може бути частково вирішена шляхом створення пунктів прийому пластику, так як з нього зроблено більше половини всього, що викидається. Система сортування відходів налагоджено функціонує в Європі, і перейняти цей досвід для нашої країни було б дуже корисно і вигідно.

Враховуючи складну ситуацію з полімерними відходами в Україні, необхідно розглянути питання поводження з полімерними відходами на законодавчому рівні. Міста, населені пункти, громади повинні мати схеми санітарної очистки та прибирання. В таку схему мають бути включені такі розділи:

- Збір полімерних відходів, шляхом встановлення спеціальних контейнерів, пунктів прийому тари, фандоматів.
- Впровадження системи переробки полімерних відходів, шляхом їх різки, пресування, пакування, що дозволить зменшити обсяг відходів.
- Впровадження методів утилізації та вивезення на переробку.

Розглянувши багато методів переробки полімерних відходів, більшість з них

забруднюють навколишнє середовище, крім використання таких відходів в якості вторинної сировини. Щоденно з полімерних відходів в повітря потрапляють сотні хімічних сполук, які є "вибухівкою сповільненої дії" для кожного жителя України. Таким чином, все, що необхідно зробити – це розпочати цивілізовано відноситися до своїх залишків життєдіяльності.

Список використаних джерел:

1. Уніан- інформаційне агенство. Технологія виробництва палива з сміття. URL: <https://press.unian.ua/press/998278-kompaniya-tru-eko-rozrobila-tehnologiyu-virobnitstvaavtomobilnogo-paliva-iz-smittyaz-sobivartistyu-vid-35-grn-litr.html> (дата звернення: 22.05.2018).
2. Промислова екологія. Технології захисту навколишнього. URL: <http://eco.com.ua/content/ekologichna-bezpeka-vikoristannya-virobiv-z-polimeru> (дата звернення: 22.05.2018).
3. Брендний одяг з переробленого пластику. URL: <http://ecologylib.ru/news/item/f00/s06/n0000649/> (дата звернення: 23.05.2018).
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. Дані щодо утворення твердих побутових відходів. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 23.05.2018).
5. Interfax-інформаційне агентство URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/510183.html> (дата звернення: 25.05.2018).
6. Дотаційний бізнес. URL: <https://delo.ua/business/dotacionnyj-ili-sverhpribylnyj-kto-i-kak-zarabatyvaet-namusor-338214/> (дата звернення: 25.05.2018).
7. UA-info правда з блогу. Смітєва криза стає загальнонаціональним лихом. URL: <http://uainfo.org/blognews/1498136385-smitteva-kriza-lvova-stae-zagalnonatsionalnim-lihom.html> (дата звернення: 27.05.2018).

8. Аналіз причин виникнення проблеми та обґрунтування необхідності її розв’язання програмним методом. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/22-2013-p> (дата звернення: 27.05.2018).

9. ТОВ «ЕКО-ВТОР». URL: <https://ecovtor.io.ua> (дата звернення: 30.05.2018).

REFERENCES:

1. Tkachenko, M. (2014), "The company "True Eco" has developed a technology for the production of automotive fuel from garbage", Information agency Unian, [Online], available at: <https://press.unian.ua/press/998278-kompaniya-tru-eko-rozrobila-tehnologiyu-virobnitstvaavtomobilnogo-paliva-iz-smittyaz-sobivartistyu-vid-35-grn-litr.html>, (Accessed 22 May 2018).
2. Ivanov, D. (2013), "Environmental safety of the use of polymer products", Industrial ecology. Environmental protection technologies, [Online], available at: <http://eco.com.ua/content/ekologichna-bezpeka-vikoristannya-virobiv-z-polimeru> (Accessed 22 May 2018).
3. Zlygostev, A.S. (2017), "Branded clothing from recycled plastic", Ecology. Green Planet, [Online], available at: <http://ecologylib.ru/news/item/f00/s06/n0000649/> (Accessed 23 May 2018).
4. Official State Statistics Committee of Ukraine, (2017), "Innovating in industrial enterprises", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 23 May 2018), (In Ukrainian).
5. Semerak, O. (2017), "The Ministry of Environmental Protection plans to direct part of the environmental tax on the introduction of "clean" technologies at enterprises", Interfax Ukraine, [Online], available at: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/510183.html> (Accessed 25 May 2018).
6. Gudz I. (2018), "Dotational and super-profitable: Who and how does he earn on garbage in Ukraine", Interfax -Ukraine, [Online], available at: <https://delo.ua/business/dotacionnyj-ili-sverhpribylnyj-kto-i-kak-zarabatyvaet-namusor-338214/>

sverhpribylnyj-kto-kak zarabatyvaet-na-musor-338214/ (Accessed 25 May 2018).

7. Pilipenko, V. (2017), "Garbage crisis of Lviv becomes a national disaster", UA info true from the blog, [Online], available at: <http://uainfo.org/blognews/1498136385-smittevakriza-ivovastae-zagalnonatsionalnim-lihom.html> (Accessed 27 May 2018).

8. The Law of Ukraine, (January 3, 2013) , No.22 "On Approval of the Concept of the National Program for Waste Management for 2013-2020", Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [The Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine], 2013, No. 22, (In Ukrainian), (Accessed 27 May 2018).

9. Limited Liability Company «Eco-Vtor» (2018), "Eco-Vtor Staple Fiber Production", [Online], available at: <https://eco-vtor.io.ua> (Accessed 30 May 2018).

ЛУПИНОС АНАСТАСИЯ ВИТАЛИЕВНА, студентка факультета менеджмента, Запорожский национальный университет, г. Запорожье

ГУРЖИЙ НАТАЛЬЯ НИКОЛАЕВНА, доктор экономических наук, доцент, профессор кафедры предпринимательства, менеджмента организаций и логистики, Запорожский национальный университет, г. Запорожье

АНАЛИЗ ТЕНДЕНЦИЙ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ОБЛАСТИ УТИЛИЗАЦИИ ПОЛИМЕРНЫХ ОТХОДОВ В УКРАИНЕ

Актуальность работы заключается в том, что процессы урбанизации значительно влияют на ухудшение экологического состояния окружающей среды, что в свою очередь негативно влияет на здоровье нации. Накопленные отходы в городах утилизируются не вовремя и неправильно, это приводит к их интенсивному накоплению. Несанкционированные свалки являются основным загрязнителем поверхностных и грунтовых вод. В результате попадания в водоемы химических веществ, выделяющихся из отходов,

происходит загрязнение земельных участков и водных источников. В последнее время используется много методов утилизации, которые позволяют получить новое сырье для производства готового продукта. Развитие научных технологий позволяет получить высококачественные марки топлива из отходов пластика. Эффектом от такой деятельности является энергосбережение. Переход к эре рационального ресурсопотребления позволяет снижать себестоимость и удельные капитальные вложения, в результате чего темпы экономического роста ускоряются. Одним из широко распространенных методов применения рециклинга является переработка ПЭТ бутылок из которых получают полиэфирное волокно, которое может вернуться к нам в виде эко-одежды. Таким образом, при использовании методов утилизации и переработки пластика уменьшится объем мусора на территории Украины.

Объектом исследования является состояние экологической среды регионов Украины, загрязненных отходами. Целью научной статьи является исследование состояния переработки ПЭТ-бутылок, перспектив развития отечественного рынка с учетом опыта зарубежных предприятий, занимающихся переработкой пластика в драгоценный ресурс. Для достижения поставленной цели были решены следующие задачи: проанализированы тенденции развития предпринимательской деятельности по переработке пластика в мировой и отечественной практике, определены ключевые игроки пластикового бизнеса на территории Украины, а также охарактеризованы перспективы развития технологии по переработке ПЭТ-бутылок.

Научная значимость работы заключается в сосредоточении на экологических проблемах загрязненных регионов Украины и практического применения путей решения различных методов очистки от накопления полимерных отходов, используя их, как ценный ресурс.

Ключевые слова: утилизация, полимерные отходы, экологическая среда, накопления мусора, рециклинг.

ANASTASIIA LUPINOS, student of Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, Ukraine.

NATALIIA HURZHII, Doctor of Science (Economics), Professor at the Department of Entrepreneurship, Management of Organizations and Logistics, Zaporizhzhia National University, Ukraine.

ANALYSIS OF TRENDS OF DEVELOPMENT OF ENTERPRISE ACTIVITY IN THE FIELD OF POLYMERIC WASTE UTILIZATION IN UKRAINE

Purpose. The purpose of the scientific article is to study the state of recycling PET bottles, the prospects for the development of the domestic market, taking into account the experience of foreign enterprises involved in the processing of plastic into a precious resource.

Design/methodology/approach. In order to achieve this goal, the following tasks were solved: the tendencies of business development on plastic processing in the world and domestic practice were analyzed, the key players of plastic business in the territory of Ukraine were determined, and the prospects of the technology for processing PET bottles were described.

Findings. The relevance of the work is the processes of urbanization significantly affect the deterioration of the environmental state of the environment, which in turn negatively affects the health of the nation. Accumulated waste in cities is disposed of in a timely manner and improperly, which results in their intensive

accumulation. Unauthorized landfills are the main pollutant of surface and groundwater. As a result of entering into the reservoirs of chemicals released from waste, there is pollution of land and water sources. In recent times, many types of utilization are used, which allow to receive new raw materials for the production of finished products. The development of scientific technologies allows obtaining high-quality grades of fuel from waste plastic. The effect of such activity is energy saving. The transition to rational consumption of resources makes it possible to reduce the cost and specific capital investments, as a result of which the pace of economic growth is accelerating. One of the widespread recycling methods is the recycling of PET bottles from which polyester fiber is produced, which can return to us in the form of eco-clothing. Thus, when using the methods of recycling and recycling of plastic, the amount of garbage in the territory of Ukraine decreases. The object of the research is the state of the ecological environment of the regions of Ukraine, contaminated with waste.

Research limitations/implications. The article analyzes the trends of entrepreneurial activity in the field of utilization of polymer waste in Ukraine. Possible ways of solving garbage collection problems are determined.

Originality/value. The scientific significance of the work is to focus on the ecological problems of the contaminated regions of Ukraine and the practical application of ways to solve various methods of purification from the accumulation of polymer waste using them as a valuable resource.

Keywords: utilization, polymer waste, ecological environment, garbage accumulation, recycling.

УДК 338.5.656

БУХАРІНА ЛЮДМИЛА МИХАЙЛІВНА, доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри підприємництва, менеджменту організації та логістики, професор, Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

БІРЮКОВ ТИМУР РОМАНОВИЧ, студент факультету менеджменту, Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

[DOI 10.26661/2522-1566-2018-2/04-07](https://doi.org/10.26661/2522-1566-2018-2/04-07)

ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ЛОГІСТИКИ ВНУТРІШНІХ ВОДНИХ ШЛЯХІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ АГРОБІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Сьогодні успіх у агробізнесі досягається лише впровадженням передових технологій та бізнес-ідей, використанням досвіду успішних компаній. Такими дієвими інструментами в агробізнесі виступають логістичні технології в управлінні матеріальними потоками. Разом з тим недостатній рівень розвитку агрологістики та відповідної інфраструктури стає на заваді товаровиробникам у виході на світовий аграрний ринок. Метою роботи є дослідження потенціалу використання логістики внутрішніх водних шляхів для зменшення витрат суб'єктів підприємництва аграрної сфери України. Предметом дослідження є аналіз ефективності використання логістики внутрішніх водних шляхів для розвитку агробізнесу України.

У роботі використано сукупність загальнонаукових методів пізнання і спеціальних методів економічних досліджень, а саме: узагальнення і порівняння, аналізу та синтезу, систематичний метод пізнання економічних процесів і явищ, системно-структурний і порівняльний аналіз, індексний метод і метод статистичних групувань для аналізу оцінки стану тенденцій розвитку агропромислового комплексу України. Наукова значимість роботи полягає у визначенні потенціалу логістики внутрішніх водних шляхів, який на даному етапі являє собою недооцінений ресурс в агробізнесі, потребує використання та інтегрування у ланцюги постачання в агропромисловому комплексі, що дозволить підвищити ефективність та утримувати лідируючі позиції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Ключові слова: потенціал, логістика внутрішніх водних шляхів, агробізнес, агрологістика.

Постановка проблеми. Останнім часом в Україні досить успішно розвивається сегмент аграрного бізнесу. Проте одним із основних викликів для аграрного сектору залишається необхідність поліпшення умов ведення бізнесу, забезпечення підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва на внутрішньому та зовнішньому ринках. Так, розвиток виробничого і розподільчого агрокомплексу потребує розвитку відповідної ринкової та логістичної інфраструктури. Зростання експорту агропродукції в Україні потерпає від великих фінансових та часових втрат, в тому числі і

через неефективне використання потенціалу логістики.

Сучасна концепція логістики є не тільки інструментом транспортування, зберігання та розподілу продукції, але й бізнес-філософією глобалізованого виробництва, в якому всі бізнес-процеси розглядаються через призму витрат, з метою їх управління, контролю й оптимізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади логістичної діяльності є предметом вивчення у зарубіжних працях Д. Дж. Бауерсокса і Д. Дж. Клосса, М. Р. Ліндерса, а також у працях українських учених – Є. В. Крикавського [8]

та інших, що здійснили фундаментальні дослідження з управління логістичними системами та економіки логістики. Грунтовні дослідження проблем розвитку аграрної економіки і зернового господарства України здійснені В. Г. Андрійчуком, В. І. Бойком, М.П.Бутком, О.П.Величком, В.А Колодійчуком [1].

Проте питання використання потенціалу логістики внутрішніх водних шляхів для зменшення витрат суб'єктів підприємництва аграрної сфери України потребує більш глибокого дослідження, враховуючи його актуалізацію.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження потенціалу використання логістики внутрішніх водних шляхів для зменшення витрат суб'єктів підприємництва аграрної сфери України, у ході аналізу стану та перспектив розвитку агробізнесу та відповідних логістичних процесів, їх структурно-функціонального забезпечення.

Виклад основних результатів. Агропромисловий комплекс є одним з основних бюджетоформуючих секторів національної економіки, а агробізнес одним з найбільш прибуткових видів господарської діяльності та найбільш вигідних сфер для інвестування в Україні. Щороку перспективність аграрного бізнесу тільки підвищується, адже через постійне зростання населення у глобальному вимірі,

збільшується і потреба в продуктах харчування. З причин обмеженості земельних ресурсів, агросектор представляє величезний потенціал для України, а агробізнес стає одним із найбільш перспективних секторів ринкової економіки.[2]

Для галузей, що пов'язані з виробництвом засобів праці й з процесами переробки, а власне й для сільського господарства особливо актуальне застосування концепції агрологістики, – ефективного управління товарорухом аграрної продукції від місця її безпосереднього збору до кінцевого споживача.

Таким чином, одним із завдань ефективного функціонування агрологістики – є зменшення частки логістичних витрат у вартості матеріального потоку аграрної продукції, оскільки логістична складова у вартості, наприклад зерна, в Європейських країнах становить 12-16%, у США – 9%, а в Україні цей показник - близько 35% [1]. Такі співвідношення фокусують увагу на реальному і потенційно можливому стані розвитку логістичної інфраструктури у агросекторі.

Тренд динамічного зростання виробничих і експортних обсягів розвитку українського агробізнесу обумовлений багатьма факторами (табл. 1).

Таблиця 1

Фактори розвитку агробізнесу України

Фактор	Характеристика
налагоджені ринки збуту та лідируючі позиції на окремих сегментах світового ринку продовольства	лідер з експорту соняшникової олії, входить до трійки найбільших світових експортерів зерна, займає лідируючі позиції в Європі за виробництвом овочів та ягід
природно-кліматичні умови, якість ґрунтів	можливість вирощувати усі зернові культури та отримують високоякісне продовольче зерно, в об'ємах, достатніх для забезпечення потреб внутрішнього ринку і розвитку експортного потенціалу
відносно прийнятний інвестиційний клімат	низький вхідний бар'єр, достатній рівень рентабельності інвестицій
діяльність великих аграрних холдингів	холдинги, які об'єднують від 150 тис. га земель; переваги: - істотно спрощені логістичні процеси - об'єднання за принципом технологічного ланцюга: сировина – переробка – торговельні мережі - диверсифіковане виробництво та висока ринкова стійкість учасників холдингу

Продовження таблиці 1

	- висока концентрація сільськогосподарських земель - спрощені логістичні процеси (здебільшого вертикально-інтегровані структури).
--	--

Складено за [3].

Яскравим прикладом активного розвитку виробничих і експортних обсягів в українському агробізнесі є динаміка

обсягів виробництва продукції сільського господарства (табл.2).

Таблиця 2

Структура та динаміка обсягів аграрної продукції(2010- 2016 рр.)

% роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Продукція рослинництва	63,9	69,5	66,8	69,6	70,7	70,3	72,8
Культури зернові та зернобобові	21,4	25,9	22,1	26,5	26,9	26,5	27,4
Культури технічні	16,9	17,8	18,2	19,4	20,1	21,0	22,8
Картопля, культури овочеві та баштанні продовольчі	19,5	20,1	20,8	18,1	18,5	18,1	17,7
Культури плодові, ягідні та виноград	3,6	3,3	3,4	3,6	3,1	3,4	3,0
Культури кормові	2,1	2,0	1,9	1,7	1,7	1,6	1,5
Інша продукція та зміна обсягів незавершеного виробництва	0,4	0,4	0,4	0,3	0,4	-0,3	0,4

Складено за [4].

Отже, наведені дані свідчать про позитивну динаміку зростання обсягів рослинництва, вирощування зернових, зернобобових та технічних культур, але зменшення обсягів вирощування картоплі, кукурудзи, овочевих, баштанних, продовольчих, плодових, ягідних та

кормових культур, а також винограду. Більшу частину виробленої аграрної продукції становлять зернові та зернобобові культури, тому доцільно навести основні дані щодо урожайності зернових культур, експорту та витрат (табл. 3).

Таблиця 3

Виробництво зернових культур (2011-2017 рр.)

Баланс зернових, тис. т	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Збиральні площі, тис. га	15 076	14 507	15 384	14 531	14 489	14 145	14 057
Урожайність, ц/га	3,63	3,15	4,04	4,37	4,13	4,61	4,56
Експорт, тис. т	22 691	22 179	32 515	35 277	38 506	43 790	40 513
Втрати, тис. т	2 285	1 664	1 749	1 678	1 017	847	998

Отже, зростання всіх показників демонструє 2016 р., проте далі маємо зниження по всім позиціям. Так позитивний тренд розвитку агробізнесу відбувається на

фоні багатьох перепонів, що перешкоджають розвитку й реалізації його економічного потенціалу (табл. 4).

Перешкоди розвитку агропромислового сектору України

Негативні тенденції	Проблеми
<ul style="list-style-type: none"> - політична криза, нестабільність та недосконалість законодавчої бази; - мораторій на комерційне використання землі; - неузгодженість українських і світових стандартів, складність системи ліцензування і сертифікації; - відсутність ефективного механізму державної підтримки сільгоспвиробників; - низький рівень розвитку логістичної інфраструктури ринку, відсутність достатньої кількості елеваторів, сховищ, транспортних засобів; - відсутність вітчизняної конкурентоздатної сільськогосподарської техніки; - нестача інноваційних технологій. 	<ul style="list-style-type: none"> - недостатнє матеріально-технічне забезпечення і слабка інвестиційна привабливість сільського господарства; - зниження мотивації до праці серед сільського населення, що спричиняє значний рівень міграції; - нерозвиненість та неефективність ринкової інфраструктури; - низьку якість життя в сільській місцевості, особливо у віддалених від великих міст районах.

Економічний потенціал окреслює наявні та приховані можливості, кількісний і якісний склад ресурсів, визначає стан підприємства в перспективі, шлях подальшого розвитку.

Базова структура потенціалу залежить від: рівня втілення (наявний потенціал та потенціал розвитку); рівня використання (реалізований, нереалізований); рівня невикористаного потенціалу (резерв та надлишок).

Невід’ємною складовою загального потенціалу суб’єкта підприємницької діяльності є логістичний потенціал. Грунтуючись на системному підході щодо визначення логістичного потенціалу, його поняття слід розкривати як сукупну спроможність логістичної системи забезпечити довгострокове функціонування і досягнення стратегічних цілей підприємства з урахуванням мінімізації загальних логістичних витрат.

Концепція логістики може генерувати певні корисні результати як на рівні інтеграції логістичних функцій, так і на рівні інтеграції логістичних процесів, сфер діяльності тощо.

Синергічний ефект логістичної інтеграції підприємств у ланцюгу поставок може виявитися в тому, що не тільки споживачі отримають пряму та опосередковану користь (покращення якості; зниження витрат;

скорочення терміну поставок; еластичність реалізації замовлення), але і постачальники (покращення збуту; довгостроковість угоди; поліпшення якості, зменшення витрат, скорочення тривалості циклу; надійність прогнозування; завчасне отримання інформації; зростання прибутку), і виробники, і дистриб’ютори (збільшення лояльності споживача; краща ринкова орієнтація; покращення торговельних стосунків з постачальниками), і логістичні оператори (можливість стратегічного розвитку; довгостроковість відносин; поглиблення спеціалізації; оптимізація запасів і процесів) [8, с. 215-216].

З теоретичного боку, агрологістика використовує такі ж самі принципи загальної логістики – мінімізація витрат, мінімізація товарних запасів в товаророзподільчій системі, побудову оптимальних маршрутів перевезення тощо.

Але сучасне українське ринкове середовище має ряд перешкод для повноцінної побудови інфраструктурної мережі – це й відсутність під’їзних шляхів безпосередньо на поля, незадовільний стан магістральних доріг й шляхів, тотальний дефіцит транспортних засобів.

Критеріальний вибір виду транспортного засобу передбачає врахування таких чинників, як: відстань перевезення вантажу; необхідний час доставки, що є

ключовим параметром функціонування логістичних систем; технічно можлива частота відправлень вантажу в умовах дискретності зернових потоків у логістичній системі; територіальна доступність для доставки вантажу відповідним видом транспорту, що визначається відповідною транспортною інфраструктурою; вартість перевезення.

Сільськогосподарську продукцію в межах України сьогодні транспортують залізницею, автомобільними та річковими шляхами (табл. 5 та рис.1).

Щодо зернових потоків, то близько 67% доставляється в порти залізничними шляхами, 30% - автомобільними перевезеннями і лише 3% – внутрішніми водними шляхами [9].

Таблиця 5

Порівняльна характеристика варіантів перевезення агропродукції

Переваги	Недоліки
Автомобільний транспорт	
висока доступність; велика маневреність і гнучкість; висока швидкість доставки; можливість використання різних маршрутів; високе збереження вантажу; широкий вибір найбільш придатного перевізника;	низька продуктивність; залежність від дорожніх та погодних умов; відносно висока собівартість перевезень на далекі відстані; екологічна несприятливість;
Залізничний транспорт	
можливість перевезення різних партій вантажу за будь-яких погодних умов; регулярність перевезення, швидка доставка на великі відстані, ефективна організація навантажувально-розвантажувальних робіт;	ускладнення доставки до пунктів споживання; потреба у автомобільному транспорті для доставки до кінцевого споживача;
Водний (морський)	
низькі вантажні тарифи та висока пропускна здатність;	низька швидкість, жорсткі вимоги до упаковки і кріпленню вантажів; мала частота відправок; залежність від погодних умов; створення складної портової інфраструктури;
Водний (річковий)	
висока пропускна здатність на глибоководних ріках і водоймах; низька собівартість перевезення; низька капіталомісткість, екологічність ;	обмеженість перевезень, низька швидкість доставки, сезонність роботи; недостатня надійність перевезень і збереження вантажу; низька доступність в географічному плані

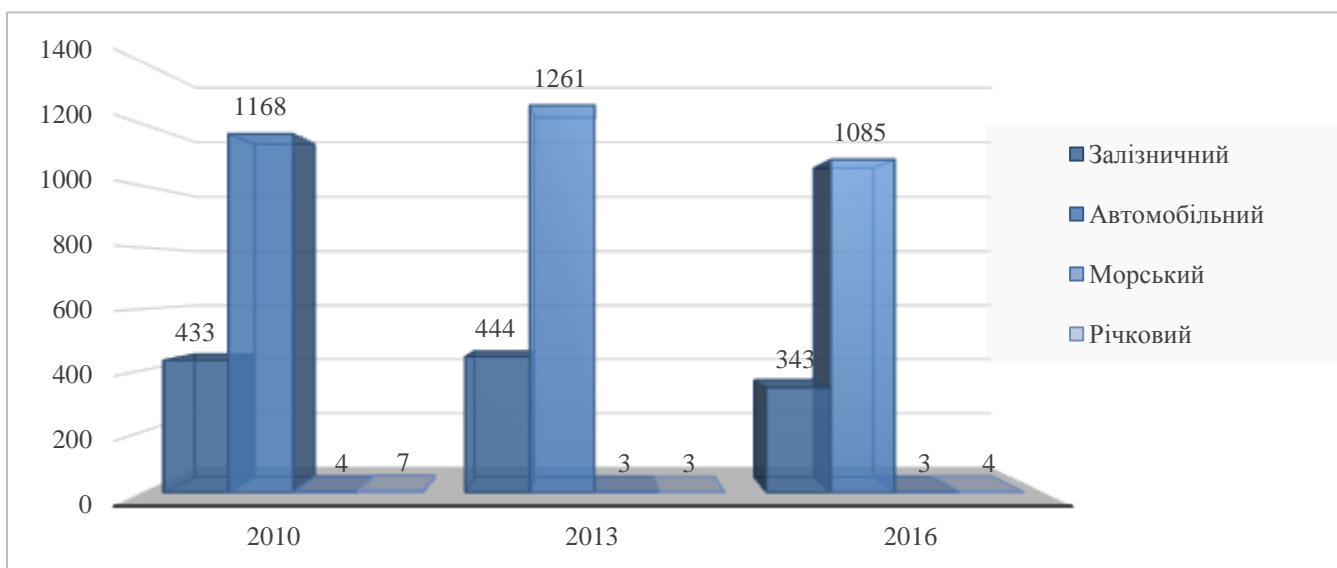

Рис. 1. Перевезення агропродукції за видами транспорту, млн. т

Сьогодні ключову роль в успішній реалізації запасів зерна відіграє спроможність підприємства в найкоротші терміни відвантажувати великі партії. Тому ще одним показником, що дає змогу оцінити ефективність і доцільність функціонування зерносховищ, є можливість відвантаження зерна на різні види транспорту. Якщо на автотранспорт забезпечується стовідсоткове відвантаження зерна із зерносховищ, то переважна відсутність колій до елеваторних потужностей забезпечує лише 15 % відвантаження зерна у залізничні вагони. Така ситуація ускладнює логістику зернопотоків і вимагає використання витратніших мультимодальних схем перевезення. Це характерно і для водного

транспорту, який забезпечує лише 1 % інтермодального завантаження зерна [1, с. 125].

Морський та річковий транспорт мають найнижчі показники з перевезення агропродукції, що в свою чергу свідчить про низький рівень розвитку та ефективності логістики внутрішніх водних шляхів в Україні, в той час як у більшості країн Європи вже давно оцінили усі переваги використання річкового транспорту в агробізнесі.

З огляду на низьку вартість транспортування водним шляхом, у Франції та Німеччині внутрішніми водними шляхами перевозиться від 40% до 50% зернових (табл.6).

Таблиця 6

Порівняльна таблиця вартості перевезень вантажів

Вид транспорту	Франція (м. Ножан-сюр-Сен – м. Руан)	Україна (м.Кременчук – м. Миколаїв)
залізничний	260 км – 16,5 євро/т	334 км – 7,3 євро/т
автомобільний	250 км – 14 євро/т	425 км – 22,8 євро/т
водний	390км – 10 євро/т	636 км – 8,8 євро/т

За даними [12]

В Німеччині, як і в Україні, обмеження максимальної повної маси автомобілів – 40 т., на автошляхах створено соціальні контрольні пункти, які фіксують понаднормоване завантаження, ці операції автоматизовано.

Автотранспорт рентабельний на відстані до 200 км – найчастіше використовується для доставки продукції від фермерських господарств до річкових терміналів. Об'єкти логістичної інфраструктури – переробні заводи і елеватори будуються переважно на березі каналів і річок, що є величезною перевагою для мінімізації фінансових та часових витрат при транспортуванні агропродукції.

Аналіз показав, що різниця в логістичних витратах є перепоною для зміцнення позицій української агропродукції на світових ринках. Як приклад, в українських портах вартість логістичних витрат приблизно на 40% вища, ніж на такі ж послуги в Німеччині, і на 30% вища, ніж витрати в США, що має прямий негативний вплив на конкурентоспроможність української агропродукції. [10]

За судноплавним каналом Рейн-Майн-Дунай і розгалуженій системі внутрішніх водних шляхів та гирлових портів Амстердам, Роттердам, Антверпен, Констанца вантаж може бути доставлений внутрішнім водним транспортом практично

по всій Європі. Для України перспективні внутрішні водні маршрути Одер-Вісла-Прип'ять-Дніпро і Західна Двіна-Прип'ять-Дніпро з гирлового порту Рига-Херсон. [11]

Отже, враховуючи іноземний досвід використання логістики внутрішніх водних шляхів в агробізнесі, необхідно переоцінити можливості національної агрологістики для транспортування агропродукції, і зокрема зерна.

За даними Державної служби статистики України, експлуатаційна довжина річкових судноплавних шляхів загального користування скоротилася з 4000 км до 1569 км [13]. Річковий транспорт України представлений судноплавною компанією ПрАТ «Укррічфлот», яка складається з Головного підприємства та 290 структурних одиниць. Навігація на них триває у середньому 290 днів/ рік. На основних водних шляхах України сьогодні розташовано 20 портів і терміналів, а річковий флот нараховує 635 суден усіх класів: буксири, баржі-майданчики, суховантажні судна тощо. З 1990 року вантажообіг річковими судноплавними шляхами скоротився з 60 млн т вантажів до 7 млн. т вантажів у 2016 р.

На рис. 2 зображено обсяг перевезення вантажів річками України у період 2000-2015рр.

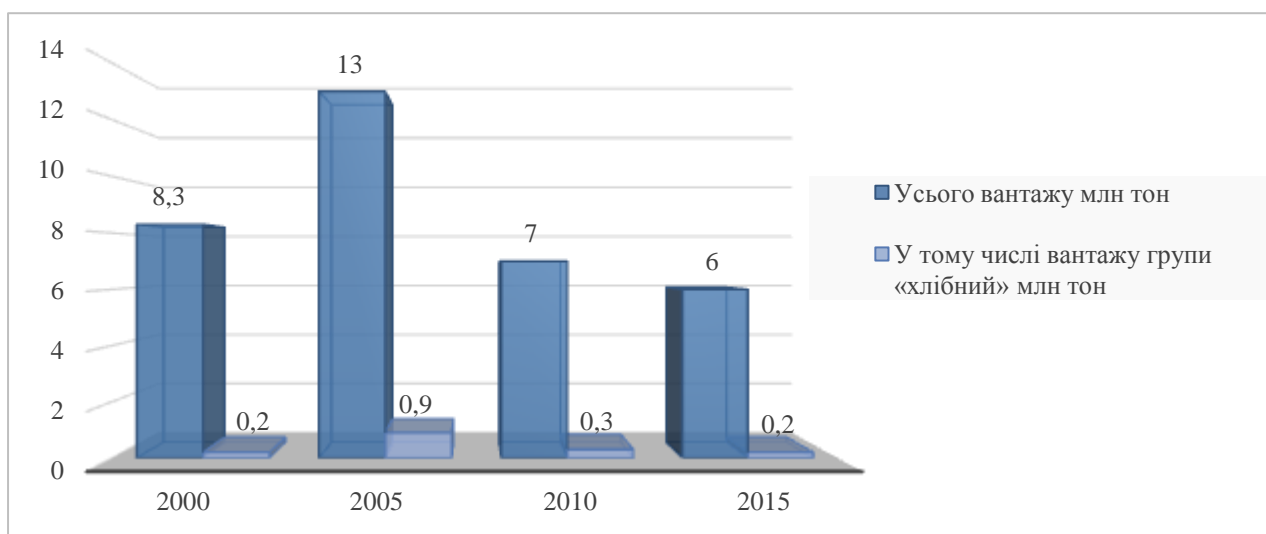

Рис. 2. Обсяг перевезення вантажів внутрішніми водними шляхами України (2000 - 2011р.)

[Складено за 11]

Недоліки розвитку перевезень річковим транспортом пов'язані з цілим комплексом проблем. Серед них, основними стримуючими факторами інтенсивного розвитку річкового транспорту є: застаріла матеріально-технічна база, невисокий рівень механізації перевантажувальних робіт,

значний фізичний і моральний знос річкових суден, недостатні обсяги перевезень з використанням системи «буксир-штовхач / баржа», необґрунтовано завищені портові, каналні, корабельні та інші збори (табл.7).

Таблиця 7

Перепони розвитку логістики внутрішніх водних шляхів України [13]

Проблема	Характеристика
Зношений рухомий склад	рухомий склад, який налічує 635 одиниць, що становить близько 22% від тієї кількості, яка використовувалась у 1990 році. зношеність основних фондів ввт України становить 75,4 %; хронічне (більше ніж 20 років) недофінансування державних компаній та недостатні інвестиції від приватних інвесторів; кількість технічно застарілих суден складає 81,9%
Висока вартість транспортування	недосконалий механізм формування тарифів на перевезення, шлюзування, розведення мостів; всі витрати: портові та каналні збори, лоцманська проводка, шлюзування, розведення мостів, акцизний податок (збор) з палива, рентна плата за спеціальне використання водних ресурсів забезпечує перевізник; фактична відсутність закону, який регулює використання внутрішніх водних шляхів.
Наявність складного рельєфу дна	глибини та підводні скелі ускладнюють проходження суден на певних ділянках (наприклад дніпродзержинський переказ)
Зношеність інфраструктурних об'єктів та обмеженість перевантажень на терміналах	технічний механізм розрахований на відвантаження без можливості перевантаження

Вартість доставки зернових культур від сільгоспвиробника в порт в Україні вища, ніж у США і більшості країн Європи. Близько 18% логістичних витрат в Україні пов'язані з доставкою пшениці безпосередньо з поля в порти, тоді як у Франції та Німеччині, наприклад, цей показник становить лише 8%, в США — близько 6%. Близько 20% припадає на доставку зерна з елеватора в порт, тоді як у Франції та Німеччині витрати становлять 13-14%. У США на них припадає до 22% всіх логістичних витрат. Досвід США та Європи доводить необхідність та економічність використання річкової логістики для транспортування зерна в морські порти для подальшого експорту, що в Україні може здійснюватися за рахунок використання гирла Дніпра та Південного Буга. [9]

Отже, враховуючи іноземний досвід використання логістики внутрішніх водних шляхів у агробізнесі, для підвищення конкурентоспроможності української

агропродукції на світовому ринку є доцільним використання саме водного транспорту, що в свою чергу відкриє більше можливостей для зменшення логістичних витрат в агрологістиці України.

Шляхами покращення стану логістики внутрішніх водних шляхів для розвитку агробізнесу України можуть стати:

- активні роботи з днопоглиблення р. Дніпро, в Дністровському лимані та роботи з приведення в належний стан української ділянки р. Дунай;
- переналаштування терміналів на перевантаження вантажів всередині країни, а не тільки на їх відвантаження;
- ліквідація платежів за проходження шлюзів і розведення мостів;
- зниження портових, каналних, корабельних та інших зборів;
- запровадження єдиного закону, який регулює внутрішні водні шляхи;
- зниження вартості транспортно-логістичних операцій водним транспортом;

– збільшення фінансування державними компаніями та залучення інвестицій від приватних інвесторів у рухомий склад;

– відновлення зношених шлюзів та інших інфраструктурних об'єктів; [14]

– акцентування уваги на розвитку перспективних внутрішніх водних маршрутів (Одер-Вісла-Прип'ять-Дніпро і Західна Двіна-Прип'ять-Дніпро з гирлового порту Рига-Херсон).

– зменшення вартості логістичних витрат в українських портах на 30 - 40%, адже різниця в логістичних витратах є перепорою для зміцнення позицій агропродукції на світових ринках;

– розбудова інфраструктури на березі каналів і річок, що є перевагою для мінімізації фінансових та часових витрат при транспортуванні агропродукції;

– збільшення обсягів перевезення зернових до 40-50% річками України;

– розбудова розгалуженої системи судноплавних каналів;

– приєднання України до Європейської угоди «Про створення мережі внутрішніх водних шляхів для полегшення й розвитку в Європі міжнародних перевезень внутрішнім водним транспортом»;

– зниження тарифів на збори для пересування внутрішніми водними шляхами суден під іноземними прапорами.

Висновки. Враховуючи значну частку транспортної складової у структурі логістичних витрат, управління переміщенням вантажів набуває актуального значення і є одним із резервмістких напрямів удосконалення логістичних систем аграрного сектору національної економіки.

Використання потенційно існуючих можливостей, а саме логістики внутрішніх водних шляхів дасть істотний поштовх для подальшого ефективного логістичного забезпечення агропромислового комплексу та розвитку агробізнесу. Розбудова логістичної інфраструктури внутрішніх водних шляхів України дозволить оптимізувати логістичні витрати у ланцюгу постачання агропродукції. Стейкхолдери

агробізнесу отримають економічні та соціальні вигоди, а саме можливість: заощадити на перевезеннях (реалізація продукції на річковому терміналі, поставки до морського порту, прямий експорт кораблями типу «ріка-море»); оперативніше поставляти більшу кількість продукції на зовнішні ринки; ширше розкрити експортний потенціал сільгосппродукції, отримати додаткові джерела прибутку від транзиту внутрішніми водними шляхами, а також збільшиться надходження податків, адже розвиток річкових перевезень дасть поштовх до зростання суміжних галузей (виробництво сталі, суднобудування тощо).

Список використаних джерел.

1. Колодійчук В. А. Інтегральна оцінка економічної ефективності регіональних логістичних систем підприємств зернопродуктового підкомплексу АПК України. *Регіональна економіка*. 2016. № 2. С.121-128. URL:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2016_2_16.

(дата звернення: 19.05.2018).

2. Аграрний центр «Innovation». Стратегія: як вивести Україну на 2 місце у світовому експорті зернових. URL: <http://agroinnovation.in.ua/uastatti2.html>. (дата звернення: 20.05.2018).

3. Платформа Geograf.com. Агропромисловий комплекс України. URL: <http://www.geograf.com.ua/human/school-course/412-agropromislovij-kompleks-ukrajini>. (дата звернення: 20.05.2018).

4. Стародубцева Т. В., Самоєнкова О. В. Аналіз динаміки та структури продукції сільського господарства. *Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень*: збірник наукових студентських праць. Випуск 3. Частина I (ОНЕУ). Одеса, 2017. С. 114 – 119.

5. Інформаційний портал «Агробізнес сьогодні». Як ефективно організувати логістичний сервіс. URL: <http://agro-business.com.ua/agrobusiness/item/9211-valovij-zbir-zerna-v-ukrajini-u-2017-18-mr>

sklav-61-3-mln-tonn.html. (дата звернення: 21.05.2018).

6. Кравчук І.І., Швець Т. В., Левківська Л. М. та ін Агробізнес: проблеми, сучасний стан та перспективи розвитку : кол. моногр. / за ред. Г. Є. Жуйкова, В. С. Ніценка. Одеса: Лерадрук, 2013. Кн. 3. 577 с. URL: <http://ir.znau.edu.ua/handle/123456789/3791>(дата звернення: 22.05.2018).

7. Павленко О. Річкова інфраструктура повинна стати елементом аграрної логістики України /Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <http://minagro.gov.ua/node/16911>. (дата звернення: 22.05.2018).

8. Крикавський Є.В., Похильченко О.А. Економіка логістики: навчальний посібник, Львів: Національний університет «Львівська політехніка», Видавництво Львівської політехніки, 2014. 637 с.

9. Асоціація аграрних перевізників України. В пошуках виходу. URL: <http://aapu.com.ua/category/article/>. (дата звернення: 22.05.2018).

10. Шапран А., (2017), Річкова логістика в Західній Європі: чому можна повчитися? Онлайн-платформа LogisticsAgroBenchmark. URL: http://cfts.org.ua/blogs/rechnaya_logistika_v_za_radnoy_evrope_chemu_mozhno_pouchitsya__296. (дата звернення: 23.05.2018).

11. Вадатурський О., (2017) Як відродити річкову логістику. Онлайн-платформа Mind. Ua. URL: <https://mind.ua/openmind/20175991-yak-vidroditi-richkovu-logistiku>. (дата звернення: 23.05.2018).

12. Офіційний сайт компанії Nibulon.com. URL: <http://www.nibulon.com/data/pro-kompaniyu/istoriya-stvorennya-pidpriemstva.html>. (дата звернення: 24.05.2018).

13. Офіційний сайт Державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 24.05.2018).

14. Про схвалення Транспортної стратегії України на період до 2020 року: Розпорядження від 20 жовтня 2010 р. N 2174-р. URL:

<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174>. (дата звернення: 25.05.2018).

REFERENCES:

1. Kolodijchuk, V. A. (2016), “Integrated assessment of economic efficiency of regional logistics systems of enterprises in grain products sub-complex of AIC of Ukraine”, *Rehional'na ekonomika*, [Online], Vol.2, pp.121-128, available at http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2016_2_16, (Accessed 19 May 2018).

2. Agricultural Center of Innovation (2018), “Strategy: how to bring Ukraine to the 2nd place in world exports of cereals”, [Online], available at: <http://agroinnovation.in.ua/uastatti2.html>, (Accessed 20 May 2018).

3. Platform Geograf.com. (2018), “Agriculture of Ukraine”, [Online], available at: <http://www.geograf.com.ua/human/school-course/412-agropromislovij-kompleks-ukrajini>, (Accessed 20 May 2018).

4. Starodubtseva, T. V. and Samotoenkova, E. V. (2017), “Analysis of the dynamics and structure of agricultural production”, *Statystyka – instrument sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen'*, part 1, Issue 3, Odesa, Ukraine, pp. 114-119.

5. Information portal “Agrobusiness today” (2018), “How to organize logistics service effectively”, [Online], available at: <http://agrobusiness.com.ua/agrobusiness/item/9211-valovij-zbir-zerna-v-ukrajini-u-2017-18-mr-sklav-61-3-mln-tonn.html>, (Accessed 21 May 2018).

6. Shvets, T., Levkivska, L. and others (2013), *Ahrobiznes: problemy, suchasnyj stan ta perspektvy rozvytku* [Agribusiness: problems, current state and development prospects], Monograph, in Zhujkov H. Ye., Nitsenko V. S. (ed.), Leraдрук, Odesa, Ukraine, 577 p., [Online], available at: <http://ir.znau.edu.ua/handle/123456789/3791>, (Accessed 22 May 2018).

7. Pavlenko, O. (2015), “River infrastructure should become an element of Ukrainian agrarian logistics”, *Ministry of*

Agrarian Policy and Food of Ukraine, [Online], available at: <http://minagro.gov.ua/node/16911>, (Accessed 22 May 2018).

8. Krykavs'kyj, Ye.V. and Pokhyl'chenko O.A. (2014), *Ekonomika lohistyky*, [The economy logistics], L'vivs'ka politehnika, L'viv, Ukraine, 637p.

9. Association of Agrarian Carriers of Ukraine, "Searching for an exit", [Online], available at: <http://aapu.com.ua/category/article/>, (Accessed 22 May 2018).

10. Shapran A. (2017), Online Platform LogisticsAgroBenchmark, "River Logistics in Western Europe: what you can learn?", [Online], available at: http://cfts.org.ua/blogs/rechnaya_logistika_v_zapadnoy_evrope_chemu_mozhno_pouchitsya__296, (Accessed 23 May 2018).

11. Vadaturs'kyj, O. (2017), "How to revive river logistics", Online Platform Mind. Ua, [Online], available at: <https://mind.ua/openmind/20175991-yak-vidrodity-richkovu-logistiku>, (Accessed 23 May 2018).

12. The official website of the company Nibulon.com., [Online], available at: <http://www.nibulon.com/data/pro-kompaniyu/istoriya-stvorennya-pidpriemstva.html>, (Accessed 24 May 2018).

13. Official State Statistics Committee of Ukraine, the official website, [Online], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>, (Accessed 24 May 2018).

14. The decree by Cabinet of Ministry of Ukraine, (October 10, 2010) No. 2174-p, "On Approval of the Transport Strategy of Ukraine for the period till 2020", [Online], available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2174-2010-%D1%80>, (Accessed 25 May 2018).

БУХАРИНА ЛЮДМИЛА МИХАЙЛОВНА, доктор економічних наук, доцент, завідувачка кафедрою підприємництва, менеджмента організацій і логістики, професор, Запорозький національний університет, г. Запоріжжя

БИРЮКОВ ТИМУР РОМАНОВИЧ, студент факультета менеджмента, Запорозький національний університет, г. Запоріжжя

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПОТЕНЦИАЛА ЛОГИСТИКИ ВНУТРЕННИХ ВОДНЫХ ПУТЕЙ ДЛЯ РАЗВИТИЯ АГРОБИЗНЕСА В УКРАИНЕ

Сегодня успех в агробизнесе достигается за счет внедрения передовых технологий и бизнес-идей, использования опыта успешных компаний. В качестве действенных инструментов в агробизнесе используются логистические технологии в управление материальными потоками. Вместе с тем недостаточный уровень развития агрологистики и соответствующей инфраструктуры препятствует товаропроизводителям в выходе на мировой аграрный рынок. Целью работы является исследование потенциала использования логистики внутренних водных путей для снижения расходов субъектов предпринимательской деятельности в аграрном секторе Украины. Предметом исследования является анализ эффективности использования логистики внутренних водных путей для развития агробизнеса в Украине. В работе использована совокупность общенаучных методов познания и специальных методов экономических исследований, а именно: обобщение и сравнение, анализ и синтез, систематический метод познания процессов и явлений в сфере экономики, системно-структурный и сравнительный анализ, индексный метод и метод статистических группирований для анализа тенденций развития аграрной сферы Украины. Научная значимость работы заключается в определении потенциала логистики

внутренних водных путей, который на данном этапе представляет собой недооцененный ресурс для агробизнеса.

Данный потенциал необходимо использовать и интегрировать в цепи снабжения агропромышленного комплекса, что позволит повысить эффективность и удерживать лидирующие позиции на внутреннем и внешнем рынках.

Ключевые слова: потенциал, логистика внутренних водных путей, агробизнес, агрологистика.

LIUDMYLA BUKHARINA, *doctor science in Economics, associate professor, head of the Department of Entrepreneurship, Management of Organizations and Logistics, professor, Zaporizhzhzia National University, Zaporizhzhzia, Ukraine*

TYMUR BIRIUKOV, *student of faculty of management, Zaporizhzhzia National University, Zaporizhzhzia, Ukraine*

USING OF THE POTENTIAL OF INLAND WATERWAYS LOGISTICS FOR DEVELOPMENT OF AGRIBUSINESS IN UKRAINE

Purpose

The paper purpose is to study the issues of the potential of using inland waterways logistics for cutting costs of businesses in agricultural sector of Ukraine.

Design/methodology/approach

The basic principles of the research are generalization and comparison, methods of analysis and synthesis, systematic and comparative, index and statistical grouping methods have been used.

Findings

The subject of the study is the efficiency analysis of using inland waterways logistics for development of agribusiness in Ukraine.

The relevance of the research is determined by the need to improve the logistical infrastructure and bolster support services, to strengthen agricultural products value chains, and increase global market access for Ukrainian agribusinesses. Experiences in several European countries have demonstrated that the use of inland waterways can be a viable alternative.

It also supports infrastructure that improves product delivery while minimizing loss, such as storage facilities, dedicated agriculture port terminals, and facilities for processing agriculture products. The right infrastructure can reduce transaction costs for agribusinesses, improve processing of agriculture products, and reduce post-harvest losses.

Furthermore, the article analyses the potential for increasing the modal share of inland waterway transport. Compared to other modes of transport which are often confronted with congestion and capacity problems, inland waterway transport system is characterized by its reliability, energy efficiency and major capacity for increased exploitation.

Research limitations/implications

The paper clearly provides determination of potential of inland waterways logistical solutions, which are underestimated for development of agribusinesses.

Originality/value

Such knowledge will help to promote and strengthen the competitive position of inland waterways in the transport system, and to facilitate its integration into the intermodal logistics chain, that will allow promoting efficiency and containing leading positions on agricultural internal and external markets.

Keywords: the potential, inland waterways logistics, agribusiness, agrologistics.

УДК 656.025

ЛОГІСТИЧНІ ЦЕНТРИ ЯК НАПРЯМОК РОЗВИТКУ ЛОГІСТИКИ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ

ШМИГОЛЬ НАДІЯ МИКОЛАЇВНА, д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку та оподаткування ЗНУ, м. Запоріжжя

МЕТЕЛЕНКО НАТАЛЯ ГЕОРГІЇВНА, д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування ЗДІА, м. Запоріжжя

[DOI 10.26661/2522-1566-2018-2/04-08](https://doi.org/10.26661/2522-1566-2018-2/04-08)

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю обґрунтування переваг використання водного та морського транспорту порівняно з іншими видами транспорту як у країнах Європи та і в Україні.

Ціллю статті є розгляд міжнародного досвіду, та українських можливостей створення логістичних центрів, та обґрунтування місць їх локалізації, з метою розвитку водного транспорту України.

Методологічною основою дослідження є осмислення сукупності теорій і наукових підходів до логістики водного транспорту, обґрунтованих у працях вітчизняних та зарубіжних учених. У ході дослідження використано такі методи й підходи: методи аналізу і синтезу, абстрактного та конкретного, історичний метод, факторний аналіз, структурно-функціональний аналіз, системний підхід. В роботі проведено аналіз досвіду побудови логістичних центрів в провідних країнах світу.

Доведено, що враховуючи значну роль транспортних послуг при створенні логістичних центрів, вони повинні створюватись в районах, що мають розвинуту транспортну інфраструктуру та можуть запропонувати інтермодальні перевезення. Виправдано розташовувати центри логістики в пунктах, де перетинаються лінії різних видів наземного транспорту, повітряного та водного, і є можливість, розробити місце для потреб логістичного обслуговування центру, зазначені умови побудови логістичних центрів на Україні.

Доведено, що сьогодні, в Україні доцільно приділити увагу створенню транспортно-логістичних центрів в регіонах країни, особливо з розвинутою річковою та морською інфраструктурою, активізувати роль держави в напрямку здійснення ряду економічних та законодавчих реформ із підтримання та розвитку інфраструктури водного транспорту, що сприятиме залученню України до міжнародних проектів з питань розвитку мережі логістичних центрів.

Ключові слова морська логістика, логістичні центри, водні шляхи, водний транспорт, відновлення інфраструктури.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку світової економіки та бізнесу загалом характеризується все більш зростаючою роллю використання водних видів транспорту. Проте, сучасний стан української річкової та морської логістики є незадовільним. Втім багато науковців і практиків відмічають, що саме ці види транспорту мають низку переваг. Також слід зазначити, що важливим є створення в

безпосередній близькості із морськими портами сучасних логістичних центрів, як одних з головних напрямків підвищення ефективності та якості транспортного обслуговування і, в першу чергу, в міжнародному сполученні.

Аналіз останніх досліджень. Багато вчених досліджували проблеми транспортної логістики. Ці проблеми знайшли своє відображення у дослідженнях таких вчених

як: Бакаєв О. О., Кутах О. П., Пономаренко Л. А., Бауерсокс Д. Дж., Дикань В. Л., Ларіна Р. Р., Миротін Л. Б., Некрасов А. Г., Прокоф'єва Т. А., Смахов А. А. та ін. [1-8].

Формування мети статті. Ціллю статті є розгляд міжнародного досвіду, та українських можливостей створення логістичних центрів, та обґрунтування місць їх локалізації, з метою розвитку водного транспорту України.

Виклад основних результатів. Водний транспорт, а особливо морський, є тим каталізатором, який забезпечує розвиток господарських зв'язків як на національному, так і на міжнародному рівні, який в тому числі забезпечує фінансово-економічну безпеку країни. Втім, на сьогодні стан логістики саме цих видів транспорту викликає багато питань, як з приводу структури і напрямів розвитку.

Таблиця 1

Структура торгового флоту України та потенціал розвитку

	1990	2000	2010	2013	2020
Всього флоту	29 210	1 670	904	635	1 288
Нафтові танкери	6 192	90	52	40	64
Суховантажі / баржі	6 626	266	111	28	200
Суховантажі	10 568	881	526	400	784
Контейнеровози	601	46	...	2	35
Інші типи суден (тягачі, буксири, допоміжний флот)	5 225	386	214	167	205
Обсяг перевезень, млн т	66	8	7	4	15

Агенція UNCTAD опублікувала дослідження «Review of Maritime Transport 2010», в якому зазначено, що «...під прапорами семи країн Чорноморського регіону – Росії, Туреччини, України, Грузії, Болгарії, Румунії та Молдови – на 1 січня 2010 року ходив торговий флот загальним дедвейтом 18,401 млн. тонн. Маючи на увазі, що світовий дедвейт торгового флоту – це 1276,14 млн. тонн, на частку країн Чорномор'я припадає лише 1,44% загальносвітового дедвейту. Для порівняння, за даними на 1 січня 2007 року ці цифри дорівнювали 1,84%, а на 1 січня 1997 року в усіх країнах Чорного моря в сукупності флот налічував 33,78 млн. тонн дедвейту, тобто 4,45% тодішнього світового. При цьому Молдова всього п'ять років тому не мала флоту зовсім».

Щодо України, слід зазначити, що останнім часом постійно відбувається скорочення флоту, судна застарівають, спостерігається динаміка збільшення середнього рівня їх зносу. У зв'язку з чим, для ефективного використання все

зменшуючої кількості суден, та необхідністю встигати за проблемами в обробленні вітчизняних та транзитних вантажів, слід розробляти нові логістичні схеми, включаючи створення сучасних логістичних центрів.

Як зазначає Дорогунцов С. «для нарощування обсягів перевалки контейнерних вантажів через українські порти необхідно створювати зони трансшипмента, що потребує високотехнологічних потужностей, здатних обробляти великі контейнеровози. Для цього необхідно кардинально перебудувати підхідні канали, акваторії портів, набувати нового вантажного устаткування, інтенсифікувати обробку суден тощо. На сьогодні найглибшим портом є Південний, який має 13 причалів, які можна віднести до розряду глибоководних» [9].

Сьогоднішня транспортна інфраструктура, в тому числі ефективні логістичні центри є для України, з її досить значною територією, запорукою реалізації стратегічних цілей.

При побудові логістичних центрів, дуже важливим є рішення про їх місцезнаходження, яке залежить від ряду факторів, як правило, як логістичних так і не логістичних. Враховуючи значну роль транспортних послуг при створенні логістичних центрів, вони повинні створюватись в районах, що мають розвинуту транспортну інфраструктуру та можуть запропонувати інтермодальні перевезення. Погане місце розташування викликає затори, генерує вантажний транспорт через міські центри, руйнує міські дороги, не пристосовані до важкого

вантажного транспорту. Тому виправдано розташовувати центри логістики в пунктах, де перетинаються лінії різних видів наземного транспорту, повітряного та водного, і є можливість, розробити місце для потреб логістичного обслуговування центру. Детальні умови створення логістичних центрів в макро- та мікро-просторових умовах представлені на рисунках 1 і 2.

Макропростір, в основному, формують транспортні коридори, морські порти і внутрішні, райони з високим ступенем урбанізації та національними кордонами.

Рис. 1. Створення логістичних центрів в макропросторових умовах

З точки зору мікропростору в розвинутих країнах з цього приводу вибір місця розміщення логістичного центру, як правило, здійснюється органами влади, вони

ініціюють ідею створення центру на місцевому рівні.

Тут важливо: вірно розташована земельна ділянка, наявні об'єкти транспортної інфраструктури та місце, в якому є доступ до щонайменше двох видів транспорту.

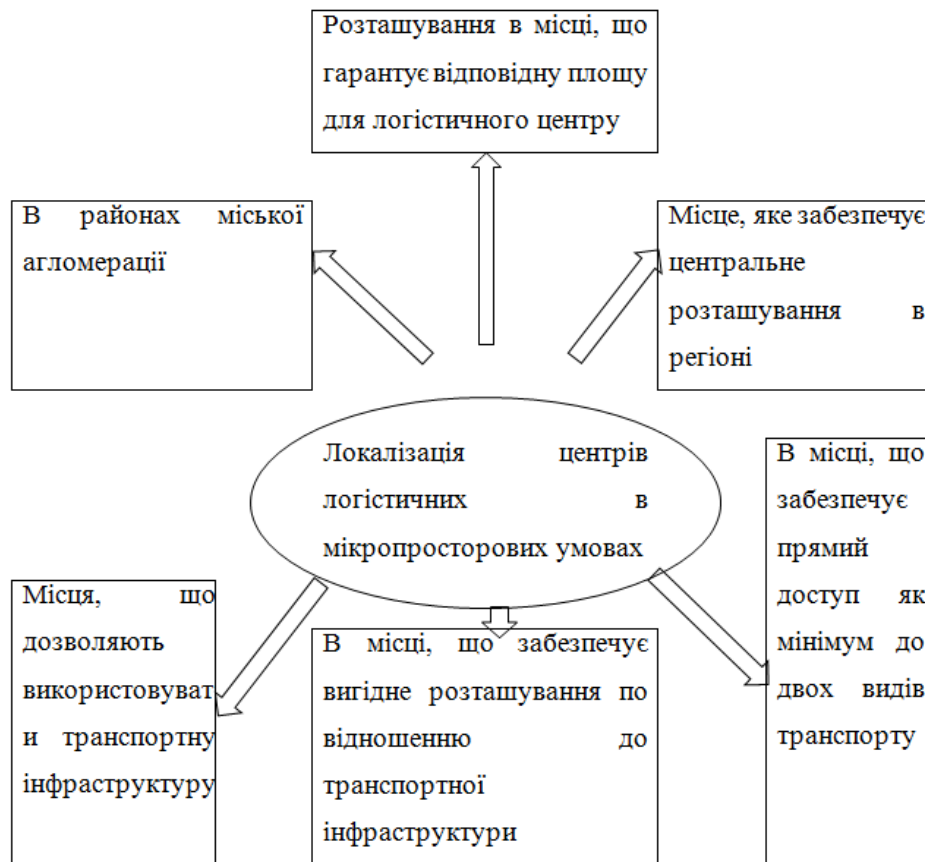

Рис. 2. Створення логістичних центрів в мікропросторових умовах

В даний час можна помітити значний розвиток інвестицій, пов'язаних із створенням логістичних центрів на міжнародному ринку. У європейських країнах, завдяки державній підтримці розвивається узгоджена мережа логістичних центрів.

З іншого боку, національні ініціативи, позбавлені аналогічних заходів, та дуже часто, залежать лише від місцевих інвесторів.

В даний час існує потреба у створенні малих логістичних центрів поблизу кордону з західним блоком, через збільшення міжнародної торгівлі між країнами Європейського Союзу та іншими регіонами. Можливості та перспективи для розвитку центрів логістики в ланцюгах постачань зумовлена інтеграцією та координацією потоків товарів та фактичною інформацією.

Завдяки розширенню глобального потоку продажу-купівлі товарів, роль, значення та позиції логістичних центрів постійно посилюються. Згідно з спостереженнями, все більше уваги приділяється в європейських країнах аспектам, пов'язаним з природним середовищем. Це викликає необхідність поступового усунення автомобільного транспорту на користь зеленого залізничного та морського та водного транспорту.

У зв'язку з цим спостерігається безперервний розвиток таких морських терміналів, як Бремен, Гамбург, Роттердам, а також менших портів, таких як Гданськ, чия перевантажувальна потужність на рубежі останніх 4 років виросла майже в два рази на рік.

Збільшення використання морського транспорту створює необхідність створення логістичних центрів, які б забезпечували

всебічну підтримку експортованих і імпортованих контейнерів до країни. У 2009-2011 роках у міжнародних експедиторських компаніях було зафіксовано значні міжнародні перевезення, збільшення обсягів поставок "генеральних вантажів", тобто там, де є контейнер, чи у одному контейнері товари від різних вантажовідправників, призначені для однієї колекції або навпаки: в одному контейнері є товар, який призначено для декількох одержувачів від одного відправника. Для надання такого типу послуг необхідно перезавантажити їх в логістичному центрі.

Згідно даних статистики «в Азово-Чорноморському басейні багато зручних бухт і сьогодні тут функціонують Чорноморське (ЧМП), Азовське (АМП) та Українсько-Дунайське (УДП) пароплавства, що володіють транспортним флотом сумарною вантажністю 5,2 млн. т і пасажирським флотом на 9,9 тис. місць. До цих пароплавств належать 18 морських портів, які не замерзають і через які здійснюється значна частина експортно-імпортованих операцій України. Навігація в Азовському морі ускладнюється малою глибиною і замерзанням його взимку. Через порти Чорного і Азовського морів здійснюються зовнішньоекономічні зв'язки України» [10].

Більші компанії з сектору TSL які використовують свої власні центри, і в меншій мірі потребують доступу до глобального центру логістичних послуг, які кожен може використовувати.

Зростаючий обмін між країнами обумовлює необхідність створення власних логістичних центрів компанії, насамперед в великих міжнародних компаній, в тих місцях, де вони є найбільш корисними (з точки зору фінансів та доступності для клієнтів).

З цієї причини все більше і більше створюються логістичних центрів у країнах Євросоюзу. Наприкінці 2014 року буде заплановано відкриття трьох найбільших логістичних центрів Амазонки в Європі. Приклади таких інвестицій в останні роки

можна знайти набагато більше. Найбільший Європейський логістичний центр був побудований Лідл. Компанії вирішили подібні рішення Drutex – виробник віконних рам і Volkswagen.

Центри, призначені для обслуговування багатьох компаній, також швидко зростають. Як кажуть Спеціалісти Propertynews.pl наприкінці 2012 року були лідерами у сфері постачання складських приміщень в Європі. Згідно із звітом Colliers International у 2012 році 500 000 кв. м. Було створено новий складський простір, наступного року 400 000 кв. м.

Як зазначлось в Newsweek, логістичні центри починають ставати все більш і більш спеціалізованими, та публічно доступними - пропонуючи широкий спектр послуг. Вони повільно починають розрізнятися і спеціалізуються. Цікавим прикладом може бути логістичний центр FM Logistic, який був побудовано в першій половині 2014 року в районі Варшави, найбільшого у Центральній Європі спеціалізованого дистрибуційного центру для аптек. Склад оснащений спеціальними холодними приміщеннями для зберігання фармацевтичних продуктів у спеціальних умовах. Крім того, у компанії також є спеціалізований транспортний флот, включаючи автомобілі, двокамерні холодильні камери, які дозволяють одночасно перевозити ліки в різних температурних діапазонах.

Висновок. В сучасний період господарювання відбувається формування транспортних потоків, серед яких особливе місце займають міжнародні транспортні коридори, йде розбудова транспортно-логістичної інфраструктури, створюються нові транспортно-логістичні центри. Зростаючий обмін між країнами обумовлює необхідність створення власних логістичних центрів компанії, насамперед в великих міжнародних компаній, в тих місцях, де вони є найбільш корисними. Тому, сьогодні, в Україні доцільно приділити увагу створенню транспортно-логістичних центрів в регіонах країни,

особливо з розвинутою річковою та морською інфраструктурою, активізувати роль держави в напрямку здійснення ряду економічних та законодавчих реформ із підтримання та розвитку інфраструктури водного транспорту, що сприятиме залученню України до міжнародних проектів з питань розвитку мережі логістичних центрів.

Список використаних джерел:

1. Бакаев О. О., Кутах О. П., Пономаренко Л. А. Теоретичні засади логістики: підр. для студ. екон. і транспорт, спец. К.: Фенікс, 2003. Т. 1. 429с.
2. Бауерсокс Дональд Дж., Клосс Дейвид Дж. Логистика: интегрированная цепь поставок: Пер. с англ. М.: ЗАО «Олимп-бизнес», 2001. 639 с.
3. Гармаш О. М. Концептуальні засади механізму формування логістичного центру. *Часопис Хмельницького університету управління та права «Університетські наукові записки»*: зб. наук. пр. Хмельницький, ХУУП, 2009. Вип. 1 (29). С. 346-352.
4. Дикань В. Л. Актуальность улучшения системы комбинированных перевозок в международной транспортной сети. *Вісник економіки транспорту і промисловості: Зб. наук. Праць*. Харків УкрДАЗТ, 2006. № 13. С. 13-20
5. Интегрированная логистика накопительно-распределительных комплексов (склады, транспортные узлы, терминалы): Учебник / Л. Б. Миروتин, А. Г. Некрасов. М.: Экзамен, 2003. 446 с.
6. Ларіна Р. Р. Формування та забезпечення надійності регіональних логістичних систем: монографія. Донецьк: «Норд-Пресс», 2005. 284 с.
7. Смирнов І. Г. Світовий ринок логістичних послуг: географічні особливості. *Вісник Київського ун-ту. Серія «Географія»*. 2009. Вип. 46. С. 60- 65.
8. Устенко М. О. «Основні проблеми транспортної логістики» УкрДАЗТ. *Вісник*

економіки транспорту і промисловості. 2010. № 29. С. 2-5.

9. Дорогунцов С. Морський транспорт; Розміщення трудових сил України. *Подія*. 2011. №3. С. 22-25.

10. URL: <https://provse.te.ua/2016/06/vnutrishnij-vodnyj-transport-ukrajiny-problemy-i-perspektyvy-rozvytku/>(дата звернення: 12.05.2018).

REFERENCES:

1. Bakaev, O. O. (2003), *Teoretychni zasady lohistyky* [Theoretical foundations of logistics], Feniks, Kyiv, Ukraine.
2. Bauersoks, D. Dzh. and Kloss D. Dzh. (2001), *Logistika: integrirovannaja ser' postavok* [Integrated supply chain], ЗАО «Olimp-biznes», Moscow, Russia.
3. Harmash, O. M. (2009), “Conceptual basis of the mechanism of formation of the logistics center”, *Chasopys Khmel'nyts'koho universytetu upravlinnia ta prava «Universytets'ki naukovy zapysky»*: vol. 1 (29), KhUUP, Khmel'nyts'kyj, pp. 346-352.
4. Dikan, V.L. (2006), “The urgency of improving the system of combined transport in the international transport network” *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti, UkrDaST. Kharkiv*, No. 13, pp. 13-20.
5. Mirotin, L. B. and Nekrasov, A. G. (2003), *Integrirovannaja logistika nakopitel'no-raspredelitel'nyh kompleksov (sklady, transportnye uzly, terminaly)* [Integrated logistics of storage and distribution complexes (warehouses, transport nodes, terminals)], Jekzamen, Moscow, Russia.
6. Larina, R. R. (2005), *Formuvannia ta zabezpechennia nadijnosti rehional'nykh lohistychnykh system* [Formation and reliability of regional logistics systems]: «Nord-Press», Donets'k.
7. Smyrnov, I. H. (2009), “World market for logistics services: geographic features”, *Visnyk Kyivs'koho un-tu. Seriiia «Heohrafiia»*, Issue 46, pp. 60- 65.
8. Ustenko, M. O. (2010), “The main problems of transport logistics »UkrDazht”,

Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti, No. 29, pp. 2-5.

9. Dorohuntsov, S. (2011), "Maritime transport; Placement of the labor force of Ukraine", *Podiia*, No 3, pp.22-25.

10. [Online], available at: <https://provse.te.ua/2016/06/vnutrishnij-vodnyj-transport-ukrajiny-problemy-i-perspektyvy-rozvytku/> (Accessed 12 May 2018)

ШМЫГОЛЬ НАДЕЖДА
НИКОЛАЕВНА, д.э.н., профессор,
заведующий кафедрой учета и
налогообложения ЗНУ, Запорожье

МЕТЕЛЕНКО НАТАЛЬЯ
ГЕОРГИЕВНА, д.э.н., профессор,
заведующий кафедрой финансов,
банковского дела и страхования ЗГИА,
Запорожье

ЛОГИСТИЧЕСКИЕ ЦЕНТРЫ КАК НАПРАВЛЕНИЕ РАЗВИТИЯ ЛОГИСТИКИ ВОДНОГО ТРАНСПОРТА

Актуальность темы исследования обусловлена необходимостью обоснования преимуществ использования водного и морского транспорта по сравнению с другими видами транспорта как в странах Европы так и в Украине.

Целью статьи является рассмотрение международного опыта, и украинских возможностей создания логистических центров, и обоснование мест их локализации, с целью развития водного транспорта Украины.

Методологической основой исследования является осмысление совокупности теорий и научных подходов к логистике водного транспорта, обоснованных в трудах отечественных и зарубежных ученых. В ходе исследования использованы следующие методы и подходы: методы анализа и синтеза, абстрактного и конкретного, исторический метод, факторный анализ, структурно-функциональный анализ, системный подход. В работе проведен анализ опыта построения логистических центров в ведущих странах мира.

Доказано, что учитывая значительную роль транспортных услуг при создании логистических центров, они должны создаваться в районах, имеющих развитую транспортную инфраструктуру и могут предложить интермодальные перевозки. Оправданно располагать центры логистики в пунктах, где пересекаются линии различных видов наземного транспорта, воздушного и водного, и есть возможность разработать место для нужд логистического обслуживания центра, указанные условия построения логистических центров на Украине.

Доказано, что сегодня, в Украине целесообразно уделить внимание созданию транспортно-логистических центров в регионах страны, особенно с развитой речной и морской инфраструктурой, активизировать роль государства в направлении осуществления ряда экономических и законодательных реформ по поддержанию и развитию водного транспорта, что будет способствовать привлечению Украины к международным проектам по развитию сети логистических центров.

Ключевые слова морская логистика, логистические центры, водные пути, водный транспорт, восстановление инфраструктуры.

NADIIA SHMYHOL, *Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Accounting and Taxation of ZNU, Zaporizhzhia*

NATALIA METELENKO, *Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Finance, Banking and Insurance ZGIA, Zaporizhzhia*

LOGISTIC CENTERS AS A WAY OF THE WATER TRANSPORTATION LOGISTICS DEVELOPMENT

Purpose. The urgency of the research is due to the need to justify the advantages of using water and sea transport in comparison with other modes of transport both in Europe and in Ukraine.

Design/methodology/approach The aim of the article is to consider international experience, Ukrainian possibilities of logistic centers creation, and justification of places of their localization for the purpose of development of water transport in Ukraine. The methodological basis of the research is the comprehension of theories and scientific approaches to the logistics of water transport, which are grounded in the works of domestic and foreign scientists.

Findings During the study, the following methods and approaches were used: methods of analysis and synthesis, abstract and concrete, historical method, factor analysis, structural and functional analysis, system approach. The analysis of the experience of constructing logistic centers in the leading countries of the world is carried out.

Research limitations/implications Taking into account the significant role of transport services in creating logistics centers, they should be created in areas with developed transport infrastructure and can offer intermodal transportation. It is justified to locate logistics centers at the points where the lines of different types of land transport, air and water lines are

interspersed, and there is an opportunity to develop a place for the needs of the logistics center, specified conditions for the construction of logistic centers in Ukraine.

Originality/value It is proved that today in Ukraine it is expedient to pay attention to the creation of transport and logistics centers in the regions of the country, especially with the developed river and sea infrastructure, to activate the role of the state in the implementation of a number of economic and legislative reforms in support of and development of water transport infrastructure, which will contribute to Ukraine's involvement in international projects on the development of logistic centers network.

Keywords: marine logistics, logistics centers, waterways, water transport, infrastructure renewal.

Електронне наукове фахове видання

МЕНЕДЖМЕНТ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО: ТРЕНДИ РОЗВИТКУ

ВИПУСК 2 (04) 2018

*Верстка і макетування:
Дизайн обкладинки:*

Онищенко О.А.
Онищенко О.А.

Дизайн та макетування розроблені на платформі графічного дизайну інфографіки Canva: <https://www.canva.com/> з використанням контенту веб-сайту Pixabay: <https://pixabay.com/>, згідно з ліцензією Creative Commons CC0 (CC Zero)

Засновник видання:

Запорізький національний університет

Адреса редакції: 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 55а, к. 415

Телефон: (061)289-41-15

Офіційний сайт видання: www.management-journal.org.ua

Електронна адреса: znu@management-journal.org.ua